

DJELATNOST ZAVNOBiH-a IZMEĐU PRVOG I DRUGOG ZASJEDANJA

6.

[Mrkonjić-Grad], 26. novembar 1943.

PROGLAS ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE – NARODIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Usred borbe protiv fašističkog okupatora i njegovih ustaških i četničkih slugu, sastali su se delegati iz svih krajeva Bosne i Hercegovine i izabrali Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Svoja Zemaljska vijeća stvorili su dosad bratski hrvatski¹⁾, slovdnski²⁾ i crnogorski³⁾ narod, a sutra će ih stvoriti i Srbija i Makedonija, koji se pod istom zastavom slobode bore zajedno s narodima Bosne i Hercegovine za novu, slobodnu Jugoslaviju. Time se krunišu naponi i uspjesi najboljih sinova i kćeri Jugoslavije u borbi za čast, slobodu i bolju budućnost naše domovine. Udaren je temelj bratskoj ravnopravnoj zajednici svih naroda Bosne i Hercegovine.

Osnivanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine izvršeno je u vrijeme kada su veličanstvene pobjede bratske i herojske Crvene Armije, uspjesi naših engleskih i američkih saveznika u Italiji i borba porobljenih naroda Evrope protiv Hitlera doveli fašističku Njemačku pred katastrofu. Pred očima svijeta nas ruši se omraženi Hitlerov »novi poredak« – vladavina svirepog terora, ughjetavanja, poništavanja i beizdušne pljačke.

Narodi Jugoslavije već dvije i po godine vode neravnu, tešku, ali slavinu borbu protiv zakletog neprijatelja Slavenstva i čitavog slobodoljubivog čovječanstva – krvožednog fašizma. U toj borbi za slobodu i srećniju budućnost, narodi Jugoslavije pokazali su svim narodima porobljene Evrope primjer kako se brani čast i sloboda jednog naroda. Naša junačka narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi pronijeli su širom svijeta slavu naše domovine i podigli njezin ugled među svim slobodoljubivim narodima na dosad neviđenu visinu.

Ni sila okupatora, ni izdaja krvoločnih naših izroda – ustaša i četnika – nije mogla uništiti našu slavnu Narodno-oslobodilačku vojsku. Ona je danas, na čelu sa svojim junačkim Vrhovnim komadantom i mudrim vođom naših naroda, drugom Titom, jača nego ikada. Njene jedinice vode borbu protiv svijeta naših neprijatelja u svim krajevima Jugo-

slavije: u Slovd.iji i Hrvatskoj, u Dalmaciji i Slavoniji, u Bosni i Hercegovini, u Crnoj Gori, Sandžaku i Makedoniji, u Srbiji i Vojvodini. Svuda one nanose udarce fašističkom okupatoru i približuju dan našeg oslobođenja.

Dok (narodi Jugoslavije vode borbu na strani Saveznika za uništenje fašizma, dotle izdajnička nazovi – vlada u Kairu,⁴) na čelu s kraljem Petrom II, preko svog »ministra vojske« i krvnika naše slobode, Draže Mihailovića, saraduje sa njemačkim okupatorom, ustašama, bugarskim okupacionim trupama u borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta i naše slavine vojske. Cilj te takozvane vlade jeste, da pomognuta reacionerima iz Engleske i Amerike, opet zasjedne na narodnu grbaču. Cilj kralja – izdajnika jeste da se opet, protiv volje naroda, dočepa prestola. Stoga se ta izdajnička klika, s kraljem na čelu, spregla sa okupatorom i preko svog »ministra« Draže Mihailovića izazvala bratoubilački rat u našoj zemlji. Radi svojih sebičnih interesa oni su počinili hajcrnju izdaju u istoriji našeg naroda i prolili krv naših naroda. Na njihovoj duši su mnogobrojhi i jezivi zločini za koje su oni odgovorni pred narodom i istorijom.

Zbog toga narodi Bosne i Herceogvine, zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije, žigošu i takozvanu jugoslavensku vladu, i kralja Petra II kao izdajnike i traže od Saveznika da im odrekne gostoprimstvo i svaku podršku. U borbi protiv fašističkog okupatora i svih izdajnika naše zemlje, narodi Jugoslavije stvaraju svoju novu i doista narodnu vlast, zasnovanu na bratstvu naroda, prožetu duhom slobodarskim i naprednim. Samo ta istinski narodna vlast jeste jamstvo da plodove pobjede, izvojevane tolikim naporima i žrtvama, neće uživati oni koji su Jugoslaviju doveli do katastrofe u aprilu 1941, a koji danas, u danima kada se u bolovima rađa naša sloboda, služe njemačkom fašizmu.

SRBI, MUSLIMANI I HRVATI BOSNE I HERCEGOVINE ^

Vijekovima je naša domovina bila zemlja porobljena; vijekovima je tuđin pljačkao našu zemlju, vještački stvarajući nepovjerenje i otuđenost među našim narodima. S tom zločinačkom politikom nisu prestali ni vlastodršci u bivšoj Jugoslaviji. Velikosrpski hegemonisti, pomognuti reacionerima iz Jugoslovenske Muslimanske Organizacije i Hrvatske Seljačke Stranke, nisu zbližavali, već zavađali narode Bosne i Hercegovine, kako bi mogli lakše vladati protiv njihove volje i pljačkati ih svijuu bez razlike.

Takvu politiku zavađanja naših naroda skupo su platili svi narodi Bosne i Hercegovine. Fašistički okupator iskoristio je međusobno nepovjerenje i otuđenost da raspiri šovinističku mržnju. Ona je na mnogim mjestima dovela do međusobnog istrebljenja, do uništavanja imovine i ljudskog života, do nasilnog katoličenja i pokršćavanja. Sve je to danak plaćen teškoj prošlosti.

Prvi put u istoriji Bosne i Hercegovine javlja se oslobodilački pokret koji se oslanja na najnaprednije snage svijeta. Narodno-oslobodilački po-

kret, organizovan i rukovođen od Komunističke partije Jugoslavije, ujedinio je u sebi najbolje sinove Bosne i Hercegovine, bez obzira na narodnost, vjeru i političko ubjeđenje. Na svojoj zastavi on je ispisao bratstvo naših naroda. On to bratstvo ne samo propovjeda; ono se ostvaruje u plamenu oružane borbe Srba, Muslimana i Hrvata protiv okupatora i njegovih pomagača. To oružano bratstvo je najčvršće jamstvo da Bosna i Hercegovina neće nikad više biti tuđa sluškinja, a njena djeca tuđi najamnici. Ona će biti svoja, to jeste i srpska, i muslimanska i hrvatska. Ona će biti u velikoj demokratskoj federativnoj zajednici naroda Jugoslavije ravnopravan član sa ostalim zemljama Jugoslavije. Niko više neće pljačkati njena bogatstva; ona će pripasti narodu da on pomoću njih -podiže svoje blagostanje i kulturu.

NARODI BOSNE I HERCEGOVINE, v

Pobjeda je na domaku, ali još nije izvojevana. Potrebno je još napore i žrtava. Stvarajte nove brigade i divizije da što prije istjeramo okupatora iz naše zemlje i uništimo njegove pomagače.

Učvršćujte narodno-oslobodilačke odbore, organe narodne demokratske vlasti. Zbijte još tješnje svoje redove oko Zemaljskog [antifašističkog] vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, jedinog zakonitog političkog predstavništva naroda Bosne i Hercegovine.

Snažite bratstvo -Srba, Muslimana i Hrvata, najčvršći temelj slobodne i zbratimljene Bosne i Hercegovine.

Snažite borbeno bratstvo svih naroda Jugoslavije, oličeno u Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje je danas jedini zakoniti politički predstavnik naroda Jugoslavije u borbi za slobodu i bolju budućnost.

Pobjeda je bliska i sigurna. Uz nas je moćni i bratski Sovjetski Savez sa svojom nepobjedivom Crvenom Armijom. Uz nas su demokratske snage Engleske i Amerike. Naše pravo brani i braniče sa oružjem u ruci slavna Narodno-oslobodilačka vojska, prekaljena u ljutim bojevima sa mnogobrojnim neprijateljima i zadahnuta duhom bratstva i slobode.

ŽIVJELA NARODNO-OSLOBODILAČKA BORBA SVIH NARODA JUGOSLAVIJE!

ŽIVJELO ORUŽANO BRATSTVO SRBA, MUSLIMANA I HRVATA!

ŽIVJELA SLOBODNA I ZBRATIMLJENA BOSNA I HERCEGOVINA U RAVNOPRAVNOJ DEMOKRATSKOJ, FEDERATIVNOJ JUGOSLAVIJI!

ŽIVJELO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE!

ŽIVJELA NARODNO-OSLOBODILAČKA VOJSKA I PARTIZANSKI ODREDI JUGOSLAVIJE, PONOS I UZDANICA NASLIH NARODA!

**ŽIVIO VOĐ NAŠIH NARODA, VRHOVNI KOMANDANT MUDRI
I JUNAČKI DRUG TITO!**

**ŽIVJELI NAŠI VELIKI SAVEZNICI, SOVJETSKA RUSIJA, EN-
GLESKA I AMERIKA!**

PROKLETSTVO I SMRT USTAŠKIM I ČETNIČKIM IZDAJICAMA!

AIRP, S., Zbirka NOR, inv. br. 1766, štampani proglas.

Proglas je objavljen u navedenoj knjizi »I zasjedanje ZAVNOBiH-a«, str. 65–69.

Prvo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođe-
nja Hrvatske (ZAVNOH) održano je 13. i 14. juna 1943. godine u Otočcu i na
Plitvičkim jezerima.

²⁾ Od 1–3. oktobra 1943. godine održan je Zbor poslanika Slovenskog na-
roda koji su izabrani na slobodnim izborima 20–25. septembra. Zbor je na
ovom zasjedanju, pored ostalog, odlučio da se obrazuje »Slovenski narodni
osvobodilni svet« (SNOS), kao najviše narodno predstavništvo na teritoriji
Slovenije s pravom Zakonodavne i izvršne vlasti.

³⁾ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke
(ZAVNO Crne Gore i Boke) osnovano je na skupštini delegata naroda Crne
Gore i Boke, održanoj 15. novembra 1943. godine u Kolašinu.

⁴⁾ Odnosi se na jugoslovensku emigrantsku vladu.

7.

3. decembar 1943.

**OBLASNI NOO ZA BOSANSKU KRAJINU DOSTAVLJA OKRUŽNOM NOO
ZA KOZARU PROGLAS ZAVNOBiH-a NARODIMA BOSNE I HERCEGOVINE
I DAJE UPUTE O RASTURANJU**

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam 360 komada Proglasa ZAVNOBiH-a, narodima Bosne
i Hercegovine.¹⁾

S obzirom na značaj proglasa, potrebno je da se proradi na cijeloj
našoj teritoriji i da se što više pošalje na neoslobođenu teritoriju (gra-
dove – sela).

Kako je proraden proglas i kako je raspodjeljen, izvjestite nas.

Sekretar:

Š.²⁾ Maglajlić

Pretsjednik:

Dušan Ivezić

«

(Pečat)

ABK, fond OK NOOK 1943, br. 456, original.
AIRP, S., mf. 161/174.

(Pečat sa natpisom, ćirilicom: Oblasni narodno-oslobodilački odbor za Bos. Krajinu.)

- 1) Proglas je objavljen pod br. 6.
2) Sefket.

8.

10. decembar 1943.

OKRUŽNI NOO ZA KOZARU IZVJEŠTAVA OBLASNI NOO ZA BOSANSKU
KRAJINU O NAČINU RASTURANJA I TUMAČENJA PROGLASA
ZAVNOBiH-a

Proglas ZAVNOBiH-a dostavljen ovom odboru aktom naslova od 3. XII o. g.¹⁾ rasturen je po svojoj oslobođenoj teritoriji i jedan dio odatan vezom u gradove.

Sreski n. o. odbornici čitali su narodu proglas na svojim sastancima, zašto su im data naročito uputstva kako da narodu proglas protumače. Pored toga drugovi članovi ovog odbora prigodom obilaska terena ovog okruga govorili su narodu o značaju ovog proglasa. Narod je sa zadovoljstvom primio proglas Zavnobiha.

15/XII. 1943²⁾

Pretsednik:³⁾

ABK – fond Ok. NOOK-1943, br. 456, koncept, rukopis.
AIRP, S., mf. 161/174.

> V. dok. br. 7.

1) Datum predstavlja vjerovatno dan odašiljanja akta.

3) Dragan Vujanović.

10. decembar 1943.

OKRUŽNI NOO ZA KOZARU DOSTAVLJA SRESKIM NOO SA SVOG
PODRUČJA PROGLAS ZAVNOBiH-a I DAJE UPUTSTVO KAKO GA TREBA
NARODU PROTUMAČITI

U prilogu vam se šalje kom.¹⁾ letak »Narodima Bosne i Hercegovine«²⁾ povodom izbora Zemaljskog antifašističkog vijeća N. O. Bosne

i Hercegovine. Narodu preko n. o. odbora saopštiti, i dobro protumačiti značaj izbora ZAVNOBiH-a. Pored toga letak čitati i na seoskim omladinskim i manjim noćnim sastancima. Nastojte da se što više ovih letaka proturi na neoslobođenu teritoriju.

Clan:
Dragica⁵⁾)

ABK, fond Ok. NOOK 1943, br. 456, koncept.
AIRP, S., mf. 161/175.

v) Budući da je koncept, nije upisan broj dostavljenih Proglasa.

^{u)} Odnosi se na Proglas ZAVNOBiH-a, v. dok. br. 6.

³⁾ Bajalica.

10.

28. decembar 1943.

OKRUŽNI KOMITET KPJ DRVAR DOSTAVLJA SRESKOM KOMITETU
KPJ BOSANSKI PETROVAC ODLUKE DRUGOG ZASJEDANJA AVNOJ-a
I REZOLUCIJU PRVOG ZASJEDANJA ZAVNOBiH-a I DAJE UPUTSTVA
ZA PRORADU

Dragi drugovi,

Dostavili smo Vam odluke koje su donesene na Drugom zasjedanju AVNOJA, kao i rezoluciju ZAVNOBIHA,¹⁾ što je od historijskog značaja za narode Jugoslavije. Ove odluke su velika pobjeda našeg naroda, kako u unutarne-političkom, tako i u vanjsko-političkom pogledu. S njima treba da bude upoznat sav naš narod, posebice narodno-oslobodilački odbori, koji trebaju na svom području biti tumači ovih odluka i otvoriti političku kampanju po ovim pitanjima. Svi narodno-oslobodilački odbori, trebaju se svestrano upoznati sa odlukama AVNOJA i preduzeti široko objašnjavanje narodu velikih političkih pobjeda, koje su od ogromnog značaja za dalje vođenje borbe i udaranja temelja za stvaranje bolje i sretnije sutrašnjice nove slobodne demokratske federativne Jugoslavije u kojoj će bratski živiti svi naši narodi.

Na velikim sreskim zborovima, koje treba održati što prije, treba donijeti pozdravne depeše AVNOJU, NACIONALNOM KOMITETU, MARŠALU TITU, od kojih će neke vjerovatno biti objavljene preko radio stanice Slobodne Jugoslavije ili neke druge. Zborovi trebaju biti dobro pripremljeni, kako bi na njih došao sav narod. Za pripremu zbora treba pored N.OO-a angažovati antifašističke organizacije i sve naše članstvo. Odrediti govornike koji se trebaju dobro pripremiti. Glavni zadatak opštinskih i seoskih NOO-a treba da bude da dovedu sav narod na zbor, zašto treba punu pomoć u organizaciji da dadne partija. Poslije održanog zbora treba preduzeti održavanje opštinskih i seoskih konferencija na

kojima je potrebno opširno objasniti sve donesene odluke. Na konferencijama treba diskutovati sa narodom o postavljenim pitanjima i svesrdno objasniti narodu značaj odluka. Treba okupiti još više narod oko AVNOJA i NACIONALNOG KOMITETA – naše Vlade, MARŠALA TITA I ZAVNOBIH-a.

Posebice treba objasniti značaj oružanog bratstva Srca, Muslimana i Hrvata, nasuprot bratoubilačkoj politici, koji žele da nametnu našim narodima Švabe i njegove sluge četnici i ustaše i na taj način nastoje da razjedine naše narode u ovoj svetoj borbi.

Srbi muslimani i Hrvati, na to njihovo nastojanje treba da odgovore još većom mobilizacijom i zajedničkom borbom. Po održanim zborovima dostaviti što prije izvještaj o uspjehu održanog zbora.

Sreski zborovi preko okružnog NOO-a već su zakazani i to: srez Drvar i Grahovo na dan 2 januara 1944 godine, a srez Petrovac i Bihać na dan 8 januara 1944. godine. Potrebno je prije zborova gdje je god to moguće održati pripremne konferencije u selima na kojima treba narodu ukazati na veliki značaj ovog zbora.

Sreski komitet treba po ovome pitanju održati kratak: sastanak na kojemu treba donijeti plan o sazivu zbora

Ovo treba shvatiti kao najhitnije i najpreče.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

Za Okružni komitet KPJ

Drvar:

Ilija Miljević

AIRP, S,, Zbirka NOR, inv. br. 1869, original.

“) Rezolucija je objavljena pod br. 5 na str. 69.

U.

Decembar 1943.

PROGLAS MUSLIMANA VIJEĆNIKA ZAVNOBIH-a MUSLIMANIMA
BOSNE I HERCEGOVINE J

BRACO MUSLIMANI BOSNE I HERCEGOVINE

Ovih dana pretstavnici srpskog, hrvatskog i muslimanskog naroda stvorili su Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Ovo je prvi put u istoriji naše napaćene Bosne i Hercegovine, da sam narod, usred teškog rata, zida temelje slobodne i sretne Bosne i Hercegovine koja se rađa kroz krv i borbu svojih vlastitih sinova.

Mi, Muslimani vijećnici toga vijeća, koji smo se našli zajedno sa svojom srpskom i hrvatskom braćom na utemeljenju ovog velikog na-

rodnog djela, obraćamo se Muslimanima čitave Bosne i Hercegovine s pozivom da Muslimani učine prelom u svom dosadašnjem držanju i po-
đu svi do jednoga u narodno-oslobodilačku borbu.

Muslimani Bosne i Hercegovine, kroz dugu svoju istoriju, nisu imali svog pravog narodnog vodstva. Dvadeset i tri godine života u Jugoslaviji, igrali su se našom sudbinom Spaho, Džafer¹⁾ i velikosrpska gospoda iz Beograda. Dvadeset i tri godine, politikom Jugoslavenske muslimanske organizacije, sa Spahom na čelu, koja je podupirala velikosrpsku reakcionarnu gospodu u Beogradu, Muslimani su bili predmet potkusurivanja i glasačka vojska svih nenarodnih režima. Ta i takva politika Jugoslavenske muslimanske organizacije dovela je najšire narodne mase Muslimana, seljake, radnike i gradski svijet, do prosjačkog štapa. Muslimani nisu bili samo ekonomski upropašćavani, nego je nad njima vršen strahovit teror progona i zatvora podivljalih orjunaško-jenesovačkih režima. Nenarodna politika Spahe i kompanije onemogućila je Muslimanima da sagledaju svoj pravi put, ona ih je odvajala od narodnog demokratskog pokreta Hrvata i Srba i stvarala godinama duh podvajanja i nepovjerenja prema braći Srbima i Hrvatima. Politika koja je onemogućavala da se među Muslimanima razvije slobodarska i prava narodna misao, učinila je da smo u sudbonosnim danima rata postali oruđe u rukama krvavog okupatora i njegovih pomagača. Da su Muslimani vodili narodnu i demokratsku politiku, da su odgajani u duhu slobodarstva i bratstva, da su se borili protiv velikosrpske reakcije koja ih je ugnjetavala i pila im krv, ne bi mogli okupatorski izmečari: Ademaga Mešić, Hakija Hadžić, Alija Šuljak, Hilmija Bešlagić i braća Kulenovići da dobar dio Muslimana upregnu u Hitlerova kola, ne bi mogli Muslimani od Švabe da očekuju nikakvog dobra i nikakve sreće.

Muslimanska reakcionarna gospoda naučila nas je ropskoj poslušnosti, sagibanju glave pred nasilnikom, ona nam je ubijala ponos i čast, ona nas je učinila kolebljivim i ravnodušnim, ona nam je ubijala vjeru u naše vlastite snage. U ovim sudbonosnim danima rata, kada se radi o biti i ne biti, kada svi narodi ulažu svu svoju snagu da stresu krvavi jaram ropstva i nasilja, mi smo Muslimani, u većini, i u ovim danima ostali kolebljivi. Poslije teških iskušenja koja smo proživjeli, vjerujući okupatoru i lijući krv u bratoubilačkom ratu protiv bratskog srpskog naroda, sijući kosti gdje je palo na pamet krvniku Hitleru, danas kada se velikosrpska četnička kama zarila u naše grudi od istih onih koji su nas dvadeset godina tlačili i pljačkali, — i danas se mi još sporo odlučujemo, iako vidimo gdje nam je apas.

Muslimani danas doživljuju najveća stradanja i istrebljenja čitavih krajeva od podivljalih četničkih bandi Draže Mihailovića. Sirom cijele Bosne i Hercegovine prolivena je nedužna muslimanska krv, posijane kosti i popaljeni domovi. Ta neviđena stradanja u istoriji jednog naroda samo se mogu uporediti sa patnjama i istrebljivanjem bratskog srpskog naroda od ustaških zlikovaca. Muslimani nisu odgovorili na zločinstva četnika Draže Mihailovića oružanim otporom, nego su još, u ve-

čini, ostali neodlučni. Muslimani se nisu ugledali na snpsku braću, koja su na ustaška i okupatorska zločinstva odgovala opštim oružanim otporom. I ne samo to. Srpski narod je u toku ove dvogodišnje borbe digao pušku i na svoje vlastite izdajnike – četnike Draže Mihailovića, koji, pomažući okupatora i preko okupatora, hoće da povrate staro stanje bivše Jugoslavije. Srpski narod je istom silinom udario po četničkim bandama jugoslavenske izbjegličke »vlade« i kralja Petra kao što je udario protiv okupatora i ustaša. Tom svojom borbom srpski narod, po cijenu prolijevanja svoje krvi, ustao je u zaštitu nevinog muslimanskog naroda. Srpski narod, na taj način, pružio je velikodušno bratsku ruku Muslimanima Bosne i Hercegovine za zajedničku borbu protiv svih narodnih neprijatelja, pa i velikosrpskih ugnjetača sa kraljem na čelu, koji su, da bi se dočepali vlasti i pljačke, zajedno sa okupatorom započeli krvavo kolo istrebljivanja muslimanskog, hrvatskog i srpskog naroda. Jedan dio Muslimana, i to manji dio, shvatio je da se radi o biti ili ne biti i prihvatio je bratsku ruku srpskog naroda. I danas na frontu slobode i bolje i sretnije budućnosti bore se, liju krv i ginu sinovi srpskog, muslimanskog i hrvatskog naroda.

A zašto se Muslimani još do danas, i pored ovakvog krvavog iskustva i stradanja, nisu digli na oružje?

Nema sumnje da su muslimanske mase napustile i odbacile ustaške pustahije. Muslimani, poslije tolikih stradanja i patnji koje su im okupator i ustaše priredili, ne očekuju ništa osim nevolja od ustaških zlikovaca. Danas, kada okupator ne može više da upotrebi Muslimane protiv narodno-oslobodilačke borbe, sručio je svoj bijes i na Muslimane. Nijemci i ustaše danas jednako vješaju kraj pruga muslimanske i srpske seljake; jednako uništavaju, pale i kolju po muslimanskim i srpskim selima. Okupator i ustaški najamnici ne mogu se više nikakvim lažima obratiti Muslimanima.

Međutim, danas se javlja druga reakcionarna grupa ljudi koja želi da se naturi za vodstvo Muslimanima i da spriječi prilazak Muslimana narodno-oslobodilačkom pokretu. Vodstvo te grupe sačinjava jedan dio sarajevske čaršije, begovata i hodža, koji se nisu u ovome ratu otvoreno vezali za politiku Džafera Kulenovića i kompanije. Ta grupa šapuće Muslimanima, preko svojih agenata, letaka i novina, da narodno-oslobodilačka borba ne rješava pitanje Muslimana i da Muslimani moraju ostati izvan te borbe. Oni pozivaju Muslimane da stvaraju svoju posebnu vojsku. Ne okuplja badava neki Huška²⁾ u okolici Cazina i Bihaća neki muslimanski svijet u nekakvu vojsku »Mladih Muslimana«, ne zabada džaba Nešet Topčić zeleni barjak oko Zvornika pozivajući Muslimane u neki »muslimanski zeleni kadar«. Sve te prodane duše i potajni njemački špijuni, koji su otišli u šumu pod blagoslovom Nijemaca, hoće i dalje da Muslimani liju krv protiv narodno-oslobodilačkog pokreta za švapske i njihove račune. Oni sa parolom spasa muslimanskog obraza i Islama žele, preko leda muslimanskih seljaka, da stvore sebi oružane pozicije među Muslimanima, da bi se udružili sa svim narodnim neprijateljima, pa i sa četničkom jugoslavenskom »vladom« i kraljem, protiv interesa svih naših naroda pa

i samih Muslimana. Ti zločinci, koji hoće i dalje da trguju muslimanskim životima, znaju dobro koliko Muslimani mrze četničke mrtvoglavaše i stoga ne smiju da kažu Muslimanima da organizuju vojsku protiv narodno-oslobodilačkog pokreta i da održavaju stalne veze ne samo sa okupatorom, nego i sa zakletim dušmanima Muslimana — četničkim vojvodama. Takva zločinačka politika, koju mi Muslimani moramo odbaciti kao novu prevaru, danas je glavna kočnica koja Muslimane zadržava da krenu pravim putem spasavanja muslimanskog obraza, života i doma.

Danas, kada čitava zemlja gori u oružanom ustanku, kada se digao čitav slovenački, hrvatski, srpski, crnogorski i makedonski narod; danas, kada je naša Narodno-oslobodilačka vojska izrasla u nesalomljivu i nepobjedivu silu stotina i stotina hiljada boraca, Muslimani ne mogu i ne smiju ostati po strani ove džinovske borbe. Iako je Muslimanima jasno da Hitler i njegovi ortaci stoje pred neminovnim slomom i da se Crvena armija nadvisila nad rumunjske granice, a Saveznici ukoračili duboko na italijansku teritoriju i odavno saraduju s našom herojskom vojskom, Muslimanima još šapću potajni Hitlerovi agenti o nekoj Hetlerovoj sili i sprečavaju im da priđu narodno-oslobodilačkom pokretu — u kome je jedini spas Muslimana. Muslimanima je sveta i islamska dužnost da očiste iz svoje sredine gubu i korov, koji im sputava snage i koji ih vodi u sramotu i propast. Muslimani moraju danas konačno uvidjeti da oružani srpski narod mobilise sve svoje snage za borbu protiv svojih vlastitih izdajnika i reacionera, da je hrvatski narod ustao protiv svog izdajničkog vodstva i da Muslimani, ako hoće svoj spas, moraju isto tako mobilisati sve snage, staviti pod oružje sve sposobno za vojsku u borbi protiv okupatora, velikosrpske bande iz Kaira i njihove četničke vojske u zemlji, kao i njihovih pomagača: Nešeta Topčića, Huske i drugih prikrivenih agenata.

MUSLIMANI v

Svaki dan kolebanja značiće novo prolijevanje suza i krvi. Muslimani će se spasti od istrebljenja i osigurati svojoj djeci i sebi bolju budućnost ako ulože sve svoje snage u zajedničku borbu sa srpskim i hrvatskim narodom protiv tuđina i njegovih najamnika. Muslimani moraju poći putem Muslimana partizana koji se bore u narodno-oslobodilačkom pokretu, koji je pravi i jedini zaštitnik Muslimana. Muslimani koji se bore s puškom u ruci neka budu primjer kojim putem treba ići, a ne muslimanski zlikovci i reacionari koji gledaju samo svoje prljave interese. Pravi Musliman je onaj koji danas s puškom u ruci sa svojom srpskom braćom brani jednako muslimanske, srpske i hrvatske domove od zajedničkog neprijatelja.

Eto, zašto smo se mi Muslimani vijećnici Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, obratili na vas, da vam kažemo pravu istinu o današnjim događajima i da vam bratski ukažemo put kojim treba poći. *U slobodnoj i zbratimljenoj Bosni i Hercegovini, ravnopravnoj jedinici u demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji,*

koju treba stvarati zajedničkim naporima i zajedničkim trudom. Muslimani će dobiti svoje pravo mjesto i biti slobodni i zadovoljni. Tako će se ostvariti san širokih muslimanskih slojeva da u bratskoj suradnji sa Srbima i Hrvatima ostvare punu ravnopravnost i slobodu.

MUSLIMANI, SVI NA ORUŽJE!

KUJTE ORUŽANO BRATSTVO SA BRACOM SRBIMA I HRVATIMA – JER JE TO JEDINI PUT SPASA OD ISTREBLJENJA, PUT BOLJE I SRETNIJE BUDUĆNOSTI!

UCVRSCUJTE I STVARAJTE NARODNU VLAST PO SELIMA I GRADOVIMA!

STUPAJTE U NARODNO-OSLOBODILAČKU VOJSKU I PARTIZANSKE ODREDE!

TJERAJTE IZ SVOJE SREDINE AGENTE OKUPATORA I MUSLIMANSKE SIČARDŽIJE!

ŽIVJELA NAŠA NARODNO-OSLOBODILAČKA VOJSKA I NJEN KOMANDANT, MARŠAL TITO, VOD NARODA JUGOSLAVIJE!

ŽIVJELO ORUŽANO BRATSTVO SRBA, HRVATA I MUSLIMANA PROTIV OKUPATORA I DOMAĆIH IZRODA, ZA SLOBODU I BOLJU BUDUĆNOST!

ŽIVJELA SLOBODNA I ZBRATIMLJENA BOSNA I HERCEGOVINA, RAVNOPRAVNA JEDINICA U NARODNOJ DEMOKRATSKOJ, FEDERATIVNOJ JUGOSLAVIJI!

ŽIVJELI NAŠI SAVEZNICI – SOVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I AMERIKA!

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

MUSLIMANI

ČLANOVI ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE

FILIPOVIC SULEJMAN, pukovnik, član AVNOJ-a

SUDŽUKA MUHAMED, sudija i bivši podžupan, član AVNOJ-a

KURT HUSNIJA, direktor gimnazije iz Mostara, član AVNOJ-a

CEMERLIC HAMDIA, profesor Više teološke škole iz Sarajeva, član AVNOJ-a

ALIKALFIC FAZLIJA, inženjer šumarstva iz Mostara

BEKTAŠEVIĆ ISMET, posjedn.fik] iz Bratunca, biv.fši] član Glav. odbora JMO, poslanik, član AVNOJ-a

ČAMO ETIEM, veterinar, član AVNOJ-a

CEHAIC DŽEMAL-MAHMUT, geometar iz Prnjavora, član AVNOJ-a

HOTIC MESUD, nalečnik štaba X Divizije, član AVNOJ-a
HUMO AVDO, književnik iz Mostara, član AVNOJ-a
KULENOVIC SKENDER, književnik iz Travnika, član AVNOJ-a
NAZECIC SALKO, profesor iz Mostara
POROBIO MUJO, pravnik iz Dervente
KARABEGOVIC OSMAN, iz Banja Luke, član Obi. NOO, član AVNOJ-a
POBRIC EDHEM, student
GRUHONJIC OSMAN, učitelj iz Janje
GLUHIC OMER, učitelj iz Tuzle
HADZISARAJLIC HALIL, vjeroučitelj iz Banja Luke
HOZIC SABIT, trgovac iz Kotor Varoša
MUJBIC HADZI-MEHMED, vjeroučitelj iz Kotor Varoša, član Obi. NOO,
član AVNOJ-a
MAKSUMIC OMER, vjeroučitelj iz sreza Konjica, član AVNOJ-a
OMANOVIC HAMDIJA, potpukovnik, komandant VIII brigade
PJANIC ABDUHAH, sajdžija iz Bijeljine
RUSTAMBEGOVIC MUJBEG, pretsjednik NOO za Gradačac
BRKIC HASAN, pravnik, član AVNOJ-a
BEKTAŠEVIĆ NIJAZ, radnik iz Konjica
COMIC HALID, težak iz sela Fatnica, srez Bileća
CENGIC IBRO, tipografski radnik iz Sarajeva
DIZDAR SULEJMAN
KADZIOSMANOVIC SMAIL, zanatlija iz Jajca, član Sreksog NOO
HODZIC MUJO, težak iz sela Satorovića, član AVNOJ-a
KRŠLJAKⁱ⁾ RASIM, činovnik iz Vlasenice
KUNOSIC ABDULAH, privatni namještenik iz Tuzle
MAGLAJLIC SEFKET, radnik iz Banje Luke, sekretar Oblasnog NOO
MANDZIC PASAGA-MURAT, radnik iz Tuzle, član AVNOJ-a
MESIHOVIC HALID, radnik iz Ljubuškog
PEHLIVANOVIC MEHMED
REDZIC ENVER, profesor iz Bihaća, član AVNOJ-a
ŠATOR IBRAHIM, tehničar iz sela Dubrava, srez Stolac
OSMIC OMER, zemljoradnik iz sreza Prozor, član ANOJ-a.

VII, br. reg. 3/6–3, K. 1967, štampani proglas, ćirilica.
AIRP, S., mf. 237/437–439.

ⁱ⁾ Kulenović.

^{a)} Miljković.

³⁾ Pogrešno napisano mjesto Kršlak.

1944.

**DJELATNOST ZAVNOBiH-a
IZMEĐU PRVOG I DRUGOG
ZASJEDANJA**

13. februar 1944.

**PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a DOSTAVLJA OBLASNOM NOO ZA
BOSANSKU KRAJINU STATISTIČKE FORMULARE ZA PRIKUPLJANJE
PODATAKA O PRIVREDNOM I ZDRAVSTVENOM ŽIVOTU NARODA I
DAJE UPUTSTVA ZA POPUNJAVANJE**

Ukazala se potreba, da se prikupe potrebni podaci prema formularima, koje vam dostavljamo u prilogu. Hitno je potrebno da na osnovu podataka s kojima raspolazete, kao i na osnovu podataka koje treba u najkraće vrijeme prikupiti ispunite priložene formulare sa potrebnim objašnjenjima. Dosada mi nismo ozbiljno pristupali prikupljanju statističkih podataka o svim pojavama narodnog života, ali ova današnja potreba upozorava nas da tom poslu u buduće posvetimo veću pažnju. Uspješno izvršenje tog zamašnog zadatka iziskuje odgovarajuću organizaciju i plan kao i sposobne drugove, koji će na tome poslu stalno raditi. Za dugo vremena mi nećemo postići da pribavimo sve potrebne podatke, koji bi nam dali pravu sliku privrednog života kao i ostalih važnih pojava iz ostalih oblasti narodnog života. To iziskuje jedan dugotrajan i uporan posao, kojemu se mora pristupiti bez odlaganja. Mišljenja smo da se taj posao može uspješno sprovesti i organizovati u okviru ekonomskog otdjeka pri Oblasnog odboru.

U formular broj 1¹⁾ treba unijeti podatke prema odgovarajućim rubrikama. Podatke za ovaj formular treba prikupiti kako sa oslobođene tako i neoslobođene teritorije. Ukoliko bi prikupljanje ovih podataka, naročito sa neoslobođene teritorije, iziskivalo više vremena, mišljenja smo, da bi podatke sa neoslobođene teritorije moglo nositi na osnovu procjene dobrih i povjerljivih poznavaoaca prilika na neoslobođenoj teritoriji-2)

U izvještaju, koji ćete priložiti popunjenim formularima, treba iznijeti osnovne veterinarske potrebe, naročito potrebe za liječenje konjske šuge i metilja. Potrebno je da nas obavijestite o organizaciji veterinarske službe na cijeloj teritoriji. Priložit ćete u posebnoj tabeli kolike su osnovne količine stočnih lijekova potrebne za veterinarsku službu. Obavijestite nas i o tome, da li na vašoj teritoriji postoji koja priplodna stanica, ili ako toga nema, da li ima priplodnih grla i koliko.

Sto se tiče formulara broj 2³⁾ potrebno je da se napomene samo toliko da pri ocjeni osnovnih potreba zaprežnog pribora treba povesti računa o najneophodnijim količinama.

Što se tiče formulara broj 3⁴⁾ i tu treba strogo povesti računa o tome da ocjena osnovnih potreba bude što realnija, naime da se naznačuju one količine koje su neophodno potrebne da bi se poljoprivredni poslovi, naročito u opustošenim krajevima, mogli koliko koliko normalno obavljati.

Podatke za formular broj 4⁵⁾ treba procijeniti prema potrebama pojedinih krajeva, u kojima bi se pojedine kulture mogle najuspješnije odgajati.

U izvještaju, koji će biti priložen popunjenim formulariana, naznačite, kolike količine modre galice su potrebne u cilju sprečavanja šljivske štitaste vaši.

Pored podataka za formular broj 5⁶⁾ potrebno je da nas izvjestite o tome kako je u pojedinim okruzima organizovana zdravstvena služba, koliki je broj ljekara koji rade na civilnom sanitetu koliki je broj ambulanti. Naznačite potrebne količine najosnovnijeg sanitetskog materijala za potrebe civilnog stanovništva. Te potrebe unesite u tabelu koju treba priložiti izvještaju. Posebno obavijestite da li se na oslobođenoj teritoriji zarazni bolesnici izoluju, i ako ne, na koji način zamišljate da bi se to moglo sprovesti.

Izvijestite nas o broju izbjeglica na oslobođenoj teritoriji, o tome gdje su smješteni. Istovremeno prikupite podatke o broju lica, sa opustošenih krajeva, koje bi trebalo hitno smjestiti.

Potrebno je da se cijeli ovaj posao izvrši što prije.

Sekretar:7)

Pretsjednik:8)

AIRP, S,, Zbirka NOR, inv. br. 2044, kopija.

1) V. prilog 1.

5) Rečenica treba da glasi: »... da bi podatke sa neoslobođene teritorije mogli unositi na osnovu procjene ...«

5) V. prilog 2.

4) V. prilog 3.

5) V. prilog 4.

1) V. prilog 5.

7) Hasan Brkić.

8) Dr Vojislav Kecmanović.

PRILOG 1

BROJNO STANJE STOKE

Okruga

Formular broj 1

S REZ	Oslobodena teritorija							Neoslobodena teritorija							Ukupno na cijeloj teritoriji							
	konja	krava	volova	junadi	teladi	ovaca	svinja	konja	krava	volova	junadi	teladi	ovaca	svinja	konja	krava	volova	junadi	teladi	ovaca	svinja	
UKUPNO ZA OKRUG																						

PRILOG 2

BROJNO STANJE

Kola sa zapregom, tovarnih konja i najosnovnijeg zapreznog pribora

Okruga

Formular broj 2

	Konjskih kola sa zapregom	Volovskih kola sa zapregom	Tovarnih konja	Neophodne potrebe u zapreznom priboru			
				Konopa	Maziva za kola	Potkovicica	Klinaca
UKUPNO ZA OKRUG							

OSNOVNE POTREBE U POLJOPRIVREDNOM INVENTARU

Formular broj 3

OKRUG	g M a	lemeša	lopata	ašova	motika	kosa	srpova	brusova	sjekira	šper
UKUPNO ZA OBLAST										

PRILOG 4

NEOPHODNE POTREBE SJEMENA PO VRSTI I KOLIČINI ZA OBLAST

Formular broj 4

OKRUG	š c M	konoplje	šćerna repa	stočna repa	crni luk	kupus	peršun	mrkva	paradajz	paprika	duvansko sjeme	š M M š M M š M M	sjeme za djetelinu
UKUPNO ZA OBLAST													

OKRUG	Pjegavi tifus	Trbušni tifus	Gonoreja	Sifilis	a C: 81	Tuber- kuloza
UKUPNO ZA OBLAST						

13.

3. mart 1944.

**IZVJEŠTAJ PREDSDJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a NACIONALNOM KOMITETU
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE O PROBLEMU ISHRANE VOJSKE I
CIVILNOG STANOVNIŠTVA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI
BOSANSKE KRAJINE, CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE**

Pitanje ishrane na čitavoj oslobođenoj teritoriji Bosanske Krajine, kako vojske tako i civilnog stanovništva, postaje svakim danom sve teže. To je posljedica velike ekonomske iscrpljenosti, s jedne strane onih krajeva koji su dosad imali glavne rezerve (Grmeč, Kozara) a s druge strane što je veliki dio pasivnih krajeva apsolutno u nemogućnosti da riješi pitanje ishrane samog civilnog stanovništva. Ova ekonomska iscrpljenost pogoršana je i stalnim upadima neprijatelja, koji u posljednje vrijeme sve jasnije ispoljava tendenciju da se snabdjeva i prehranjuje sa naše oslobođene teritorije. Primjeri iz posljednje ofanzive pokazuju u kolikoj je mjeri neprijatelj oštetiio naše ekonomske rezerve. Na području Narodno-oslobodilačkog odbora za Kozaru neprijatelj je, pored paljenja i uništavanja, opljačkao 527.473 kg. kukuruza, 45.530 kg. krompira, 7.269 kg. pšenice, 1.615 kg. masti, 872 kg. slanine, 109 krava, 334 svinje, 3.484 komada živadi,

220 ovaca, 117 volova itd., na području grahovskog sreza u crnoluškoj opštini neprijatelj je opljačkao 35.613 kg. žita, 6.834 kg. brašna, 8.976 kg. krompira, 4.220 kg. graha, 1.896 kg. suhog mesa, 666 kg. masti i loja itd. U jednom dijelu sreza glamočkog neprijatelj je opljačkao 546 volova i krava, 326 junadi, 993 ovce, 378 krmadi i 554 kg. kajmaka. Na području kupreškog sreza neprijatelj je opljačkao 24.800 kg. žita, 1.200 kg. krompira, 2.600 kg. suhog mesa, 259 komada krupne stoke, 2.260 komada sitne stoke. Neprijatelj je takođe pljačkao plodnije krajeve u Centralnoj Bosni, naročito one koji su dosada bili izvor za snabdjevanje, kako jedinica na tom sektoru, tako i na sektorima u drugim dijelovima Bosanske Krajine. Pouzdano možemo tvrditi, da se civilno stanovništvo sve kad nebi ništa doprinosilo za ishranu naših jedinica, iz svih krajeva, izuzev Grmeča, Kozare i sjevernog dijela Centralne Bosne, bez pomoći neće moći ishraniti do nove žetve. Isto tako pouzdano možemo tvrditi da ekonomski jači krajevi, ako bi odsada bili oslobođeni od davanja za ishranu naših jedinica, ne bi svojim rezervama mogli da omogućće ishranu stanovništva u pasivnim krajevima. Problem ishrane civilnog stanovništva u posljednje vrijeme komplikuje se i teškoćama oko ishrane civilnog stanovništva u oslobođenim gradovima u kojima je najveći dio stanovništva bez sredstava za ishranu. Svi dosadašnji pokušaji, da se oživi gradska radinost, koja bi korisno poslužila snabdjevanju sela, ostala su bez naročitog uspjeha s obzirom na nedostatak sirovina, alata itd. Trgovina, ukoliko postoji, ima spekulativni i švercerski karakter.

Sve u svemu, cijela oslobođena teritorija ne može se ishraniti, sve kad bi bila potpuno oslobođena od davanja za vojsku, do nove žetve. Napominjemo i to da pri ocjeni rezervi za ishranu stanovništva i vojske u ovome času moramo povesti računa o rezervama, koje će se morati upotrebiti za proljetnu sjetvu, naročito za sjetvu u pasivnim i opustošenim krajevima, kao i za obradu velikih napuštenih plodnih kompleksa. Prema dosada prikupljenim podacima, na oslobođenoj teritoriji ima 10.000 lica kojima je hitno nužna pomoć. Ti podaci nisu potpuni i vjerujemo da ima i veći broj stanovništva, koje gladauje. Osim toga, ovaj broj će se svakim danom povećavati, tako da pri ocjeni potrebe pomoći, i to hitne pomoći, moramo uzeti da bi trebalo obezbijediti pomoć za 20.000 lica. Prema našoj kalkulaciji za ishranu tog stanovništva trebalo bi obezbijediti najmanje 200 vagona žita. S obzirom da je naš stočarski fond do krajnosti iscrpljen, to pitanje pomoći tom stanovništvu treba da obuhvati i pomoć u masninama. Pomoć u masninama trebala bi da iznosi 2% od količine pomoći u žitu, tj. oko 4 vagona.

Situacija u Istočnoj Bosni je prilično slična kao i u Bosanskoj Krajini. Oslobođeni dio teritorije, sjeverno od komunikacije Zvornik – Tuzla – Doboje može se ishraniti do nove žetve, a takođe može da obezbijedi izvjesne rezerve i za pomoć za ishranu stanovništva na ostalom dijelu oslobođene teritorije, koji je ekonomski pasivan, a osim toga strahovito devastiran i upropašten od strane okupatora. Tu naročito ističemo potrebu pomoći vlasničkom i rogatičkom srezu. Ukoliko bi se obezbijedilo prebacivanje rezervi iz Srema, što se dosada praktikovalo u ograničenoj mjeri.

moglo bi se u dovoljnoj mjeri obezbijediti ishrana civilnog stanovništva i naših jedinica. Potrebne količine za pomoć Istočnoj Bosni, trenutno, odgovaraju potrebama Bosanske Krajine.

Cijela situacija u pogledu ishrane gledana je iz perspektive oslobođene teritorije, i to pitanje dobilo bi drugi vid, ako bi se uspjelo n. pr. u Bosanskoj Krajini iskoristiti rezerve u Lijeve Polju i neoslobođenom dijelu Posavine.

Bićemo u mogućnosti da u dogledno vrijeme prikupimo detaljnije podatke o pitanju ishrane i raspoloživih rezervi, vodeći računa o tome da će svakim danom povećavati se broj neobezbjedeđenih, o čemu moramo voditi računa pri našim kalkulacijama.

Pretsjednik:

ABiH, ZAVNOBiH, original.

(Izveštaj je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 24 od 24. aprila 1944. godine.)

AKRP, S., m. ZAVNOBiH-a 1/771-773.

14.

5. mart 1944.

IZVJEŠTAJ INICIJATIVNOG OBLASNOG ODBORA ZA ISTOČNU BOSNU
PREDSJEDNIŠTVU ZAVNOBiH-a O RADU ODBORA I STANJU NARODNE
VLASTI NA TERITORIJI OBLASTI /

Dragi drugovi,

Primili smo vaše pismo na koje vam sada odgovaramo.¹⁾

Inicijativni Oblasni NOO za Istočnu Bosnu, formiran početkom novembra 1943 godine u Tuzli, nije dosada riješio sve zadatke koji su se pred njega postavljali. Razloga za to bilo je više, a kao najglavniji jeste rascjepkanost teritorije Istočne Bosne, teškoće uspostavljanja i održavanja veza sa pojedinim okruzima, pa prema tome nemogućnost Inicijativnog Oblasnog Odbora da kao rukovodeće tijelo djeluje iz jednog centra.

Inicijativni Oblasni Odbor postavio je sebi sljedeće zadatke:

1) Politička i tehnička priprema Oblasne konferencije za izbor Oblasnog NOO-a.

2) Učvršćenje NO odbora, organa narodne vlasti gdje oni postoje, stvaranje NOO odbora tamo gdje ih nema.

3) Do izbora za Oblasni NOO, Inicijativni Oblasni Odbor imao bi da vrši funkcije »rukovodećeg organa narodne vlasti« na teritoriji Istočne Bosne. Pred njega se postavio zadatak organizovanja cjelokupnog života narodnog kao i zadatak uzdizanja NO odbora do istinskih organa narodne vlasti.

Inicijativni Oblasni Odbor nijedan od ovih zadataka nije mogao da riješi u potpunosti. U tome su ga ometale prilike nastale razvojem šeste

ofanzive okupatora i neiskusnost samog odbora koji nije mogao da savlada sve probleme koji su se svakodnevno postavljali pred mladu narodnu vlast.

Pripreme za oblasnu konferenciju koja će izabrati Oblasni Odbor sada su u toku. Konferencija treba da se održi koncem mjeseca marta i održaće se po svoj prilici na Majevidici. S obzirom na značaj NO odbora u našoj borbi danas i na njihovu ulogu koju će oni odigrati u najbližoj budućnosti, pripremama će se posvetiti sva potrebna pažnja. Izbor Oblasnog Odbora za Istočnu Bosnu doista treba da bude događaj prvoga reda. Mislimo da bi bilo vrlo dobro kad bi bilo moguće da neko od vas prisustvuje izborima.

Uz pomoć Inicijativnog Oblasnog NO odbora formirani su Inicijativni Okružni NO odbori za ove okruge: Majevički, Posavo-Trebavski, Tuzlanski i Vlasenički. Ti odbori dobili su zadatak formiranja i učvršćenja NO odbora, pripremanje okružnih konferencija za izbor Okružnih Odbora i zadatak rukovođenja radom svih organa narodne vlasti u svom Okrugu.

Vas, bez sumnje, interesuje stanje narodne vlasti na teritoriju naše Oblasti. Narodna vlast u ovoj Oblasti razvija se neravnomjerno. Najbolje stanje je na Majevičkom okrugu. To je svakako u vezi sa povoljnom vojničkom situacijom koja je već duže vremena bez bitnih promjena. Ali, i u samom Majevičkom Okrugu stanje u svim srezovima nije isto. Najbolji uslovi za razvoj narodne vlasti jesu u srezu bijeljinskom. Tamo su NO odbori u najvećoj mjeri uspjeli da riješe sve zadatke i da se u narodu afirmiraju kao organi istinske narodne vlasti. Istina, još postoje izvjesne nepravilnosti u odnosu između NO odbora i vojno-pozadinskih vlasti koje često istupaju naredbodavački prema NO odborima. Izvjesna slabost rukovodećih organa narodne vlasti još uvijek je uočljiva. Svi ti nedostaci svakako će biti uskoro otklonjeni.

U Srezu Brčanskom momentalno je situacija dosta teška. Četničke bande onemogućavaju rad naših odbora i ugrožavaju čitav kraj. Tamo su odbori potpuno u nemogućnosti da djeluju kao vlast. Stanje tamo sigurno će se popraviti putem vojničke intervencije koja će ili likvidirati te bande ili ih bar za duži period onemogućiti.

U majevičkom srezu (Jablanica, Mačkovac) još ne postoje ni opštinski ni sreski NO odbor. Razlog za to jeste nedovoljno posvećivanje pažnje tome kraju. Inicijativni Okružni NO odbor za Majevički okrug kao jedan od najhitnijih zadataka dobio je zadatak da NO odbore u srezu Majevičkom podigne na dostojnu visinu.

U okrugu Posavo-Trebavskom²⁾ narodna vlast razvija se uspješno. Vojničke akcije naših jedinica razbile su Zeleni kadar i smanjile njegov uticaj u muslimanskim masama toga kraja. U vezi s tim povećana je mogućnost rada na formiranju NO odbora u muslimanskim selima. Četnici u Posavini su razbijeni. Mogućnosti rada sa srpskim masama u tom kraju takođe se povećavaju.

Stanje u Tuzlanskom okrugu je nesređeno. Inicijativni Okružni NO odbor treba formirati ponovo jer je njegov predsjednik, Rado Peleš iz Tuzle, poginuo u šestoj ofanzivi. (U Moran zastao je zajedno sa sinom i sa

svastikom u jednoj kući u selu Gračanici da se odmori. Nije očekivao nikakve opasnosti. Sve troje su pali kao žrtva jedne zeleno-kadrovske bande). NO odbori koji su formirani dok je Tuzla bila u našim rukama, jednim dijelom su morali prestati s radom zbog terora zeleno-kadrovskih bandi koje su bile ojačale. Ali treba istaći činjenicu da je prilično veliki broj odbora u selima u blizini Srebrenika produžio s radom i pod najtežim uslovima u šestoj ofanzivi. Preduzeli smo mjere da se rad na formiranju NO odbora u Okrugu Tuzlanskom što više pojača.

U Vlaseničkom okrugu postoje seoski NO odbori u Birču, dok u srebreničkom srezu postoje privremeni postavljeni opštinski odbori sa zadatkom obnavljanja seoskih NO odbora. U tom kraju nije se dovoljno uspjele u likvidiranju četničkog političkog uticaja.

Na Romaniji postoji samo nekoliko odbora koji zbog teške vojničke situacije koja je tamo duže trajala nisu mogli da se razviju niti da djeluju kao narodna vlast.

Naši NO odbori uglavnom svuda gdje postoje s uspjehom rješavaju problem snabdijevanja naše vojske. Većim dijelom postali su rukovodilac masa³⁾ i priznati od njih kao organi narodne vlasti. Treba još nastojati da se uklone nepravilnosti u odnosu sa vojnim vlastima u pozadini da bi se odbori nesmetano razvijali dalje. Prilikom izbora treba još više povesti računa o narodnim neprijateljima koji, ojejenivši značaj NO odbora nastoje, da se u njih uvuku. Ima slučajeva iz kojih se vidi da na pojedinim mjestima izbor ljudi koji su ušli u odbore nije bio najsretniji. Takve slučajeve u idućim izborima treba na svaki način izbjeći. To se naročito postavlja na Majevičkom okrugu gdje su izbori na pragu.

Koristeći se iskustvima iz rada oblasnog NO odbora za Krajinu, koja ste nam vi prenijeli, pristupili smo formiranju ostsjeka pri našem Incijativnom odboru. Stvoren je zdravstveni ostsjek koji je već počeo s radom. U prilogu vam šaljem projekat pravilnika za organizaciju pozadinskog saniteta.⁴⁾ U toku je formiranje kulturno-prosvjetnog ostsjeka i ekonomskog ostsjeka. Cilj nam je da Oblasni Odbor poslije izbora zatekne kostur jednog aparata pomoću koga će moći da proširuje i razgranjava rad.

Incijativni Oblasni Odbor pokušava da organizuje ekonomski život naše Oblasti i nastoji da međusobno poveže Okružne Odbore. U tom cilju održan je sastanak Majevičkog i Vlaseničkog Okružnog odbora na kome se rješavalo o mogućnostima razmjene dobara i pomoći našim pasivnim krajevima. Uz punu saglasnost riješeno je da Majevički Okružni Odbor dade potrebnu količinu hrane čiji će transport organizovati Vlasenički Okružni odbor u zajednici sa Štabom III Bosanskog Korpusa. Na taj način nadamo se da će koliko-toliko biti riješeno pitanje ishrane siromašnih porodica Birča.

Problemi koji se postavljaju pred narodnu vlast u Istočnoj Bosni mnogobrojni su i teški. Njihovo rješavanje otežavaju još i mnoge specifičnosti Istočne Bosne. Ali, mi se nadamo da će narodna vlast, pravilnim radom, uspjeti da rješi sve zadatke koji se pred nju budu postavili. Da tako tvrdimo daje nam pravo činjenica da su NO odbori zadatak snabdijevanja vojske dosada s uspjehom rješavali. A to nije bio mali zadatak.

Nastojaćemo da vezu s vama održimo po svaku cijenu. To će nam mnogo pomoći u radu čiju važnost danas potpuno shvatamo. Daćemo sve od sebe da učvrstimo tekovine naše vojske i da narodima naše zemlje osiguramo plodove borbe koju herojski vode.

S drugarskim pozdravom

Sekretar:
Slavko Mićanović

Predsjednik:
Tošo Kudić

(Pečat)

AIRP, S., Zbirka NOR, inv. br. 23336, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 9 od 9. IV 1944. godine.)

(Pečat sa -natpisom: »Inicijativni oblasni narodno-oslobodilački odbor za Istočnu Bosnu«.)

1) Navedeno pismo nije pronađeno.

2) Pogrešno napisano, treba Posavsko – Trebavskom.

3) Tekst treba da glasi: » ..postali su rukovodioci masa ...«

4) Navedeni prilog nije pronađen.

15.

6. mart 1944.

PREDSEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a TRAŽI DA OBLASNI NOO ZA BOSANSKU KRAJINU PRISTUPI FORMIRANJU PRIVREDNIH KOMISIJA PRI OBLASNOM I OKRUŽNIM NOO ODBORIMA I DAJE UPUTE ZA ORGANIZACIJU PREDSTOJEĆIH SJETVENIH RADOVA

S obzirom na pretstojeće radove oko sjetve treba odmah pristupiti stvaranju privrednih komisija sa funkcijom pomoćnih organa pri Oblasnom i Okružnim N. O. O. Njihov je zadatak da organizuju sve potrebne pripreme i sprovedu sve radove oko prestojeće sjetve.

U prestojećoj sjetvi mi moramo obraditi svu ziratnu zemlju, vodeći računa da pored zasijavanja žitarica ove godine zasijemo i druge kulture, koje će odgovarati zemljištu. Svu napuštenu zemlju, pod kojom treba smatrati ona imanja, čiji su vlasnici pobijeni ili pobjegli kod neprijatelja, a nemaju nikog od kuće. U toku rada na izvršenju poslova oko sjetve treba na vrijeme izvršiti mobilizaciju i pravilnu raspodjelu radne stoke, da bi se moglo obezbjediti pomoć onim krajevima koji bez pomoći neće moći pravilno i u potpunosti obaviti ovogodišnju sjetvu. Već otsada treba da se pobrinemo da poljoprivredni alat (plugovi, ralice, drljače, motike, srpovi i drugo) bude u ispravnom stanju. Privredne komisije moraju već unaprijed da predvide, kojim krajevima treba pružiti pomoć u inventaru, kao i način kako bi se ta pomoć mogla izvršiti. Uspjeh sjetve zavisi od toga da li

će na vrijeme biti osposobljen radni inventar kao i pravilno raspoređen u ovogodišnjoj privrednoj kampanji.

Privredne komisije, koje treba što hitnije organizovati, u zajednici sa odborima trebaju odmah da pristupe prikupljanju raznovrsnog sjemena, koristeći pri tome i ostale rezerve fondova N. O. O.

Ovogodišnju privrednu kampanju treba sprovesti pod parolom »Sve za pobjedu« i N. O. O. moraju da u ovom poslu obezbijede punu saradnju i jedinstvo svih antifašističkih organizacija.

Pripremu za sjetvu treba pratiti sa [političkim zborovima, konferencijama, preko kojih će se pojačati radni elan cijelog naroda u izvršenju ovog važnog zadatka.

Sekretar:
H. Brkić

Pretsjednik:
Dr. Kecmanović

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12372/52, original.

(Spis je zaveden u Oblasnom NOO za Bosansku krajinu pod br. 101 od 8. marta 1944. godine.)

AIRP. S., mf. ZAVNOBiH-a IV/43.

16.

16. mart 1944.

PISMO DR VOJISLAVA KECMANOVIĆA, PREDSEDNIKA ZAVNOBiH-a, PREDSEDNIŠTVU I. OBLASNE KONFERENCIJE ZA IZBOR OBLASNOG NOO ZA ISTOČNU BOSNU, U KOME POZDRAVLJA FORMIRANJE ODBORA I UKAZUJE NA POLITIČKI ZNAČAJ DALJE IZGRADNJE NO VLASTI ^

Dragi drugovi,

Ispred Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine pozdravljam najsrdačnije i najtoplije vaš prvi sastanak za formiranje toliko potrebnog i dugo očekivanog Oblasnog narodno-oslobodilačkog odbora za Istočnu Bosnu¹⁾ sa željom da bi vaš sastanak po svojim dobrim rezultatima ostao u našoj istoriji zabilježen kao značajna preokretnica u životu naroda naše uže otadžbine Bosne.

Znam da su teške i krvave borbe, koje su se vodile u poslednjih nekoliko mjeseci u krajevima Istočne Bosne sprečile da se ranije formira taj odbor. Sjajnim manevrima i pobjedama III Konpusa naše slavne Narodno-oslobodilačke vojske razbijene su i snage i planovi našeg krvavog neprijatelja, koji je iz strateških i političkih razloga nastojao u posljednje vrijeme da ponovno porobi i očisti od naših oslobodilačkih snaga Istočnu Bosnu.

Naša Narodno-oslobodilačka vojska svojim pobjedama i uspjesima izrasla je za ove tri godine od malih partizanskih odreda do stepena časnog i uvaženog saveznika antifašističkog fronta velikih slobodoljubivih naroda

svijeta. Uporedo sa uspjesima naše sjajne vojske razvijao se i naš unutarnji politički front, koji još nikada u prošlosti jugoslavenskih naroda nije bio zdraviji, ni na pravilnije osnove postavljen i sa ljepšim izgledima po budućnost jugoslavenskih naroda. Na istoriskim sjednicama koncem prošle godine u Jajcu²⁾ i Mrkonjić Gradu³⁾ svečano je vrhovnom voljom jugoslavenskih naroda sankcionisano ovo stanje i dati mu konkretni oblici u Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije, u odluci o stvaranju federativne demokratske države Jugoslavije, u postavljanju privremene narodne vlade, u proglašenju Bosne i Hercegovine za ravnopravnu federativnu jedinicu nove Jugoslavije itd. Od početnih oblika borbe za goli život i spasavanje razvila se borba za slobodu, u toku borbe za slobodu mi uspješmo ne samo da liječimo stare rane koje su prijetile da rastoče život naših naroda, nego i da stvorimo osnove i uslove za bolji i ljepši život. Mjesto bratstva u frazi i na papiru mi stvaramo čvršće i trajnije bratstvo u krvi i borbi za zajedničke ideale. Ti ideali nisu više maglovite nerealnosti nego realne dokučive stvarnosti, za koje se bori sav napredni i slobodoljubivi svijet. Bratstvo po majčinu mlijeku može da se razvije i u krvavo neprijateljstvo – tome je svjedok naša krvava istorija kroz ove tri godine, ali bratstvo stvoreno u krvi i borbi za velike ideale slobode, za bolju i ljepšu budućnost nas i našeg potomstva – to bratstvo danas postaje jednom stvarnom i sigurnom osnovom za izgradnju naše bolje budućnosti. Na tom putu i na tim osnovama izgrađen i izrađen naš politički, društveni i državni život, biće zdrav i na njemu se neće moći pretvoriti u otrov i destruktivnu cvotočinu ono što za pojedinca predstavlja nešto uzvišeno, a to je osjećaj nacionalni i vjersko ubjeđenje. Pravi, zdravi, istinski nacionalizam i vjerska osjećanja Srba, Muslimana i Hrvata u Bosni i Hercegovini dobiće u novoj Jugoslaviji i novoj Bosni svoj pravi značaj i uslove za bolji i zdraviji razvitak. Neka nas vjera oplemenjava i uzdiže do božanskog ideala, a svoje nacionalne osobine, prednosti i vrednosti manifestovaće se ne u negativnom smislu nepoverenja i borbe prema bližnjima, nego u plemenitoj utakmici na stvaranju svih kulturnih dobara i uslova za bolji život.

Bosni i Hercegovini dodijeljena je najdelikatnija i najčasnija misija da na primjeru svoje unutarnje društvene, kulturne i ekonomske izgradnje dadne primjera i ohrabrenja za zdravu izgradnju nove Jugoslavije. U realnosti naših ideala mi svi vjerujemo, zato ćemo na njihovoj izgradnji fanatično raditi, zato ćemo i uspjeti.

Vaš će Oblasni narodno-oslobodilački odbor imati da radi na izgradnji tog velikog djela, zato će njegovi zadatci biti i preteški i najčasniji, ali dostižljivi i ostvarljivi. Nastojte da na tome velikom djelu steknete ne samo u toj oblasti, ne samo u Bosni i Hercegovini nego i u čitavoj Jugoslaviji i čast i slavu i priznanje.

Ne podvlačim vam bez osnova ni svijetle vidike – jer ih mi svi već naziremo, pi veličinu i zamašnost zadataka koji pred vama stoje a koji su do juče mnogima izgledali nedostiživi. Prateći kroz nekoliko mjeseci rađanje novoga života u Bosanskoj Krajini dobio sam i sam još čvršću vjeru u neiscrpne energije i neslućene sposobnosti i vrijednosti naših naroda na djelima za slobodu, na stvaranju uslova za bolju budućnost našem potom-

stvu, na izgradnji temelja srećnije i zdravije nove Jugoslavije: zdrava osjećanja i odnosi bratstva izgrađeni su u borbi i radu na najzdravijim osnovima i dobili su u Krajini svoje najljepše i najzdravije oblike. Narodno-oslobodilački odbori u Krajini izgradili su se i izrasli u ogromnoj većini svojoj u najzdravije oblike narodne vlasti koja je u stalnom porastu i razvitku ka višem. Ovi se odbori od najvišega do najnižega i danas u toku borbe prihvaćaju rješavanja najtežih problema narodnog života, problema i zadataka, koji se ne odnose samo na savremene potrebe borbene fronte nego i na probleme izgradnje i podizanja unutarnjeg privrednog i kulturnog života.

Ta zapažanja stečena u Krajini podržavaju u meni vjeru i želju da ni organi narodne vlasti u Istočnoj Bosni neće u plemenitoj i patriotskoj utakmici zaostati za ovom iskrvavljenom ali slavnom Krajinom.

Želim vam sretan i plodan rad i mnoge uspjehe i pozdravljam vas sve najsrdačnije sa

Smrt i vječno prokletstvo okupatoru i domaćim izdajnicima¹

Zivila naša Narodno-oslobodilačka vojska!

Pretsjednik:

[Paraf] Dr. Vojislav Kecmanović

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 43256/64, original.

¹) Obilasni NO za istočnu Bosnu izabran je na konferenciji predstavnika NO odbora iz istočne Bosne održanoj 29. marta 1944. godine (VII Hronologija, str. 701).

²) Odnosi se na Drugo zasjedanje AVNOJ-a održano 29. i 30. novembra 1943. godine u Jajcu.

³) Odnosi se na Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a održano 25. i 26. novembra 1943. godine u Mrkonjić-Gradu.

17.

16. mart 1944.

UPUTE POVJERENIŠTVA ZA FINANSIJE NKOJ SVIM ZEMALJSKIM OSLOBODILAČKIM ODBORIMA O ORGANIZACIJI FINANSIJSKE SLUŽBE I NOVČANIH ZAVODA PO POKRAJINAMA

Finansijska uprava oslobodilačkog odbora stoji danas pred dvojnomo zadaćom:

1/ U koliko neprestana borba sa neprijateljem to dozvoljava, mora da uređuje finansijsku administraciju oslobodilačkog pokreta, uključivši u nju i vojsku.

2./ Ovu zadaću mora da vrši na tako sistematski način, da bi mogao posle naše pobjede i naših saveznika poslužiti kao osnova mirnodopskoj finansijskoj administraciji.

Radi toga preporučujem, da pojedini Pokrajinski narodni odbori u saglasnosti i uz pomoć Nacionalnog komiteta O.fslobođenja] Jugoslavije ustanove svoje novčane zavode preko kojih bi mogli da vrše gornje zadace.

Na čelu ovih zavoda stajaće izabrani Upravni odbori, predsednik će mu biti *merodavni član Pokrajinskog oslobodilačkog odbora*, a službu će vršiti stručno osoblje. U koliko bi pojedini Narodno oslobodilački odbori imali suviše stručnog osoblja, treba da ga stave na raspoloženje Povereništvu finansija Nacionalnog komiteta Jugoslavije, da ga može dodeliti onim Pokrajinskim odborima, koji oskudevaju stručnim finansijskim osobljem.

U delokrug ovih Pokrajinskih novčanih zavoda spadace sva opskrba oslobodilačkog pokreta na njihovim teritorijama pomoću finansijskih sretstava i kontrola izdataka pomoću posebnih organa.

U tom smislu ovi novčani zavodi treba da poduzmu sledeće mere:

1./ Neka povežu na sebe sve privatne i zadružne novčane zavode na oslobođenoj teritoriji.

2./ Neka raspišu zajam pod uslovima, koji odgovaraju prilikama dotične teritorije.

3./ Neka naredе pučanstvu jedinstveno podavanje, koje treba da bude procentualno i dosta progresivno osnovano na prihodima i imanju pojedinih lica. Podavanja mogu imati oblik novca ili životnih namirnica, poslednje preuzima odmah posebna intendantura. Spiskove ovih podavanja neka kontrolira i popravlja najšira javnost, tako da se narod sam kontrolira. Time otpadaju svi ostali dosadašnji porezi.

4./ Neka primi kao depot sve pologe bilo novčanih zavoda bilo privatnih lica i pod garancijom Zemaljskog oslobodilačkog odbora sigurno ih čuva.

5./ U koliko bi za oslobodilačku borbu i za upravu oslobođene teritorije još trebala novčana sredstva, ovi zavodi biće ovlašćeni, da izdaju bonove glaseće na valutu koja kruži u glavnom na dotičnoj teritoriji i koja pokazuje jos kakav-takav stabilitet. U tu svrhu dolazi u obzir pre svega italijanska lira i u manjoj meri nemačka marka. Vrednost kune, srpskog i bivšeg jugoslovenskog dinara, potpuno je neizvesna, radi čega sve ove valute za bonove nisu upotrebljive. Jednako ne može se predviđati koju vrednost će imati bugarski lev pri svršetku rata. Ove valute treba po mogućnosti izbegavati Ipak će Povereništvo za finansije Nacionalnog komiteta po izričitom traženju Pokrajinskog oslobodilačkog odbora dozvoljavati upotpebu i ovih valuta ali to samo u utanačenom i po mogućnosti najmanjem obimu.

Novčani zavod mora voditi tačnu evidenciju o broju i visini izdatih bonova.

6./ Izdate priznanice neka se zamene bonovima i unište. Sve eventualne buduće primere izdavanja kakvih priznanica, treba što prije likvidirati.

7./ Novčani zavodi neka sve od pučanstva dobivene italijanske lire i nemačke marke brižljivo sačuvaju i što manje vraćaju u promet. Ove novčanice neka se zamene bonovima. Lire i marke služice nam kao devize.

8./ Novčani zavodi neka vode evidenciju o promenama cena na tržištu životnih namirnica, te beleže međunarodni tečaj svih valuta koje nas interesuju. Životni indeks neka se svaka tri meseca nanovo ustanovi

9./ Odelenje novčanih zavoda, koje kontroliše izdatke oslobodilačke borbe i današnje civilne administracije, treba da deluje samostalno i odvojeno od ostalih odelenja zavoda. Podređen je jedino upravnom odboru zavoda.

Svaki od ovih novčanih zavoda ima prama vani značaj pokrajinske ustanove i deluje pod nadzorom pokrajinskog narodno oslobodilačkog odbora, iako njegovo delovanje ima sveopšte savezni značaj. Na temelju odluke Nacionalnog komiteta Jugoslavije od svi troškovi oslobodilačkog pokreta, bilo da su to troškovi za oslobodilačku borbu, bilo da su to troškovi za civilnu upravu oslobođenog teritorija, do dana oslobođenja idu na račun svesaveznih izdataka jugoslovenske države.

Pozivam sve Pokrajinske narodno oslobodilačke odbore, da što pre jave Povereništvu za finansije u Nacionalnom komitetu sva imena članova upravnog odbora te vodećih i ovlašćenih činovnika ovih novčanih zavoda. Ujedno neka predlože spisak originalnih potpisa svih tih lica.

Poverenik:
Dušan Serneck

AIRP, B., NKOJ, br. 9, original.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/19-20.

Prilog

16. mart 1944.

Obrazloženje.

Bez svakog komentara jasno je, da je u finansijskoj upravi potrebno uvesti red kako u prihodima, tako i u izdacima.

Bez većeg zajma, odnosno bez izdavanja bonova, ne možemo da dobijemo dovoljno sretstava. Ako bi Nacionalni Komitet sam iz centralne uprave izdao bonove, ovi bonovi u kratko vreme dobili bi značaj novčanica, koje same po sebi ne bi imale druge podloge (radi pomanjkanja zlata) osim sigurnosti naše pobede. Ovim korakom otišli bi na teren gde bi odmah započela borba špekulacije i kapitalističke reakcije protiv tih bonova sa namerom, da snizi njihovu vrednost i poverenje naroda u njih.

Ovo bi prouzrokovalo nesnosivu skupoću. Osim toga pojavice se pomanjkanje svih dobara. Nadam se, da ćemo moći zaobići ovu poteškoću sa decentralizovanim sistemom i s više ili manje nejasnom oznakom o vrednosti ovih bonova.

Istoj svrsi služi i strana valuta. To jest pre svega lira. Očigledno je, da Engleska hoće da učvrsti vrednost lire. Poznato je, da su fiksirali englesku [funtu] na 400 lira, što je znatno više od švajcarskog kursa.

Iako marka ne uživa poverenje, te nema vrednosti, ona će nam moći služiti kod mirovnih pregovora za nabavke iz Nemačke. Hrvatska kuna i srpski dinar (Nedićev) nemaju podloge i ove valute znače potpunu inflaciju. Potpuno neizvesno je stanje bivšeg jugoslovenskog dinara, koji je u rukama nama neprijateljske emigrantske vlade. Ipak će biti možda potrebno u označenu svrhu upotrebljavati i srpski dinar i bugarski lev. Prvo u staroj Srbiji a drugo u Makedoniji. Ali ovu upotrebu treba po mogućnosti što više skućiti.

Dažbine naroda za oslobodilačku borbu vezujem danas, i to naravno samo privremeno, za novčani zavod, jer one danas još ne mogu imati potpun značaj poreza. Zato bi bila potrebna civilna eksekutivna vlast i utanačenje postupka. A s druge strane pravo poreznog obveznika na žalbu po instancama. Moje mišljenje je, da jedno i drugo civilna vlast još ne može sprovesti. Ostaje za sada samo moralni pritisak. Sem toga ne bi bilo ni pravedno, da plati za oslobodilačku borbu samo narod, koji živi na teritoriji, koja je već oslobođena, jer i ova teritorija fluktuiru. Od ovih ljudi, koji danas neće da dadu dažbine, dobićemo ih u povećanom obimu posle oslobođenja.

Sem toga smatram za zgodno, da ima poverenik za finansije Pokrajinskog narodnog oslobodilačkog odbora sve svoje organe skoncentrisane na jednom mestu.

Novčani zavodi neće davati kamate na uloge. Ova odluka je načelnog značaja, Predvideo sam već danas, da se narod privikne na nju. Danas još nema potrebe, da bi zavod davao i privatne zajmove i to iz jednostavnog razloga jer ćemo sami trebati sva raspoloživa sredstva.

Za izdavanje vlastitih novčanica moramo izvršiti sve pripreme, da ga možemo dati u promet odmah posle oslobođenja i preuzimanja vlasti. Ove novčanice izdaće Svesavezna jugoslovenska narodna banka.

Novčani zavodi ustanovice se danas kod Pokrajinskih vlada i imaju pokrajinski značaj. Otvoreno ostaje pitanje šta će biti s njima posle oslobođenja:

- 1./ da li da ostanu pokrajinski u sklopu autonomne pokrajinske finansijske službe,
- 2./ da li će se pretvoriti u podružnice Svesavezne državne banke,
- 3./ da li će vršiti obe službe ujedno u separatnim odelenjima.

»

Poverenik za finansije,
Dušan Serbec

ABiH, ZAVNOBiH, original.

AIRP, S,, ZAVNOBiH-a, VI/21 – 22.

18.

31. mart 1944.

PREDSJEDNIŠTVO AVNOJ-a TRAZI OD PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a
IZVJEŠTAJ O RAZVOJU NARODNE VLASTI I NJENIH ORGANA OD PO-
ČETKA USTANKA, KAO I DOSTAVU ZAKONSKIH AKATA KOJI SE
ODNOSE NA ORGANIZACIJU DRŽAVNE UPRAVE U
BOSNI I HERCEGOVINI

Umoljavamo Vas da za ovo Predsedništvo dadete izraditi izveštaj o postanku i razvoju narodne vlasti i njenih organa na teritoriji Vaše zemlje od početka ustanka do danas.

U isto vreme molimo Vas da tome izveštaju priložite po mogućnosti bar sve važnije zakonske odluke, propise i naredbe, po kojima su pojedini organi narodne vlasti na Vašoj teritoriji bili organizovani i po kojima su radili.

U izveštaju treba posebno da se opiše kakva je danas organizacija vlasti na oslobođenoj teritoriji Vaše zemlje i po kakvim propisima deluje, te sve te propise priložiti.

Molimo Vas da se pobrinete da drugovi, kojima poverite ovaj posao, obrate pažnju na pojedine periode u razvoju narodne vlasti na Vašoj teritoriji, o preglednosti izveštaja, kao i o potpunosti priloga, štampanih ili otkucanih.

Na kraju Vas molimo da nam obavezno ubuduće redovno dostavljate svaki novi zakon, uredbu, pravilnik ili uputstvo koji se odnose na organizaciju različitih grana državne uprave na Vašoj teritoriji.

Za Predsedništvo AVNOJ-a

za sekretara
M.1) Pijade

Predsednik
Dr. I.2) Ribar

(Pečat)

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, original.

(Pečat sa natpisom: »Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije – Predsedništvo«, pisan ćirilicom i latinicom na srpskohrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku.)

*) Moša.

2) Ivan.

19.

4. april 1944.

PRIVREMENI OBLASNI NOO ZA HERCEGOVINU ŠALJE PREDSJEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a IZVJEŠTAJ O SVOM RADU, POLITIČKOJ I EKONOMSKOJ
SITUACIJI, KAO I STANJU NOO-a U HERCEGOVINI

Šaljemo vam naš drugi izvještaj koji obuhvata:

1/ Situaciju u Hercegovini, 2/ Ekonomsko stanje, 3/ Stanje narodno-oslobodilačkih odbora i 4/ Rad ovog odbora.

1/ SITUACIJA U HERCEGOVINI

Od prošlog našeg izvještaja situacija u Hercegovini nije se mnogo promijenila za ovo kratko vrijeme. Važniji je događaj, da su naše snage u saradnji sa VI crnogorskom i II Dalmatinskom brigadom preduzele čišćenje četničkih uporišta na granici Crne Gore i Hercegovine t. j. Banjana, Vilusa, Grahova, Lastve i Zubaca. Na Zubcima se predalo i javilo dobrovoljno u našu vojsku oko 60 četnika koji su bili nasilno mobilisani od strane četničkih bandi.

Pri prvom naletu naših snaga iz Lastve i Zubaca kao i iz pograničnih krajeva, pobjeglo je ispred nas gotovo sve odraslo muško stanovništvo, nešto sa četnicima u švapske garnizone, a jedan dio se zavukao u škripove i pećine. Ima slučajeva da su otjerali i stoku sa sobom. Pobjeglo je sa četnicima ili se sklonilo i dosta ljudi koji su odani našoj borbi i vezani za nju. Jedan mali dio onih koji su se bili sklonili misleći da ćemo samo »doći i otići« vratio se kućama i to većinom stariji ljudi.

Iz ovoga bi bilo pogrešno stvoriti zaključak, da je narod u ovim općinama naklonjen više četnicima nego nama. Treba imati na umu da je ovaj kraj stalno živio pod jakom četničkom kontrolom i pritiskom bez prekida gotovo dvije godine, pa je na Zubcima bio duže vremena i četnički štab za Hercegovinu i Istočnu Bosnu, dok mi nismo imali tamo nikakvog neposrednog uticaja.

Prisustvo crnogorskih i dalmatinskih snaga na granici Hercegovine od velike je koristi i uticaja na situaciju i raspoloženje masa u Hercegovini. Općenito uzevši sav ovaj kratak period protekao je i teče u znaku učvršćivanja do sada postignutih uspjeha na slobodnoj teritoriji i jačanju našeg NO pokreta tamo gdje smo ih već i imali, kao i laganom širenju našeg uticaja tamo gdje se on do sada slabo osjećao. Dolazak ovoga odbora i drugih rukovodstava iz Crne Gore, gdje smo do sada boravili, u tome je znaku i učiniće u tome pogledu još više. Uslova za rad imaju više i odbori i druge organizacije i stvarno se ti uslovi koriste.

Nema sumnje da pozicije N. O. Pokreta jačaju postepeno svakim danom u Hercegovini usprkos svih teškoća koje smo vam u prošlom izvještaju¹⁾ naveli i da četnici gube sve više svoj uticaj. Uspjesi Crvene Armije, vazдушna ofanziva Saveznika, čvrstina saveza između SSSR, Engleske i Amerike, jednom riječju povoljan razvoj spoljne i unutrašnje situacije koji za svakog postaje svakim danom sve jasniji imaju velikog uticaja na situaciju kod nas u Hercegovini. Ovo obeshrabruje četničke bande i unosi nespokoјstvo u njihove redove, te ih nagoni da se sve čvršće povezuju za sudbinu okupatora vršeći zajedno sa njime nečuvena zločinstva u našim selima, kad god im se za to ukaže prilika. Ne prezaju ni od ubistava žena i djece, kao što je bio skoro slučaj prilikom jednog njihovog skorašnjeg upada u Popovo Polje.

Među njima ima jedan dio silom mobilisanih ili su sa njima iz straha i kukavičluka. Oni vjerovatno računaju s tim da jednog povoljnog momenta otkoče, ali nemaju mogućnosti da ocjene taj momenat i ostaju i

dalje u švabskoj žici, nadaju se i ako u žici ostanu do kraja da će im se poštediti život, a to je za njih glavno.

Osim toga ima sela u kojima se sposobni za vojsku sklanjaju i ispred naše vojske i ispred četničkih banda u škripe t. zv. škripari.

Četničke vođe sada plaše narod proljetnom njemačkom ofanzivom i izbacivanjem partizana iz Hercegovine, kao i 1942 i 1943 godine. Naravno da narod zebe od ovakvih perspektiva, pa i to ima izvjesnog uticaja na razvoj situacije. Pojava gladi već sada u nekim krajevima zabrinjava i pojačava ovo nespokojstvo.

2/ EKONOMSKO STANJE U HERCEGOVINI

I pored odlične prošlogodišnje žetve problem ishrane stanovništva u Hercegovini već se postavlja i sve to više postaje ozbiljnijim u nekim srezovima. Naša vojska boravila je najviše na teritoriji sreza gatačkog i bilečkog i odatle se snabdijevala, tako su ti srezovi, a naročito gatački, potpuno iscrpljeni. Prema jednoj najnovijoj približnoj ocjeni stanje u ovim srezovima na teritoriji koju mi kontrolišemo izgleda ovako:

Srez	Ukupan broj stanovnika	Od toga bez žita	U %
Bileća	8.450	1.835	22%
Gacko	6.425	4.340	68%
Ukupno	14.875	6.175	41,5%

Naročito je teško stanje u Gacku gdje odbori više ne mogu pomoći. Oskudica u stočnoj hrani, uslijed ogromnog snijega zadaje također teškoće. U brdskim krajevima bilečkog sreza ima sela kojima prijeti opasnost da će stoka poskapati. U nevesinjskom srezu stanje u pogledu ishrane je dobro, naročito dio koji mi ne kontrolišemo, a to je polje. Nema opasnosti od gladi nego šta više ona bi bila prilična rezerva za vojsku u slučaju povoljnije situacije. Stanje u srezu trebinjskom je dobro. U ljubinjskom u jednom dijelu koji je od uvijek loše stajao i u jednome dijelu koji je prilično popaljen i koji je stalno izložen paljevinama i pljački (Popovo Polje) svakako će se postaviti problem ishrane, premda se još za sada ne postavlja pitanje ishrane stanovništva, ali u jednome njegovom dijelu koji je također izložen neprijatelju a koji je i inače siromašan (Hrasno) će se postaviti. U konjičkom srezu su popaljena neka sela, pa se i tamo postavlja isti problem, ali vjerovatno u manjoj mjeri. Međutim nam je prilično nepoznata ekonomska situacija u tom kraju.

Na depešu koja nam je upućena od Vrhovnog štaba, a u kojoj su se tražili podaci o broju stanovnika kojima je potrebna pomoć i o količinama pomoći, mi smo odgovorili da ima 9.000 stanovnika na našoj slobodnoj teritoriji kojima je nužna pomoć, a da će se taj broj do nove žetve povećati još za 25.000. Ovdje smo uračunali samo našu slobodnu teritoriju izuzimajući Konjic i na osnovu podataka o stanju u srezovima Gacko i Bileća dali smo sadašnju cifru stanovništva od 9.000 kojima je odmah potrebna

pomoć. Cifru stanovništva od 25.000 kojima će biti potrebna pomoć do nove žetve uzeli smo globalno ne uzimajući u obzir eventualne paljevine i pljačke i proširenje naše slobodne teritorije. Uzeli smo zatim prosječnu cifru stanovništva kome je potrebna pomoć od sada do nove žetve t. j. $9.000 - 25.000 \times 1/2 = 21.500$ stanovnika i računati za 100 dana (do nove žetve po 30 deka brašna na osobu dnevno), što onda iznosi $21.500 \times 300 = 64,5$ vagona brašna. Za vojsku smo računali veći dnevni obrok, u iznosu svega $3.500 \times 80 \times 100 = 28$ vagona što zajedno iznosi 92,5 vagona, a mi smo u depeši naveli 90 vagona kao potrebnu pomoć za ishranu vojske i naroda do nove žetve.

Po prikupljenim podacima moći ćemo dati jasniju sliku ekonomskog starija.

3/ STANJE I RAD NARODNO OSLOBODILAČKIH ODBORA

1/ *Organizaciono stanje:*

Od prošlog izvještaja nešto se povećao broj odbora, ali to povećanje nije možda od tolikog značaja, koliko oživljavanje i učvršćivanje postojećih. Ne može se reći da je u tom pogledu učinjen prelom, ali se znatno pošlo unaprijed za ovo kratko vrijeme. To naročito važi za bilečki i stolački sreski NO odbor i njima područne apštinske odbore u koje su ušli zbilja nama odani i čestiti ljudi. U *Nevesinju* je osnovan sreski i dva opštinska N. O. odbora. U *Gacku* su izvršene popune u sreskom i opštinskim odborima, ali o njihovom radu nemamo preglednu sliku od našeg prvog izvještaja na ovamo. Njihov rad se svakako slabo osjećao zbog odsustva naših snaga na ovom terenu. U *Ljubinjskom* srezu osjećao se rad samo jednog opštinskog odbora (Popovo Polje). Druga opština (Bobani) odsječena je rijekom (Švabe porušili mostove) i bila pod represalijama. U trećoj opštini je ilegalan opštinski odbor i svi seoski odbori. Dobili smo izvještaj iz *konjičkog* [sreza] da je na tom području osnovano 15 seoskih i 1 opštinski narodnooslobodilački odbor. O stanju odbora u *Ljubuškom* srezu nemamo detaljnijih obavještenja od prošlog našeg izvještaja. U *mostarskom* srezu nam je stanje još nepoznato. U *Čapljini* je osnovan gradski NO odbor u koji su ušli poštteni ljudi. Sreski NO odbor za *Trebinje* bio je raspršen. Jedan član je ubijen od strane četnika dok je drugi uhapšen, a neki su se porazboljevali. Mi smo ponovo postavili sreski NOO od 12 članova i održali sjednicu sa njima. Upravo smo dobili izvještaj od ovog odbora da je zakazana sreska konferencija za izbore sreskog NOO i da se odbori koji su do sada bili ilegalni počinju legalizovati.

2/-RAD NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA

Od svih ovih odbora zadovoljavaju u radu tri sreska i 6–7 opštinskih odbora. Oni su uspeli da se prilično učvrste i svojim radom stiču autoritet vlasti. Napominjemo da se ovi odbori nalaze na našoj slobodnoj

teritoriji. Njihov rad se odvija pravilno i pod stalnom našom kontrolom. Sada imamo sa bilečkim i stolačkim odborom takoreći svakodnevni kontakt. Oni imaju svoja stalna sjedišta i prostorije. Izvještaj o radu narodno-oslobodilačkih odbora podijelićemo prema sektorima i iznijeti ga globalno, jer nam nedostaju dovoljni podaci u ciframa:

a/ *Organizacioni rad.* Poslije našeg cirkularnog pisma upućenog svima sreskim i opštinskim NOO-ima, sreski odbori održali su sastanak sa opštinskim plenumima i upoznali ih sa zadacima i ustrojstvom NOO-a, kao nove narodne vlasti. Opštinski odbori su ovo prenijeli na seoske. Mjestimično su pojedina sela pa i opštine priključene drugim srezovima radi lakšeg saobraćaja i bolje kontrole.

b/ *Politički rad* NOO-a svodi se na održavanje seoskih konferencija, čitanjem naših izdanja i vijesti. U izgledu je da će stolački, bilečki i lju-buški sreski odbor ubrzo nabaviti radio-aparate i početi sa izdavanjem radio vijesti za narod.

v/ *Prosvjetno kulturni rad* osjeća se samo u jednom dijelu bilečkog sreza i svodi se na otvaranje škole za nepismenu djecu. Dali smo uputstva i ostalim odborima kako da organizuju uz pomoć USAOJ-a tečajeve za nepismenu djecu. Predavanja i priredbi prosvjetno-kulturne prirode nije bilo.

g/ *Rad po ekonomskoj liniji.* Vojska se kod nas do nedavno snabdijevala isključivo putem rekvizicije. Snabdijevanje putem dobrovoljnih priloga se kod nas odbacivalo kao nemoguće. Do duše do danas se po tom pitanju nije učinilo ništa znatnije, ali se uvidjelo da se po ovom može dosta učiniti i da je narod voljan da na osnovu dobrovoljnosti pomaže svoju vojsku, sirotinju, izbjeglice i pogorelece. Lijep je primjer Popovog Polja gdje je na dobrovoljnoj osnovi prikupljeno za jedno popaljeno selo preko vagon žita. U bilečkom srezu ima takođe sličnih primjera. Za vojsku se do sada ovim putem prikupljalo duvana, čarapa, džempera, rukavica, kao i nešto ljudske i stočne hrane u zadnje vrijeme. Pošto je prijetila opasnost da stoka poskapa u jednom dijelu sreza, sreski odbor je dobio sijeno iz dijela sreza gdje ga ima više za onaj dio gdje ga je nestalo i time pomagao da se stoka spasi.

Zbog nesigurnosti smo naredili da se prilozima ne sakupljaju u magacine nego da se popisu i kad se ukaže prilika isporuče vojsci. U snabdijevanju vojske putem rekvizicije bilo je do sada mnogo nepravilnosti, a ima ih i sada. Ovo potiče otuda što su intendanti navikli da rade bez odbora i komande mjesta, kojih do nedavno nije ni bilo kod nas u Hercegovim. Naravno da i sami odbori, naročito seoski, budući da su novi, neiskusni, neodlučni i bojažljivi ne odgovaraju svugdje u potpunosti svojim zadacima. Ubjeđenje intendantata i drugih vojnih lica, da se preko odbora zbog njegove slabosti ne može vršiti snabdijevanje, postepeno se počinje da gubi.

Što se tiče dnevnog obroka za vojsku ovaj odbor kao i naše vojne vlasti stale su od početka na stanovište, da vojska ne treba da gladije dokle god traje kod narodnih neprijatelja i naroda. Dnevni obrok iznosi

prosječno 2 do 2,5 kg. hrane, obično hljeba i mesa. Možda je ovo velik obrok za naše prilike, ali obzirom na svakodnevne pokrete i borbe naših jedinica i neredovnu ishranu, gornje cifre se ne mogu smanjiti.

d/ *Obrada zemlje*, još nije počela, ali su već po tome izdata uputstva i vrše se pripreme. Po svim selima osnivaju se omladinske radne čete koje će pomoći da se obradi zemlja inokosnih i siromašnih familija. Što se tiče napuštene zemlje jedan dobar dio je urađen pod ozim i to mahom bolje zemlje, prije osnivanja odbora.

đ/ *U zdravstvenom pogledu* odbori do sada nisu ništa uradili. Zaraznih bolesti nema, izuzev nešto svraba. U tom pogledu razvijamo aktivnost kod svih odbora i naroda.

e/ *Mobilizacija* novih boraca u brigade i odrede vršena je do sada od strane operativnih jedinica mimo odbora i komande mjesta. S takvom praksom nije se još prestalo, premda postoje komande mjesta i odbori i razumljivo je da se javljaju nepravilnosti u tom pogledu. Sa mobilizacijom stoji od prilike kao i sa snabdijevanjem putem rekvizicije. Ima slučajeva gdje su odbori i u ovom pogledu učinili dosta (Popovo Polje). Tu komandu vrše komande mjesta uz pomoć NOO-a koji im dostavljaju mobilizacione spiskove.

Odbori koji su na većoj visini zalažu se za što potpuniju mobilizaciju, dok drugi stalno moljakuju da se otpusti ovaj ili onaj iz vojske, navodeći pri tome razne razloge, većinom neopravdane. Ovo čine dobronamjerno zaboravljajući svoje dužnosti.

ž/ *Seoske straže* postoje u skoro svim selima na oslobođenoj teritoriji.

z/ *Odnos vojnih vlasti prema NOO-ima* još uvijek nije onakav kakav bi trebao da bude. Nije se još uvijek uspjelo iskorijeniti mišljenje, da su NOO-i samo izvršni ili pomoćni organi vojske, ali ukoliko se NOO-i više učvršćuju i osjećaju kao prava vlast, utoliko više nestaje ovakav nepravilan stav. Većina odbora uočava ovu nepravilnost i ukazuje na nju. Ovaj odbor sa svoje strane čini sve, da se uzdigne autoritet naše vlasti i ne dozvoli ovakav stav prema njoj. Naravno da i odbori svojim radom svakim danom sve više stižu autoriteta i kod naroda i kod vojske. Sa seoskim odborima to ide sporije zbog nemogućnosti da se popune ljudima koji bi bolje odgovarali ovom pozivu.

4/ RAD OVOGA ODBORA

1/ *Rad na organizaciji narodne vlasti*. Poslije prvog obilaska NOO-a na terenu od strane ovoga odbora izdali smo jedno cirkularno pismo u kome smp ukazali na nedostatke u radu odbora. Pošto smo uputili ovo pismo svim 'sreskim i opštinskim NOO-ima, smatrali smo da je potrebno ponovo ih obići i u vezi s tim pismom održati sastanke sa plenumima sreskih narodno-oslobodilačkih odbora, što smo i uradili izuzimajući gatački srez. Naravno da su na tim sjednicama data uputstva u vezi sa svim

konkretnim pitanjima i zadacima koji su se postavili. Ovo je imalo dobrih rezultata. Oživljeni su i potstaknuti na rad svi sreski odbori a i ostali, koji se i pored svog dobrog sastava, nisu mogli snaći i otpočeti sa radom. Tom prilikom osnovana su 2 apštinska narodno-oslobodilačka odbora u srezu nevesinjskom i održano nekoliko konferencija.

Da bismo odbore što prije oslobodili i osamostalili u radu, priprema-
mo kurs za odbornike, koji će posjećivati sekretari sreskih NOO-a i po
1 član sreskog odbora. Kurs će početi 5 aprila ove godine. Za kurs su pred-
viđena i sljedeća predavanja sa odgovarajućom literaturom: 1/ Razvitak
NOB; 2/ Narodni neprijatelji; 3/ Razvitak narodne vlasti; 4/ Narodno-oslo-
bodilački odbori; 5/ Odnos NOO-a i pozadinskih vojnih vlasti; AFŽ i
USAOJ; 7/ Administracija; i 8/ Uloga KPJ u NOB.

2/ *Agitaciono propagandni rad.* Ovaj odbor od svoga osnivanja na-
lazio se stalno na teritoriji Crne Gore. Po dolasku u Hercegovinu 19. marta
o. g. ovaj odbor sazvao je veliki zbor u dabarskom srezu, na kome je bilo
prisutno preko 1000 lica. Pored naših govornika na zboru su govorili pred-
stavници vojske, Partije, omladine i žena. Sa zбора su upućene depeše
AVNOJ-u, Vrhovnom štabu, Nacionalnom komitetu, Maršalu drugu Titu
i ZAVNOBiH-u, koje vam upućujemo.²⁾ Osim toga ovaj odbor izdao je
nekoliko letaka od kojih vam upućujemo po jedan primjerak.³⁾

3/ *Zdravstveni rad.* Preduzeli smo osnivanje zdravstvenih komisija
pri seoskim i opštinskim narodno-oslobodilačkim odborima, koje imaju
zadatak da se staraju o čistoći po selima

Istodobno sa vojskom priređujemo od 9–16 aprila »Nedelju čistoće«.
Šaljemo vam jedan primjerak spisa i materijala kojega smo tom prilikom
uputili odborima.⁴⁾

Naš zdravstveni odsjek još nema ljekara, ali se nadamo da ćemo ga
uskoro dobiti, za što smo preduzeli mjere.

4/ *Obrada zemlje.* Preko Vrhovnog štaba dobili smo radiogramom
direktive za obradu zemlje. Mi smo ta uputstva razradili u jednom našem
raspisu koji smo uputili svim sreskim i opštinskim NOO-ima, a koji vam u
prilogu dostavljamo.⁵⁾ Naređeno je osnivanje privremenih komisija pri
sreskim i opštinskim odborima kao pomoćnih organa za što bolju obradu
sve ziratne zemlje. Pri ovom odboru takođe je osnovana takva komisija
sa tri člana.

Dobar je dio napuštene zemlje i to one bolje, obrađeno jesenas pod
ozim, dok još nisu ni postojali narodno-oslobodilački odbori, a prema ra-
nijoj četničkoj podjeli. Naredili smo da se sva napuštena zemlja u fatnič-
kom, dabarskom, planskom i popovom polju ima obraditi u korist NOF-a.
Za zemlju koja se nalazi po vrtačama naredili smo da se podjeli za obradu
siromašnijim seljacima.

U sporazumu sa oblasnim odborom USAOJ-a preduzeli smo organi-
zaciju omladinskih radnih četa, koje će stajati odborima i komisijama na
raspoloženju za obradu zemlje, a NOO-ima dali smo uputstva za poma-
ganje USAOJ-a u organizaciji omladinskih radnih četa.

5/ Prikupljanje statističkih podataka, koji se traže depešom Vrhovnog štaba počće kroz koji dan. Napominjemo da je ovo velik posao i da će trajati najmanje mjesec dana.

Molimo vas da nam pošaljete što više materijala koji se odnosi na rad NOO-a na slobodnoj teritoriji.

Sekretar:6)

Pretsjednik:7)

M. P.»)

VII, K. 1968, br. reg. 15/5-4, neovjereni prepis.
(Spis je zaveden u Privremenom oblasnom NOO za Hercegovinu pod br. 61 od 4. aprila 1944.)
AIRP, S., mf. 191/180-184.

- 1) Navedeni izvještaj nije pronađen.
- 2) Navedene depeše nisu pronađene.
- 3) Navedeni leci nisu pronađeni.
- 4) Navedeni materijali nisu pronađeni.
- 5) Navedeni raspis nije pronađen.
- 6) Simo Babić.
- 7) Novak Mastilović.
- 8) Stavljena samo oznaka za pečat.

20.

9. april 1944.

DOPIS PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA HERCEGOVINU U KOME SE UKAZUJE NA SPECIFIČNOSTI RAZVOJA NOP-a U HERCEGOVINI I DAJU UPUTSTVA ZA POLITIČKI RAD U MASAMA

Primili smo vaša dva izvještaja. Tek sada smo u mogućnosti da sudimo o prilikama u Hercegovini. Razvoj našeg oslobodilačkog pokreta odvija se, pod specifičnim uslovima, u Hercegovini. Mi ne možemo govoriti o tome da se naš pokret u Bosni i Hercegovini jedinstveno odvija. Raznolikost u njegovom razvoju, koji mi moramo uočiti, nameće nam da o tome povedemo računa, baš zbog toga da bi se ostvarilo njegovo jedinstvo ne samo po svojoj širini već i po spoljnim organizacionim oblicima.

U čemu se ogleda specifičnost razvoja našeg pokreta u Hercegovini? Prvo, on još nije postao opšte narodnim pokretom. U njegovom okviru nije se šire ostvarilo bratstvo među narodima, što u osnovi i koči njegov razmah 1 polet. Kao izraz našeg nedovoljnog političkog uticaja ogleda se još uvijek u pasivnom držanju hrvatskog naroda u Hercegovini. Ovu činjenicu moramo postaviti kao jedno konkretno pitanje naše praktične političke djelatnosti.

Uticaj reakcionarnih političkih krugova posljedica su takvog raspoloženja masa. One još uvijek na svom iskustvu nisu osjetile pravi smisao na-

stojanja i težnji reakcionarnih i šovinističkih političara. Mi, upravo zbog toga, moramo da povedemo strogo računa o oblicima uticaja i djelovanja reakcije, kao i o parolama na kojima ona uspijeva da okuplja mase u pasivnom držanju ili pak u otvoreno neprijateljskom držanju prema našem pokretu. Reakcionarni elementi imaju oslonce i sprovodnike svoje politike u narodu. Ne bi bilo efikasno, ako bi pristupili raskrinkavanju politike reakcije, i muslimanske i hrvatske, isključivo onim argumentima i razlozima koje mi koristimo na opštem planu u zemlji. Naša agitacija protiv neprijateljskih klika mora biti konkretna i podešena političkim odnosima u samoj Hercegovini. Treba široko popularisati, uporedo s tim, naše uspjehe među muslimanima i Hrvatima u izvjesnim djelovima Bosne.

Neznamo da li nam je to tačno zapažanje, ali nam se čini, sudeći po vašim izvještajima, da se ne posvećuje dovoljna pažnja široj mobilizaciji Hrvata i muslimana u naš oslobodilački pokret. Ukoliko mi uspijemo da kolebljivo i špekulantsko držanje i jednih i drugih suzbijemo i pridobijemo ih za bilo kakav oblik pomoći našoj borbi to će predstavljati uspjeh i siguran put ka ostvarenju i oružanog bratstva. Aktivisti našeg oslobodilačkog pokreta moraju da budu zadojeni upornom težnjom da se savladaju sve teškoće na ubjeđivanju hrvatskih i muslimanskih masa.

Drugo, velikosrpska reakcija, zahvaljujući svojoj privremenoj pobjedi i prekidu u razvoju oslobodilačkog pokreta, uspjela je da svoj uticaj, ako ne masovno ono kod izvjesnih uticajnih ličnosti, učvrsti. Prekid kontinuiteta u razvoju ustanka nužno je imao velikog uticaja na držanje srpskog naroda.

U težnji da te mase potpuno otrgnemo ispod uticaja četničke politike moramo povesti računa o toj činjenici. Naša agitacija i propaganda u tom pravcu treba da se prilagodi prilikama u Hercegovini. Raskrinkavanje četničke politike ne mora da se odvija pod istim onim parolama, bar za sada, kako je to slučaj u krajevima gdje su oni potpuno politički raskrinkani i tučeni. Srpske mase moraju na svom sopstvenom iskustvu da se ubjede u izdajnički karakter četničke klike kako i politike kralja i monarhije.

Pokret u Hercegovini nalazi se u fazi šireg okupljanja masa. Opšti razvoj događaja u zemlji i van nje, naročito naši uspjesi u Bosni i Crnoj Gori, omogućava zamah i polet pokreta.

I Narodno-oslobodilački odbori u takvoj situaciji moraju da postanu naš osnovni oblik okupljanja masa. Kroz njih treba da se ostvari u praksi naša politika. Ne voditi računa o pravilnom razvoju i učvršćivanju NOO-a, o njihovom autoritetu, kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji, značilo bi potcjenjivati ovaj opšti oblik organizacije naroda. Pod današnjim uslovima naši odbori postali su ne samo nosioci oslobodilačkog pokreta već u isto vrijeme nosioci osnova nove državne organizacije. U Bosanskoj Krajini odbori su uspjeli da okupe osnovne snage naroda i danas postaju aktivni i stvaralački faktor u izgradnji naše državne organizacije. Oni su se uzdigli na takvu visinu, pred njih su se postavili takvi trupni opštenarodni problemi koje oni moraju rješavati, da je danas postalo nužno da se oni u organizacionom pogledu podignu na još viši nivo.

Čitav niz novih ustanova stvara se u okviru tih odbora koje predstavljaju organe naše upravne vlasti.

NOO u Hercegovini nisu još u toj mjeri ostvarili svoj osnovni zadatak, pa bi bilo pogrešno sada ići putem prakse NOO Bos. Krajine.

Oblasni odbor u Hercegovini još uvijek ima izrazito karakter opšteg političkog pretstavnštva. Njegov je osnovni zadatak da svojim radom pokrene mase na liniju naše oslobodilačke borbe.

U tom pogledu je od naročitog značaja i njegov sastav. Treba nastojati da se okupe najbolji i najugledniji ljudi u Hercegovini. Osim toga vaša je dužnost da poradite na tome da u okviru Oblasnog odbora stvorite *već* sada potrebne ostsjeke (ekonomski, zdravstveni i prosvjetni). Na svojoj liniji ti bi ostsjeci, pod rukovodstvom i nadzorom Oblasnog odbora pomagali NOO kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji. Kad budu uslovi povoljni moraće se pristupiti stvaranju takvih Otsjeka i kod nižih odbora.

Narod danas, manje ili više, osjeća da smo mi nosioci jedne nove države. On spravom od nas očekuje da ga pomognemo u svakom pogledu.

Mi dosada nismo ozbiljno vodili računa o narodnim potrebama i nije se išlo za tim, gdje god postoji mogućnost, da naši odbori učine sve na rješavanju raznih pitanja narodnog života. Udomaćila se praksa da se odbori smatraju pomoćnim organima naše vojske. Toga se moramo osloboditi ne samo riječima nego i na praksi. Rješavanje pitanja ishrane vojske, koje pod današnjim uslovima predstavlja jedno od najvažnijih pitanja, treba da se tako sprovodi da baš na tom pitanju narod osjeti da se poštiva i cijeni njegova volja i napor. Inicijativa u rješavanju tog pitanja mora da bude u rukama naših NOO-a i ni u kom slučaju nije pravilno da se to rješava mimo volje i raspoloženja naroda, koji je nama prijateljski nastrojen. Navodimo samo jedan slučaj: vi ste odredili prilično velik obrok vojnicima vaših jedinica. Da li ste u tom pogledu dobili podršku naroda, je li on svjestan toga da naša vojska, s obzirom na njene napore i pokrete, treba toliko svakodnevno da sleduje. Ako to nije slučaj, onda će narod, naročito u onim krajevima gdje vlada glad i nestašica, gledati na to kao na rasipanje i nerazumjevanje s naše strane njegovog teškog položaja. Treba danas naročito povesti računa o tome da se nigdje ne vrši prikupljanje u bilo kojem vidu da se pri tome ne daju narodu propisane potvrde. Organi pozadinskih vlasti kao i sve intendature operativnih jedinica na ovom pitanju treba da sjedine rad sa NOO-om, vi morate imati tačan pregled rada na tom polju i u svakom času znati kako se u praksi sprovodi ishrana, da li se vojničke zalihe racionalno troše.

Na prosvjetnom polju moramo da učinimo i pod današnjim uslovima sve što je u našoj moći. Oblik našeg rada treba da se prilagodi raspoloživim mogućnostima. Gdje god imamo relativno stabiliziranu oslobođenu teritoriju moramo pristupiti otvaranju škola, a tamo gdje to nije sprovodivo .koristićemo analfabetske tečajeve kao vrlo pogodan oblik narodnog prosvjećivanja. Njih treba održavati i pored škola, jer mi u toku rata nećemo moći postići da svakom omogućimo školsku nastavu. Za taj posao treba izgraditi kadar koji će u pomanjkanju učitelja raditi

na tom polju. Pravilno postavljen prosvjetni rad u narodu daje stabilnost našem cijelom pokretu i učvršćava naš politički uticaj.

Briga oko rješavanja ekonomskih pitanja treba da uđe u prvi plan našeg rada. Rješavanju tih pitanja mi danas pristupamo sa najvećom ozbiljnošću, dajući sve od sebe da u ratnim prilikama olakšamo život naroda. Pitanje ishrane civilnog stanovništva, normalizovanje privrednog života, uspostava privrednog prometa, briga o saobraćaju, — sve to danas ulazi u obzir svakodnevnog rada naših NOO-a. Kada se prihvatimo rješavanja nekog ekonomskog pitanja treba da idemo do kraja i ne smijemo da kompromitujemo našu narodnu vlast. I u granicama današnjih mogućnosti možemo riješiti mnogo pitanja i samo na taj način moći ćemo uvjeriti narod da se mi doista interesujemo svakim njegovim pitanjem.

U izvještaju ste izložili teško stanje u pogledu ishrane u Hercegovini. Za sada to pitanje morate rješavati oslanjajući se isključivo na svoja sredstva. Vjerovatno da su proljetni radovi kod vas već završeni. Treba posvetiti naročitu pažnju daljim poljoprivrednim poslovima.

U prilogu vam šaljem uputstva za organizaciju zdravstvene službe.¹⁾ U tom pravcu postignuti su znatni rezultati u Bos. Krajini i treba da krenete tim putem.

Razvoj naše narodne vlasti svakim danom sve ozbiljnije nameće potrebe stručnjaka svih vrsta. Oni su nam od neocenjive važnosti. Ako se takvi ljudi mogu izvući iz gradova, ako tamo nisu neophodni treba ih izvući na našu oslobođenu teritoriju. Bilo bi potrebno da nam u idućem izvještaju pošaljete spisak inženjera, profesora, učitelja itd. na oslobođenoj teritoriji sa napomenom gdje su dosada radili i sa kakvim uspjehom.

Izvještavate da ste pripremili Oblasnu konferenciju. Nju treba dobro organizovati da bi ona postala prekretnicom u daljem razvoju demokratskih snaga u Hercegovini. Mišljenja smo, da bi trebalo pozvati najuglednije ljude iz cijele Hercegovine na tu konferenciju. Tamo gdje nemamo organizovane NOO-e treba pozvati ugledne ljude koji će moći poslije konferencije da postanu organizatori narodne vlasti. U okviru priprema konferencije treba da budu i nastojanja da se povežete i sa uglednim muslimanima i Hrvatima koji će se u ovoj situaciji lakše odazvati pozivu. Proglas i rezolucije sa te konferencije treba da se široko populariziraju po cijeloj Hercegovini. Mi ćemo sa svoje strane preduzeti takođe da ih preko našeg centralnog organa popularišemo.

Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a održaće se početkom juna. Njegovo zasjedanje imaće ogroman značaj za dalji razvoj naše borbe u Bosni i Hercegovini. Treba odmah pristupiti širokoj kampanji za popularizaciju Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a. Ukoliko se bude održala vaša Oblasna konferencija prije toga vremena, ona će biti veliki doprinos pripremama Drugog zasjedanja.

Učinite sve sa svoje strane da se na vrijeme prikupe svi vijećnici iz Hercegovine, da bi u što većem broju prisustvovali zasjedanju. Ukoliko neki od njih ne bi mogao doći, onda neka opunomoći svoga zamjenika ili pak nekog drugog vijećnika.

Potrebno je da nam izradite izvještaj o postanku narodne vlasti i njenih organa na vašoj teritoriji od početka ustanka do danas. Molimo vas, da povedete računa o tome da u izvještaju budu osvijetljeni pojedini periodi u razvoju narodne vlasti.

Sve statističke podatke, koje je svojevremeno tražio Nacionalni Komitet šaljite preko nas.

Drugarski pozdrav

Sekretar

Pretsjednik

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12051/52, original.

(Dokumenat je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 31 od 10. V 1944.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/47-51.

*) Navedeno uputstvo nije pronađeno.

21.

24. april 1944.

DOPIS PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA BOSANSKU KRAJINU U KOME SE DAJU UPUTSTVA ZA POPUNJAVANJE STATISTIČKIH FORMULARA I OBJAŠNJAVA ZNAČAJ I ULOGA STATISTIČKE SLUŽBE

Dragi drugovi,

Primili smo statističke podatke prema formularima 6-13 za Sreski NOO Ključ sreski NOO Glamoč kao i statističke podatke prema formularima 6, 7, 8, 10 i 11 za Okružni NOO Kozara.¹⁾

U prilogu ovog dopisa vraćamo Vam poslane podatke povodom kojih vam činimo izvjesne napomene, jedne opšte, obzirom na cjelokupnu našu statističku službu a druge konkretne, obzirom na podatke iz Kozare.

Mi smo svjesni teškoća na koje nailazi prikupljanje statističkih podataka na našoj oslobođenoj teritoriji, naročito onoj graničnoj a pogotovo na neoslobođenoj teritoriji. Svjesni smo da je naš statistički aparat mlad i da se tek izgrađuje, da je brojno malen, pa da prema tome naši statistički podaci mogu da budu samo aproksimativni. Međutim naš statistički aparat poznaje vrlo dobro prilike područja na kom skuplja podatke i zato ti podaci, uprkos svih teškoća *mogu i moraju biti približno tačni.*

Za dosada poslate podatke mi još neznamo da li su i približno tačni i potpuni. Vaša je dužnost da to provjerite kontrolisanjem podataka i načina njihovog prikupljanja i sređivanja. Postavlja se, prije svega, pitanje da li su podaci pojedine opštine, sreza ili okruga potpuni, tj. da li obuhvataju čitavo područje ili samo neke dijelove područja koje obra-

đuju. Mišljenja smo da bi uz svaku statistiku trebalo poimence navesti koje gradove ili sela izvjesnog ispitivanog područja obuhvata popisivanje a koje ne, da bi se o tome moglo voditi računa i statistike naknadno popuniti. Konkretno, nije dovoljno kazati »podaci za dubički srez« ili »podaci za oslobođenu teritoriju prijedorskog sreza«. Potrebno je naglasiti u napomeni koja je to oslobođena teritorija.

Isto tako treba kontrolisati način prikupljanja podataka. Upitom na nadležne NOO treba vidjeti da li je statistika rađena po opštoj ocjeni ili pojedinačnim prikupljanjem podataka. U takvom slučaju u odnosnoj rubrici treba staviti kakav znak (krst ili zvjezdicu) koje će značiti da su podaci približni, da su navedeni po sjećanju, po procjeni itd. Međutim i ovdje treba naglasiti po kojem je kriteriju uzimana procjena.

Kod pojedinih formulara treba naročito biti kritičan i tačan. Mi treba da znamo da je statistika polazna baza za naš praktični rad i da danas ima dalekosežni značaj, pogotovo što će te statistike doći u međunarodnu javnost koja će ih vrlo rigorozno cijeniti. Treba kontrolisati kako se vrši statistika lica ubijenih od strane okupatora i njegovih slugu. Treba vidjeti da li su u nju ušla osim lica koja su pobijena na selima i lica koja su ubijena u masovnim gradskim pokoljima, koje je prijeki sud presudio i strijeljao, a naročito treba voditi računa o licima koja su otjerana u logore gdje ih je najveći broj stradao.

Trebalo bi da znamo kako je kod Vas organizovana statistička služba. Da li je ona, kao što se čini, jednostavno prenošenje formulara na NOO i mehaničko primanje tih formulara od NOO bez njihovog kontrolisanja i studiranja, ili ona pokazuju znakove začetka jedne prave statistike. Vi nam ne ukazujete na izvjesne podatke koji bi trebalo i vama da upadaju u oči i koje bi trebalo detaljnije ispitati i kontrolisati. Zar nije i suvišno generalno i gotovo suvišno u statistici zločina i pljačke navesti jednostavno da su ta djela izvršili Nijemci, ustaše i četnici.²⁾ To nije dovoljno, mi trebamo što detaljnije vremenske i .pojedinačne podatke koji bi išli do imenovanja lica koja su zločine izvršili. Prema statističkim podacima koji Vam pristižu ne smije se uzeti pasivan stav. Jednom riječi vi treba da preduzmete sve da mi primimo *približno tačne podatke* kojima bi mogli odmah da se služimo i da ih publikujemo, a ne da primamo neispitane podatke koje treba zbog toga da ih uzimamo vrlo oprezno i, na kraju da ih za sopstvenu upotrebu sami prepisujemo.

Evo nekoliko konkretnih napomena uz podatke o Kozari. Prije svega mi ne znamo na koju oslobođenu teritoriju se oni odnose. Zatim, u formularu 7 vidimo sumarne cifre od 100.000 dunuma a da ne znamo po kakvom su kriteriju ti podaci rađeni. Ili još konkretnije. U formularu broj 6 broj ubijenih je iskazan sa 5.696. Mi smatramo da je ta cifra suviše mala. Sjetite se masovnih strijeljanja u Dubici, Prijedoru i velike ofanzive na Kozaru.

Ili, podaci o pljački u istom formularu. Treba objasniti kako je u prijedorskom srezu opljačkano 32 hiljade kilograma krompira a u dubičkom srezu 3.500 vagona ili za preko hiljadu puta više. Uopšte obzirom na podatke u dubičkom srezu gdje je neprijatelj izvršio jedno od najstrašnijih uništavanja u čitavoj zemlji moramo biti oprezni. Treba kontroli-

sati cifru o žitu. Ona je za žito (pšenicu, kukuruz, raž, ječam i zob) iskazana sa 63.800.000 kilograma ili 638 hiljada metarskih centi. Slučajno nam je pri ruci zvanična statistika o prinosu i veličini površina u dubičkom srezu. Prema njoj sva obrađena površina u dubičkom srezu (zajedno sa površinama zasijanih povrćem i svim ostalim biljem), iznosi 23.144 hektara. Prosječan prinos žita u "bivšoj Vrbaskoj banovini kretao se između 8–9 metarskih centi po hektaru. Ako uzmemo da je iznosio u dubičkom srezu, koji je plodniji, od prosjeka Krajine 10 mtc po ha dobivamo da bi prosječan prinos žita u cijelom dubičkom srezu iznosio godišnje 231.440 mtc ili za tri godine 693,3 hiljade mtc. A gdje je grah, kupus, krompir, lan, konoplja, bostan, repa itd. itd. Treba se zamisliti malo nad ovim ciframa i povesti računa o njima.

Treba kontrolisati i podatke iz formulara broj 11. Upada u oči podatak od 700 kilograma masti. Mi znamo da je kozarski okrug bio najbogatiji krajiški okrug da je mnogo dao za vojsku. Narod rado daje i posljednje od sebe (što se na Kozari lijepo manifestuje činjenicom da tamo nije bilo ni kupovine i rekvizicije namirnica za vojsku), ali mi treba da realno ocijenimo tek narodni prilog.³⁾ Ako uzmemo da je za posljednje dvije i po godine na Kozari bilo prosječno 5.500 vojnika, to bi na svakog vojnika otpalo preko 200 kila masti tj. po 60 kilograma godišnje. (Ova se cifra smanjuje slanjem masti za vojsku u ostale krajeve, ali to je tek u posljednje vrijeme slučaj).

Pored ovih nekoliko napomena upozoravamo da bi svim NOO trebalo skrenuti pažnju na direktivni članak o značaju prikupljanja statističkih podataka koji je štampan u martovskom broju »Oslobođenja«, a koji bi svi odbori trebalo da prorade.

Sekretar,

Pretsjednik,

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 39759/60, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, V/8–9.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 45, bez datuma zavođenja.)

¹⁾ Navedeni formulari nisu pronađeni.

²⁾ Rečenica treba da glasi: »Zar nije suviše generalno i gotovo suvišno, u statistici zločina i pljačke navesti ...«.

³⁾ Rečenica treba da glasi: »... ali mi treba realno da ocijenimo taj narodni prilog«.

22.

24—25. april 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a ✓

Sjednici su prisustvovali: predsjednik dr. V. Kecmanović,¹⁾ potpredsjednici — Duro Pucar i Avdo Humo, sekretar H. Brkić²⁾ i član Predsjedništva'— dr. Vaso Butozan, na produženju sjednice 25 aprila prisustvovao je član predsjedništva profesor Husnija Kurt.

, 1.) Diskusija o zakonskim projektima pretsjedništva AVNOJ-a i eventualni predloži za dopune i izmjene;

f 2. Diskusija o izdavanju deklaracije ZAVNOBiH-a u vezi sa predlogom kojega je uputio drug Moša Pijade, pretsjedništvo AVNOJ-a;

Pitanje saziva Plenuma Presidiuma;

4. Sastav odsjeka pri ZAVNOBiH-u;

5. Dopis pretsjedništva AVNOJ-a u vezi sa izvještajem o razvoju i radu NOO u Bosni i Hercegovini;

6. Diskusija o zakonskim nacrtima Presidiuma ZAVNOBiH-a;

7. Pitanje pečata i zastave;

8. Organizacija knjigovodstva;

9. Poziv ZAVNOH-a na pravnički Kongres, koji će se održati maja t. g. u Hrvatskoj;

10. Razno: pitanje izgradnje potrebnih zgrada za smještaj ustanova ZAVNOBiH-a;

Pitanje saradnika za idući broj »Oslobođenja«,

ad. 1.:

a/ Zakon o ravnopravnosti jezika u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji. Nisu učinjene nikakve primjedbe i napomene o ovom zakonskom projektu. Raspravljajući o pitanju ravnopravnosti jezika u Bosni i Hercegovini donešena je principijelna odluka da će se sve zakonske odluke, proglašiti i zvanična saopštenja ZAVNOBiH-a i njegovog Pretsjedništva pojavljivati na srpskom i hrvatskom jeziku, ćirilicom i latinicom.

S obzirom na nacionalni sastav Bosne i Hercegovine treba da se ostvari ravnopravnost srpskog i hrvatskog jezika i ravnopravnost pisma. Poljskoj, ukrajinskoj i češkoj narodnoj manjini daće se puna sloboda materinskog jezika.

b/ Zakon o imenu države i državnom grbu Demokratske i Federativne Jugoslavije. Ovom projektu zakona nisu učinjene nikakve napomene.

c/ Deklaracija pretsjedništva AVNOJ-a. U diskusiji stalo se na stanište da je u deklaraciju trebalo ući i proglašenje teritorijalnog integriteta Jugoslavije koji je dobio svoj puni obim prisajedinjenjem onih oblasti koje su [se] ranije nalazile pod vlašću Italije. Pitanje sudstva i njegovog funkcionisanja u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji nije dotaknuto u deklaraciji. Isto tako rezolucija ne dotiče pitanje zdravstvene politike nove Jugoslavije. Odlučeno je da se ove primjedbe na projekt deklaracije, koja nosi sve odlike Ustavnog akta, dostave Pretsjedništvu AVNOJ-a.

d/ Zakon o ustrojstvu i poslovanju AVNOJ-a i zemaljskih antifasističkih vijeća narodnog oslobođenja. U članu 14 predviđa se da vijećnik može preko punomoćnika da učestvuje u radu zasjedanja AVNOJ-a. U

ovome pogledu učinjena je primjedba. Stalo se na stanovište da vijećnik ne može putem punomoćja ovlastiti nikoga da u ime njegovo učestvuje na zasjedanju. To bi mogao [biti] samo njegov zamjenik. Odlučeno je da se traži razjašnjenje po ovom pitanju.

e/ Zakon o ustrojstvu i poslovanju Narodne vlade Demokratske Federativne Jugoslavije i narodnih vlada saveznih zemalja. Ovaj zakonski projekat dat je na proučavanje članovima Presidiuma s tim da na idućoj sjednici stave svoje napomene.

H Zakon o ustrojstvu i poslovanju narodno-oslobodilačkih odbora na oslobođenoj teritoriji dat je na proučavanje. Vodila se diskusija o članu 22 i 23 kojima se predviđa da pojedina savezna vijeća donesu zakon o ustrojstvu i poslovanju seoskih, gradskih i opštinskih NOO-a i izborni red i pravilnik o izbornom redu za izbore NOO i sreskih, okružnih i oblasnih NO skupština. S obzirom na činjenicu da NOO na području Bosne i Hercegovine rade po prvobitnim propisima koje je izdao Vrhovni štab osjeća se hitna potreba za izradom zakonskog projekta o ustrojstvu i poslovanju NOO, kao i pravilnik o izbornom redu, koji bi što prije stupili na snagu. To će znatno doprinijeti pravilnijem razvoju NOO i zavođenju jedne jedinstvene prakse, kako u radu pojedinih odbora tako i u radu sprovođenja izbora.

g/ zakon o Izbornom redu za izbor narodnih predstavnika u organe narodne vlasti. Ovaj zakonski projekt primljen je bez primjedbi i napomena.

h/ Zakon o kaznama za izdajnike i neprijatelje naroda. U članu 1 pod tačkom f/ služenje u civilnoj upravi, predstavlja djelo koje odgovara po ovom zakonu.³⁾ Ukoliko se ovaj zakonski pojam odnosi na činovnički aparat, stalo se na stanovište da bi bilo necelishodno i preoštro naročito kada su u pitanju lica koja nisu neposredno vezana za ratnu organizaciju neprijatelja, da se na njih primjeni ovaj Zakon.

2. S obzirom na izdavanje Deklaracije Pretsjedništva AVNOJ-a, stalo se na stanovište da bi i ZAVNOBiH trebao da izda deklaraciju o narodnoj vlasti [i] pravima građana, jer bi ona predstavljala konkretnu primjenu i dopunu Deklaracije AVNOJ-a. Kako bi deklaracija imala karakter Ustavnog akta, diskutovalo se o tome, da se ona donese na novom zasjedanju Vijeća, ili ukoliko to ne bi dozvoljavale mogućnosti da se to učini na zasjedanju Pretsjedništva.

Projekat deklaracije treba odmah izrađivati.

3: S obzirom da se Pretsjedništvo nalazi pred zadatkom izrade projekta deklaracije, izvjesnih zakona i odluka, saziv cijeloga vijeća postavlja se kao zadatak kojega treba što prije riješiti. Saziv plenuma Pretsjedništva, što predstavlja iste tehničke teškoće, ne bi mogao da zamjeni zasjedanje cijeloga Vijeća. U današnjim prilikama novo zasjedanje Vijeća poslije 'odluka II zasjedanja AVNOJ-a imalo bi ogromni politički značaj za dalji razvoj narodno-oslobodilačke borbe u Bosni i Hercegovini. Slo-

venačko Vijeće već je održalo svoje zasjedanje a i ZAVNOH vrši pripreme za svoje zasjedanje.

Odlučeno je da se već odsada vrše pripreme za saziv Vijeća na Drugo zasjedanje. U idućem broju »Oslobođenja« treba da se napiše članak u cilju popularizacije njegovog zasjedanja. U vezi sa ovom tačkom raspravljalo se pitanje podizanja Vijeća na visinu zakonodavnog i izvršnog parlamenta koji bi bio u stanju da rješava sva pitanja u vezi sa ostvarenjem izgradnje naše državnosti.

Pretsjednik Presidiuma stavlja predlog da se i pored tih priprema sazovu članovi plenuma Presidiuma koji se nalaze u Bos. Krajini na sjednicu, da bi se u njihovom prisustvu raspravila mnoga pitanja u vezi sa našim pretstojećim zadacima. Odlučeno je da se takva sjednica održi što prije.

S obzirom da je razvoj događaja u zemlji uticao na držanje mnogih političkih ličnosti u Bosni i Hercegovini, naročito među Muslimanima i Hrvatima, pred nas se danas postavlja zadatak da poradimo na tome da se takve ličnosti dovedu na našu oslobođenu teritoriju. Njihovo prisustvo ubrzalo bi i ojačalo prilaženje Muslimana i Hrvata na stranu NO borbe, a osim toga u očima masa sve naše odluke imale bi veći autoritet. Svojevremeno je potpredsjednik Presidiuma drug Aleksandar Preka otišao u Istočnu Bosnu sa zadatkom da poradi na mobilizaciji Hrvata. Odlučeno je da se on pozove, da bi mogao da učestvuje u radu Presidiuma.

ad 4. Organizacija pojedinih otsjeka pri Presidiumu danas se postavlja kao hitan zadatak. Važnost otsjeka danas se utoliko više nameće, što čitav niz novih zadataka Presidiuma mora da prenosi na pojedine otsjeke, a osim toga ubrzo se može postaviti i pitanje stvaranja vlade za Bosnu i Hercegovinu, na koju bi Presidium prenio svoju izvršnu funkciju. Odlučeno je, da se pri Presidiumu obrazuje redakcija »Oslobođenja«, koja bi u toku rada mogla da preuzme na sebe zadatke kulturno-propagandnog otsjeka. Predviđeno je da u sastav redakcije uniđu slijedeći drugovi: dr. Oskar Danon, Skender Kulenović, Milan Gavrić, Ismet Mujezinović, Duško Blagojević i Eli Finci. Ismet Mujezinović i Duško Blagojević nalaze se u Istočnoj Bosni, dr. Oskar Danon u pozorištu Narodnog oslobođenja, a Eli Finci na dužnosti u Hercegovini. Potrebno je da se ispita da li bi ti drugovi mogli da prime ovu dužnost.

U Otsjek za prosvjetu predviđeni su slijedeći drugovi: Prof. Ante Babić, član plenuma Presidiuma, prof. Husnija Kurt, član plenuma Presidiuma i dr. Košta Grubačić, koji se sada nalazi u Izvršnom Oblasnom NOO za Hercegovinu. S obzirom da će ovaj Otsjek imati da se bavi problemima nastave narodnih škola, odlučeno je da se poradi na tome da u njen sastav uđe sposoban i kvalifikovan učitelj koji bi svojim znanjem i iskustvom olakšao rad ovog Otsjeka.

U Otsjek za narodnu privredu predviđeni su slijedeći drugovi: Vilko Vinterhalter, ing. Fazlagić,⁴⁾ dr. Joakim Perendija, dr. Ekrem Maglajlić. Ing. Fazlagić i dr. Perendija nalaze se na oslobođenoj teritoriji u Istočnoj Bosni te im je potrebno uputiti što hitnije poziv

U Otsjek za finansije predviđeni su slijedeći drugovi: Dr. Dragoslav Ljubibratić i Sulejman Dizdar, prvi se nalazi u Oblasnom NOO za Hercegovinu, a drugi u Sreskom NOO za Livno.

U Otsjek za narodno zdravlje predviđeni su slijedeći drugovi: dr Vaso Butozan, dr Simović,⁵⁾ i dr. Pero Stepanović. Dr. Šimunović⁶⁾ nalazi se na dužnosti u vojnom sanitetu u Istočnoj Bosni.

U Otsjek za socijalnu politiku predviđeni su slijedeći drugovi: dr Nikola Nikolić, koji se sada nalazi na dužnosti u sanitetu Vrhovnog štaba i ing. Fićo Granić, koji se nalazi na dužnosti u nekoj jedinici V korpusa.

U Otsjek za sudstvo predviđeni su slijedeći drugovi: dr. Hamdija Čemerlić, Ešref Badnjević, dr. Strugar Savo i Asim Alihodžić.

U Otsjek za građevine predviđeni su slijedeći drugovi: Ing. Jaho Finci i ing Milenko Stanišić. U ovaj Otsjek treba da se nađe stručnjak za izgradnju mostova, popravku drumova i ostale graditeljske poslove.

U Otsjek za šume i rude predviđeni su slijedeći drugovi: Jure Begić, koji se sada nalazi u Istočnoj Bosni, Fazlija Alikalfić, ing. Franjić Vjekoslav, ing. Ćazim Ugljen i ing. Bućar Franjo koji se sada nalazi u Istočnoj Bosni.

Sto se tiče pitanja obrazovanja komisije za ispitivanje ratnih zločinaca odlučeno je da se u njen sastav stave ugledni i poznati borci našeg oslobodilačkog pokreta. Nije donesena konačna odluka o izboru ljudi. U njen sastav došli bi u obzir Eraković Simo, bivši član bosanskog Sabora i sekretar bivše Zemljoradničke stranke i Novak Mastilović sveštenik iz Gacka.

Odluka o popuni Otsjeka za unutrašnja djela i [Otsjeka za] ishranu odložena je za iduću sjednicu.

ad 5. Na osnovu izvještaja, oblasnih NOO treba da se što hitnije sastavi i uputi izvještaj za Pretsedništvo AVNOJ-a. Novijim i konkretnijim podacima, koje treba tražiti od oblasnih NOO-a, može se kasnije dopuniti ovaj izvještaj.

ad 6. Odlučeno je da se pristupi izradi zakonskog projekta, na prvom mjestu o ustrojstvu i radu NOO-a, a kasnije i poslovnik o izbornom redu. U ovome poslu treba angažovati pojedine članove iz Sudskog Otsjeka.

ad 7. Za organizaciju knjigovodstva određen je drug Cikota.⁷⁾

ad 8. Ideju za izradu pečata treba da da Presidium jednom od naših umjetnika. Isto je odlučeno i za zastavu.

ad 9. Odlučeno je da se na Kongres pravnika u Hrvatskoj upute dr. Hamdija Čemerlić, Asim Alihodžić a po mogućnosti i sekretar Presidijuma. Ostalo je nerješeno pitanje da li će naša delegacija uzeti učešća na Kongresu sa nekim referatom.

ad 10: Odlučeno je da se pristupi izgradnji posebnih zgrada za smještaj ystanova Presidijuma.

Za idući broj »Oslobođenja« predviđeno je da se angažuju drugovi: Roćko Čolaković i Edvard Kardelj-Bevc.

Na predlog Oblasnog NOO za Bos. Krajinu rješeno je da se iz novčanih sredstava koje mu [je] stavio, na raspolaganje Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije upotrebi pola miliona za pomoć siromašnom stanovništvu ključkog sreza. Osim toga, stavljeno mu je u dužnost da povede računa o što hitnijoj pomoći stanovništvu kupreškog sreza, koji se uslijed novo-nastale situacije, ne može prebaciti na oslobođenu teritoriju u Centralnoj Bosni.

Završeno 25 aprila 1944 godine u 12 časova.

Ovjerava zapisnik

Sekretar:

Pretsjednik:

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a 1/426-431.

- 1) Vojislav.
- 2) Hasan.
- 3) Rečenica treba da glasi: » ... predstavlja djelo za koje se odgovara po ovom zakonu«.
- 4) Mehmedalija.
- 5) Luka.
- 6) Pogrešno napisano mjesto Simovlć.
- 7) Božo.

23.

25. april 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a TRAŽI OD OBLASNOG NOO ZA BOSANSKU KRAJINU IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU SJETVENE KAMPANJE I ORGANIZACIJI PRIVREDNE SLUŽBE PRI NARODNOOSLOBODILACKIM ODBORIMA

Dragi drugovi,

Prošlo je već mjesec i po dana kako je na Krajini konferencijom u Ključu otpočeta proljetna sjetvena kampanja. Međutim mi do danas nemamo nikakvih izvještaja kako se ova kampanja odvija, kakav je uspjeh preduzetih mjera, ima li teškoća pri ispunjavanju postavljenih zadataka itd.

Trebalo bi da nas što prije izvjestite na osnovu podataka kojima raspolazete kako je organizacija kampanje primljena u narodu, kakvo je angažovanje NOO na ovom poslu i šta je sve do sada učinjeno za uspješno sprovođenje kampanje. Trebalo bi da upozorite sve NOO na potrebu stalnog obavještavanja o toku kampanje kao i o stanju usjeva u cijeloj Krajini. Ovakvi izvještaji, koji ulaze i u mjesečne izvještaje pojedinih okružnih odnosno sreskih NOO, trebalo bi da pristižu stalno iz svih kra-

jeva Krajine, da bi se na vrijeme mogle ukloniti smetnje pri obavljanju sjetve i pomoći pojedinim krajevima. Posvetite, dakle, ovom pitanju potrebnu pažnju i stalno nas obavještavajte o stanju sjetvene kampanje.

Kako se nalazimo pred formiranjem pojedinih ostsjeka pri Prezidijumu ZAVNOBiH-a, potrebno je da nas izvjestite o organizaciji privredne službe, i kod vas i kod okružnih i sreskih NOO. Izvjestite nas kako ta služba funkcionise, kako je uspostavljena veza između nižih i viših NOO a naročito kako je sa saradnjom između NOO i vojnih intendanatura odnosno ekonomskog ostsjeka Korpusa. Javite nam vaša iskustva u dosadašnjem radu, uspjehe u radu na podizanju privrede (zanat, radionice, mlinovi, pilane itd.). Svi ovi podaci biće nam od neocjenjive koristi pri formiranju privrednog ostsjeka.

Ovaj ostsjek mi mislimo podijeliti u nekoliko više manje samostalnih odjeljenja i to: 1) zemljoradnja, 2) stočarstvo, 3) zanat i kućna radinost, 4) industrija, 5) trgovina, 6) kredit i zadugarstvo i 7) statistika. Trebalo bi da nam odgovorite da li bi se ovi odjeljci mogli i trebali zasebno osnovati i pri Oblasnom NOO ili bi valjalo neke od ovih odjeljaka već kod Vas spojiti ujedno, a pogotovo kako da se to sprovede kod okružnih, sreskih i opštinskih NOO. Mi smo zasada mišljenja da bi odjeljke u pomenutoj formi trebalo osnovati pri Oblasnom (pa makar privremeno jedan referent vodio dva ili više odjeljaka), da bi pri okružnim i sreskim NOO trebalo spojiti zemljoradnju sa stočarstvom, zanat sa industrijom i kredit sa trgovinom. Kod opštinskih NOO postojao bi samo jedan privredni referent. Tražimo da nam po ovom pitanju date svoje mišljenje i primjedbe.

Mi razmatramo potrebu i mogućnost evidencije snabdijevanja vojnih jedinica. U tu svrhu, između ostalog studiramo mogućnosti i način da dobijemo u buduće tačan pregled svega što se daje vojsci bilo putem dobrovoljnih priloga, bilo putem rekvizicije. Obavijestite nas šta mislite o tome da se za sva dosadašnja davanja dadu ukupne priznanice za dobrovoljne priloge i ukupne rekvizicione potvrde za sve dosadašnje rekvizicije te da se ubuduće rekvizicije vrše po jednoobraznim formularima na jednoobrazan način kao i da se rekvizicione priznanice rade u duplikatu kako bi se mogla voditi evidencija.

Nastojte da nam po svim postavljenim pitanjima date što hitniji odgovor sa potrebnim podacima i obavještenjima.

Sa drugarskim pozdravom

Sekretar,¹⁾

Pretsjednik,²⁾

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12037/52, original.
AIRP, S,, mf. ZAVNOBiH-a, V/14-15.

U gornjem desnom uglu dokumenta dopisan je rukom djelvodni broj 44 i datum. 29. IV 1944, što vjerovatno predstavlja datum otpreme dopisa.

*) Hasan Brkić.

*) Dr Vojislav Kecmanović.

27. april 1944.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOBiH-a TRAŽI OD OBLASNOG NOO ZA BOSAJy.
SKU KRAJINU IZVJEŠTAJ O RAZVOJU I STANJU NOO
U BOSANSKOJ KRAJINI

Dragi drugovi,

1) Pretsjedništvo AVNOJ-a stavilo nam je u zadatak da izrađin^o izvještaj o razvoju i današnjem stanju narodno-oslobodilačkih odbora području cijele Bosne i Hercegovine. Kako se naša vlast razvijala jjo oblastima, to smo i odlučili da se taj istorijski pregled prikaže po oblastima.

Potrebno je da što hitnije izradite pregled razvoja i današnjeg stanja NOO u Krajini, vodeći računa o tome da se da realna slika današnje organizacije narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji, njene probleme i propise i iskustva na osnovu kojih djeluje.

U tom pregledu povedite računa o tome da se osvijetle pojedini periodi u razvoju narodne vlasti na vašoj teritoriji. Izvještaj mora biti pregledan i koncizan.

U izvještaju navedite broj NOO na vašoj teritoriji, i ukoliko ihia izvjesnih propisa bilo za rad odbora bilo za rad pojedinih njegovih sekcija, u prilogu ih pošaljite.

2) Dosada ste nam slali mjesečne izvještaje okružnih NOO. Ubuduće potrebno je da pošaljete i svoj izvještaj kojemu ćete priložiti izvještaje okružnih NOO.

3) Mi se sada bavimo izradom Pravilnika o ustrojstvu i radu NOO. S obzirom da imate veliko praktično iskustvo potrebno je da i vi sa svoje strane spremite predloge koji bi mogli doći u obzir za diskusiju pri izradi projekta.

Šaljemo Vam projekte zakona predsjedništva AVNOJ-a. Ukoliko imate izvjesnih zamjerki u pogledu tih projekata spremite nam ih što hitnije.

Sekretar,
H. Brkić

Pretsjednik,
V. Kecmanović

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12049/52, original.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 5 od 5. IV 194° godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/58—59.

[27. april 1944]

POVJERENIŠTVO ZA EKONOMSKU OBNOVU NKOJ DOSTAVLJA
ZAVNOBiH-u UPUTSTVO ZA, RAD ORGANA ZA EKONOMSKU OBNOVU¹⁾

I

UVOD – Rat sa svojim rušilačkim dejstvom, koji je okupator nametnuo našim narodima, uneo je strahovitu pustoš razarajući i same osnove naše privrede. Naši narodi, u svojoj oslobodilačkoj borbi, često su prinuđeni da razaraju saobraćaj i mnoga važna privredna preduzeća, kako bi sprečili neprijatelja da ih koristi kao sredstva za produženje svoje vladavine i odlaganje svoga sloma.

Rat i dalje besni nesmanjenom žestinom i nije uopšte moguće predvideti koliku će meru dostići pustošenje naše privrede pre konačnog oslobođenja zemlje. Ali već danas se može sa sigurnošću reći, da će za obnovu privrednog života Jugoslavije biti potrebni udruženi naponi svih naših naroda, uz puno korišćenje brze i pravedne naknade štete koja će biti nametnuta okupatorskim državama i njihovim pomagačima. Isto tako biće potrebno koristiti međunarodna sredstva, predviđena za ove svrhe, te naći načina za privlačenje potrebne pomoći kako savezničkih zemalja, tako i naših iseljenika. Jasno je, da će za ekonomsku obnovu naše zemlje biti potrebna ogromna materijalna sredstva. Međutim, ne treba zaboraviti, da će se pred sličnim problemom, ma da u nešto manjoj meri, nalaziti gotovo sve evropske zemlje. Radi toga se ne smemo previše pouzdati i osloniti na pomoć iz inostranstva. Taj razlog, kao i potreba da se što manje finansijski vezemo za inostranstvo, stavljaju pred nas zadatak, da problem ekonomske obnove nastojimo rešiti u što većoj meri našim unutar-njim sredstvima i snagama. Rezultat uspeha zavisice od toga, u kolikoj ćemo meri uspeti da koristimo te snage i sredstva.

Obnova naše privrede biće moguća i efikasna, ukoliko bude izvođena po nekom opštem planu, koji će ujediniti napore svih naroda Jugoslavije i koristiti privredne izvore i bogatstva svih zemalja naše savezne države. Radi toga rad na ekonomskoj obnovi zemlje mora biti centralizovan u Povereništvu za ekonomsku obnovu Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije.

II

ZADATAK POVERENIŠTVA – Zadatak Povereništva za ekonomsku obnovu je sledeći:

1. Organizovati rad Povereništva kao i rad organa za ekonomsku obnovu pri Zemaljskim većima.

Ž. Koordinirati saradnju ostalih Povereništava po pitanju proučavanja i stvaranja opšteg plana obnove i njegove realizacije.

3. Organizovati prikupljanje potrebnog materijala i podataka za rad Povereništva.

4. Izraditi opšti plan obnove na temelju prikupljenih i proučenih materijala i podataka.

5. Organizovati evidenciju sredstava i kadrova potrebnih za ekonomsku obnovu. Organizovati njihovu raspodelu.

6. Organizovati kontrolu rada do najnižih instanca po pitanju održanja linije plana.

III

ETAPE RADA NA OBNOVI – Ma da su radovi na obnovi delimično neophodni već u toku rata, ipak je ekonomska obnova zemlje uglavnom posleratni problem. Radi toga rad na ekonomskoj obnovi zemlje izводиće se u dve etape: ratna etapa i posleratna etapa.

Ratna etapa – Ratno stanje neminovno ograničava mogućnosti rada na ekonomskoj obnovi. Ono zaslužuje obim i ne dozvoljava definitivne forme. Radi toga u ovoj etapi dolaze u obzir uglavnom radovi, koji neposredno i nužno služe potrebama vojske, te idu za tim da obezbede najnužniji minimum potreba stanovništva. To je momenat koji se prvenstveno uzima u obzir kod procene, koje radove moramo uzeti u posao u ovoj etapi. Ratni uslovi onemogućuju stvaranje jednog opšteg plana obnove za ovu etapu. Ali i u najograničenijim uslovima, potreban je izvestan plan. Radi toga radovi na obnovi u ovoj etapi izvediće se u okviru užih planova, predviđenih u obimu uslova zemaljskih teritorija ili oslobođenih sektora.

U pogledu obnove industrije, dolaze u obzir samo naročito važna preduzeća, koja odgovaraju pomenutim uslovima. Njihova se obnova vrši prebacivanjem alata, strojeva ili delova iz preduzeća koja ne rade, ili su u tom času manje potrebna. Isto važi i po pitanju dodeljivanja radne snage.

Sto se tiče obnove porušenih i popaljenih sela i gradova, te pojedinih imanja, dolaze u obzir na prvom mestu radovi na obnavljanju kuća nezbrinutih porodica izginulih boraca, invalida i interniranih, te nezbrinutih porodica vojnika i pozadinskih radnika. U ovom periodu treba omogućiti i pomoći ličnu inicijativu uopšte, jer ona u ovoj etapi naročito dolazi u obzir.

Radi velike oskudice sredstava proizvodnje i potrošnje potrebno je planski predvideti njihovu raspodelu i snabdevanje njima. Ovo naravno kako za civilno stanovništvo, tako i za preduzeća koja rade. Naročitu pažnju posvetiti sirovinama i pogonskom materijalu, koje nadležnim putem blokirati.

Već u ovoj etapi moraju biti izvršene izvesne pripreme i radovi za sledeću, posleratnu etapu obnove. Prikupljanje i sređivanje materijala i podataka potrebnih za rad u drugoj etapi, treba da bude dovršeno, ukoliko to i kako to prilike budu dozvoljavale već pre završetka rata.

Posleratna etapa – Glavni rad na ekonomskoj obnovi zemlje biće izvršen u ovoj etapi. Ogromne potrebe stanovništva i sami uslovi rada na obnovi nameću potrebu što hitnijeg oživljavanja svih grana našeg privrednog života. Radi toga plan rada i njegova organizacija moraju biti u svakom pogledu primerni. Tim planom mora biti obuhvaćen sav ekonomski život, sve privredne grane, kako na teritoriji bivše Jugoslavije, tako i u svim onim krajevima koji joj po završetku rata imaju biti priključeni. Cilj plana jeste:

1. Obnoviti i osposobiti sve grane naše privrede za maksimalnu proizvodnju pri najracionalnijim uslovima rada.

2. Organizovati produkciju naše privrede tako da u što većoj meri i što kraćem roku mogne da zadovolji najnužnije i najhitnije potrebe stanovništva.

3. Ustanoviti potrebe u sirovinama, pogonskom materijalu, alatu, strojevima i instalacijama i drugim potrebama. Regulisati njihovu raspodelu.

4. Organizovati raspored i korišćenje kvalifikovane i nekvalifikovane radne snage.

5. Organizovati korišćenje i raspored izrađenih i nabavljenih predmeta potrošnje.

Izrada takvog plana zahteva organizovano prikupljanje, izučavanje i sređivanje materijala po celom nizu pitanja našeg privrednog života, vodeći pri tom računa o pravima i interesima našeg čoveka i države kao celine. Taj rad treba da daje što jasniju sliku o stanju našeg privrednog života do rata, o njegovom korišćenju od strane okupatora za vreme rata, te o daljim mogućnostima razvoja našeg ekonomskog života.

Kjao što je već rečeno, takav plan moći će da bude definitivno izrađen tek po završetku rata, ali njegovi osnovni elementi i okvir moraju biti gotovi već pre završetka rata.

IV

PRIKUPLJANJE PODATAKA O STANJU NAŠEG EKONOMSKOG ŽIVOTA – Jedan od važnijih zadataka ovog Povereništva i njegovih organa pri Zemaljskim većima, sastoji se u prikupljanju podataka i materijala koji treba da dadu što jasniju sliku o stanju našeg privrednog života do rata i u toku rata, te da posluže kao osnovni materijal za izradu plana obnove. Ti podatci treba da obuhvate sledeće momente:

1. Podatci o stanju ekonomskog života i privrede, o prirodnim bogstvima zemlje, o privrednom kapacitetu.

2. Podatci o prirodi i veličini štete, materijal o razorenosti pojedinih grana privrede, o korišćenju preduzeća od strane okupatora u toku rata. Materijal za pravdanje zahteva na naknadu štete.

3. Podatci o vlasniku – kapitalu.

4. Podatci o uzroku štete i počinitelju.

5. Podatci o potrebnom materijalu sirovinama i finansijskim sredstvima neophodnim za obnovu i oživljavanje ekonomskog života.

6. Podatci o kolonizaciji i dekolonizaciji, o promenama nastalim uništavanjem ili seljenjem stanovništva u toku rata, podatci o koloniziranim strancima pre ili u toku rata. Materijal o zemljišnom posedu u vezi sa ovim.

A/ **PODATCI O STANJU PRIVREDNOG ŽIVOTA PRE RATA** – Podatci se kupe za sve grane privrede bez obzira da li su razorene ili rade. Sto se tiče većih privrednih preduzeća, podatci se kupe za svako preduzeće napose. Podatci o sitnoj i domaćoj privredi kupe se globalno za srezove. Podatke kupiti sledećim redom:

1. *Vlasništvo – kapital*

a/ ime vlasnika ili akcionara

b/ poreklo i učešće kapitala, da li učestvuje i u drugim preduzećima i u kojim

c/ državljanstvo

d/ karakteristični podatci o njegovim odnosima prema našem narodu.

Kod prikupljanja ovih podataka treba voditi računa o tom da su stare bilanse koje su preduzeća predlagala državi, nesigurne. Treba voditi računa da je priličan deo velikih preduzeća bio u rukama nemačkog, italijanskog i mađarskog kapitala. Važno je utvrditi učešće stranog kapitala u našoj privredi.

2. *Stanje preduzeća:*

a/ veličina i opseg preduzeća

b/ stanje inventara

c/ instalacije, podatci o strojevima i njihovu poreklu

d/ pogonska snaga, dalekovodi, podatci o pogonskim strojevima

e/ podatci o načinu rada

Ove podatke prikupiti tako da daju materijal za eventualne opravke preduzeća, kao i zamenu istrošenog materijala ukoliko je preduzeće radilo za okupatora. Podatke prikupiti tako da služe za kalkulaciju rada u obnovljenoj produkciji.

3. *Kapacitet preduzeća:* – • Minimalna, normalna i maksimalna mogućnost produkcije.

4. *Predmet produkcije*

a/ vrsta produkata koje preduzeće proizvodi

b/ utvrditi u kojima se produktima postiže najracionalnija proizvodnja

c/ ispitati mogućnosti preorijentacije preduzeća za izradu potrebnijih predmeta.

5. *Potrebe u sirovinama i pogonskom materijalu*

a/ količina potrebnih sirovina i pogonskog materijala
hi odakle su vršene nabavke, način snabdevanja

6. *Broj radnika i stručnog osoblja*

- a/ potreban broj radnika i stručnog osoblja
- b/ da li je potreba preduzeća bila u radnoj snazi podmirena ipre rata
- c/ sastav radništva (koliko stranaca i podatci o njima)

7. Podatci o obrtnom kapitalu

- a/ za nabavke
- b/ za održavanje preduzeća
- c/ za plate i nadnice.

8. Prodaja

- a/ količina produkata za prodaju u zemlji
- b/ količina produkata za izvoz
- d način prodaje.

Treba prikupiti podatke i za takva preduzeća i poslove koji su bili projektovani ali usled rata ili drugih razloga nisu bili dovršeni ih nisu počinjali sa radom.

B/ PRIKUPLJANJE PODATAKA O ŠTETI – Ove podatke prikupljati o svim oštećenim granama privrede, vodeći računa da ti podatci imaju da služe:

1. za utvrđivanje potreba u materijalu nužnom za obnovu
2. za utvrđivanje veličine štete radi postavljanja potražnje za naknadu
3. za utvrđivanje počinitelja i uzroka štete radi postavljanja potražnje za naknadu.

Podatke klasirati:

1. podatci o preduzećima potpuno porušenim
2. podatci o preduzećima delimično porušenim ili oštećenim

Podatke kupiti kao pod A/1–8 vodeći računa da odgovaraju gornjim primedbama. Naročitu pažnju obratiti na eventualne promene u vlasništvu, pošto su mnoga preduzeća po slomu bivše Jugoslavije prešla u ruke nemačkog, italijanskog i mađarskog kapitala. Osim toga postoji mogućnost da ti stranci pokušaju da se izvuku na taj način što će svoje akcije prenositi na naše ili savezničke državljane. Pri utvrđivanju štete treba voditi računa o šteti koju su preduzeća imala u toku rata usled zastoja, izrađenosti strojeva i slično.

V

PO KOJIM GRANAMA PRIVREDE I KAKO PRIKUPLJATI PODATKE

1. Podatke kupiti po sledećim privrednim granama:

a/ *industrija*

- I. elektrocentrale i dalekovodi
- II. rudarstvo; željezo, lake kovine itd.

- III. teška industrija; visoke peći, martinove peći, topionice, željezare, teška kovinska industrija itd.
- IV. laka industrija; alat, radne mašine, željezničke radionice, brodogradilišta, avionska i automobilska industrija
- V. hemijska industrija i solare
- VI. nafta i rafinerije
- VII. industrija građevinskog materijala; fabrike cementa, ciglane, krečane, keramika, kamenolom
- VIII. tekstilna industrija
- IX. kožarska industrija i industrija obuće
- X. drvarska industrija, pilane, suva destilacija drveta, celuloza
- XI. industrija životnih namirnica
- XII. razne industrije.

b/ *poljoprivreda, stočarstvo, voćarstvo*

d *šumarstvo*

d/ *ribarstvo i lov*

e/ *promet – saobraćaj • – pošte*

f/ *ishrana stanovništva*

g/ *obnova gradova i sela*

2. Za prikupljanje materijala i podataka po gore navedenim granama privrede Povereništvo na prvom mestu mobilize svoj aparat. Osim toga nadležnim putem koristi saradnju organa ostalih Povereništava, te vojnih i pozadinskih vlasti. Podatci se prikupljaju kako za oslobođenu tako i za neoslobođenu teritoriju. U tu svrhu treba putem naših veza vrbovati stručna lica na neoslobođenoj teritoriji dajući im konkretne zadatke.

Ovi podatci moraju da budu tako odabrani da bi mogli da posluže kao materijal prilikom budućih međunarodnih razgovora.

3. *Izvori za prikupljanje podataka* – Najbolji izvor za prikupljanje podataka je samo preduzeće i direktan kontakt sa rukovodećim ličnostima i radništvom. Takav posao može se obavljati direktno preko naših organa ili putem pozadinskih vlasti. Osim toga postoji i statistička literatura, bilanse i izveštaji koji su redovno ili povremeno izdavani te koji mogu da dadu dovoljno materijala u ovom pogledu. Takovu literaturu i dokumenta potrebno je organizovano prikupljati. Navodimo najpoznatije radove:

Jugoslavenski Lojd, godišta 1938–39, 1940–41, (Hrvatski Lojd)

Lakatoš²)-Desnić,³) Industrija Bosne i Hercegovine

Lakatoš-Desnić, Industrija Dalmacije

Statistika rudarstva ministarstva šuma i ruda

Statistika poljoprivrede Jugoslavije ministarstva poljoprivrede

Izveštaji Ind.[ustrijsko]-trg.[ovinskih] komora Beograd, Zagreb, Sarajevo, Skoplje, N.[ovi] Sad, Osijek, Ljubljana

Rudarski zbornik
Trgovinski glasnik, Beograd
Rudarski vesnik
Narodno Blagostanje
Grašević,⁴⁾ Industrija Srbije i C.[rne] Gore, Rudarstvo u Srbiji
Komipas Jugoslavije, Kompas NDH.

Povereništvo će vršiti razmenu dokumenata i posredovati u razmeni materijala, literature i iskustava. Radi toga mora da bude obaveštavano o rezultatima rada.

VI

PODATCI O IZVORIMA SIROVINA I DRUGIH SREDSTAVA PROIZVODNJE I POTROŠNJE

Rat je uneo ogroman poremećaj u proizvodnju, kako u našoj zemlji tako i u ostalim zemljama. Preorijentacija privrede u ratne svrhe, njena preapterećenost i iskorišćenost, uticala je na smanjivanje produkcionog potencijala. Privredni odnosi su u tolikoj meri poremećeni da će trebati duže vremena da bi se vratili u normalno stanje. Mnogi artikli koji su do rata dolazili u obzir za izvoz kod nas i u drugim zemljama, postali su pravi problem. Sirovine su u tolikoj meri iscrpljene da će nabavka naročito onih koje su nužne za najosnovnije potrebe stanovništva, biti veoma teška i zahtevati veoma duge rokove. Slično je i po pitanju nabavke sitnog alata, radnih mašina, te transportnih sredstava. Radi toga podatci o potrebama sirovina i drugih sredstava proizvodnje i potrošnje, moraju da budu naročito prikupljeni i podrobni, da bi se mogle što sigurnije utvrditi njihove potrebne količine i planski organizovati njihova raspodela. Njihovo prikupljanje vršiti na sledeći način:

1. Povaditi i zasebno srediti podatke prikupljene pod IV/A i B, ovo učiniti za sve industrijske grane predviđene pod V, i to za sledeće:

a/ sirovine, prvenstveno pamuk, vuna, koža, sirova guma itd.

b/ sitni alat, čekići, klješta, lopate, krampe itd.

c/ radne mašine i mašinske instalacije

d/ pogonski materijal, gorivo, nafta, mašinska ulja

Za sve gornje potrebe utvrditi:

a/ kolika je potreba pri normalnoj produkciji

b/ kolike su zalihe sada

c/ kolike su potrebe za obnovu i oživljavanje preduzeća. Količine predvideti za duže radne rokove, a za rede predmete bar jednu godinu.

Podatke kupiti odvojeno za ono što se može dobiti u zemlji od onog što se, mora uvoziti.

Po pitanju sredstava za potrošnju podatke prikupljati globalno (odeća, obuća, hrana).

VII

OSNOVNE LINIJE OBNOVE – Pri postavljanju plana naše ekonomske obnove, osnovna linija je ta, da naš privredni život oživimo i osposobimo tako da u što kraćem roku mogne vratiti našeg čoveka normalnom životu i dati mu mogućnosti da osigura povoljnije uslove razvoja u skorijoj budućnosti. Ostvarenje te linije nameće niz problema koji moraju da budu što pre proučeni. Jedinstveni plan obnove i njegovi detalji treba da idu za tim da ono što budemo obnavljali, radimo tako da bude zaista uzorno. Realizacija plana zavisi u koliko ćemo planski postaviti redosled rada. Velika potražnja sredstava za potrošnju, u kojima toliko oskudeva naš čovek, je tolika da zahteva najhitnije rešenje. Ono što se prvenstveno nameće, jeste da našem čoveku što pre obezbedimo stan, odeću, obuću i hranu. To su uostalom predmeti i potrebe koje će se morati raditi u najmasovnijem obimu. Tako na primer:

1. Obnova gradova i sela zahteva duži rad. Radi toga potrebno je već sad pripremiti planove koji bi urbanistički i arhitektonski rešili ovo pitanje. Kao materijal za takove planove treba pripremiti i proučiti izvesne detalje, n. pr. idealne modele seoskih i gradskih kuća, koji bi odgovarali uslovima svakog pojedinog kraja. Proučiti uslove izgradnje ušorenih sela u krajevima gde toga do sad nije bilo. Masovnost obnove traži ogromne količine materijala. Njegove količine i hitnost obnove nameću potrebu normalizacije izrade građevinskog materijala. Treba stručno ispitati uslove za normalizaciju izrade crepa, cigle, drvarskih radova, prozora, vrata, bravarskih radova itd. svodeći sve na što manji broj modela i formi.

2. Pošto će gradnja kuća zahtevati duži rok, nameće se potreba hitnog rešenja stanbenog pitanja. U tu svrhu treba proučiti i pripremiti izradu pokretnih baraka, koje bi to pitanje privremeno rešile.

3. Proučiti uslove izrade najnužnijeg kućnog nameštaja i domaćićkog pribora.

4. Potrebno je predvideti način rešenja pitanja zemljišnog poseđa i unutarne kolonizacije, ukoliko ona zasiže u delo obnove. Proučiti podatke o kolonizaciji i dekolonizaciji, koja je vršena pod okupatorskom vlašću. Prikupiti podatke o posedima, na kojima su do rata i u toku rata bili kolonizirani Nemci, Mađari, Italijani, prikupiti podatke o njihovom držanju prema našem narodu do rata i u toku rata. Proučiti mogućnost naseljavanja naših ljudi na njihova napuštena imanja. Proučiti pitanje obnove sela u pasivnim krajevima, te eventualnu potrebu njihova obnavljanja na pogodnijim terenima.

5. Problem snabdevanja odećom i obućom usled svoje obimnosti nameće takođe potrebu normalizacije. Proučiti to pitanje, te pripremiti predloge svodeći fabrikaciju na određeni broj modela.

6. Treba ispitati mogućnosti preorijentiranja izvesnog dela industrije, za izradu nužnijih i normaliziranih predmeta potrošnje. Pripremiti potrebne projekte.

7. Najosetljivija tačka obnove i uspostave normalnog privrednog života biće pitanje prometa – saobraćaja. Rušenje pojedinih železničkih linija i objekata, vršeno je u takvoj meri da će obnova na pojedinim linijama trajati mesece i godine. Vozni park je gotovo potpuno upropašćen. Slično je stanje u rečnom i pomorskom saobraćaju, a nije mnogo bolje ni sa drumovima. Međutim, bez obnove saobraćaja nemoguće je zamisliti obnovu privrede, a naročito industrije. Radi toga, pitanje obnove saobraćaja zahteva prednost. Materijal za njegovu obnovu treba odmah pripremati i to na način kao što smo predvideli i za ostale grane privrede, izostavljajući ono što se na saobraćaj ne odnosi. Pri tome voditi računa o sledećem:

a/ predvideti i pripremiti najhitniju obnovu puteva, jer je ona moguća u najkraćem roku. Voditi računa da njihova obnova odgovara teretno automobilskom saobraćaju.

b/ predvideti stvaranje voznih parkova, ispitati mogućnost nabavke teretnih automobila, mogućnost fabrikacije automobila i opravnih radionica, pitanje mobilizacije privatnog autoprometa.

ci Ispitati stanje fabrika lokomotiva, železničkih radionica, brodogradilišta, te njihove obnove i korišćenja. Ispitati mogućnosti nabavke sa strane.

d/ Utvrditi potrebe sitnog alata za opravke saobraćaja,

e/ Utvrditi štetu koju je naš saobraćaj pretrpeo okupacijom,

f/ Prikupiti podatke o saobraćaju u krajevima koji treba da budu priključeni Jugoslaviji, podatke o većim lukama (Trst, Pula, Rijeka, Zadar i ostalim primorskim i dalmatinskim većim lukama), prikupiti podatke o parobrodarskim preduzećima na toj teritoriji.

VIII

KADROVI ZA OBNOVU – Problem obnove zahteva ne samo mobilizaciju i korišćenje prirodnih bogatstava zemlje i njene privrede, već takođe i plansku mobilizaciju kadrova, to jest ljudske radne snage, te njeno pravilno korišćenje. Ne sme se zaboraviti da je već u bivšoj Jugoslaviji problem stručne radne snage bio veoma akutan. Taj problem je ratom još više produbljen. Radi toga moramo predvideti najracionalnije korišćenje radne snage, a naročito kvalifikovane. Broj radnika kvalifikovanih i rukovodećeg osoblja manjkaće gotovo u svim granama privrede, naročito u južnim krajevima. Radi toga moramo već sad nastojati da utvrdimo potrebe u radnoj snazi u raznim granama privrede i većim privrednim preduzećima. Moramo već sad prikupiti podatke, sređivati preglede koji će dati što tačniji uvid u stanje toga pitanja u svim granama privrede, u svim krajevima zemlje. Naročitu pažnju obratiti da se na temelju tih podataka može utvrditi u kojim ćemo vrstama stručne radne snage naročito oskudevati, da bi tako mogli predvideti način rešenja toga pitanja. Možemo očekivati da će završetak rata izazvati veći poremećaj u radu usled kretanja stanovništva naročito gradskog. Radi toga potrebno

je ispitati način kako da omogućimo rad bar najvažnijih grana industrije. Već sad moramo pokušati da predvidimo rukovodeće stručne kadrove i planski pripremimo njihov raspored. Potrebno je predvideti razne mere koje će pobuditi interes i obezbediti povoljne uslove života pri preduzećima. U tu svrhu:

1. Ispitati stanbene uslove pri preduzećima, te ukoliko je potrebno pripremiti njihovo plansko rešenje. Za prvi čas predvideti gradnju pokretnih baraka.

2. Ispitati uslove ishrane i snabdevanja i predvideti mere kako da budu pravilno rešeni.

3. Ispitati problem radničkih nadnica, naći načina da bude rešen prema radnim uslovima i da zadovolji osnovne potrebe radnika. Voditi računa o njihovom relativnom ujednačavanju da ne bi postale razlog menjanja preduzeća.

Potrebno je izvršiti moralnu mobilizaciju kadrova, za obnovu zemlje. U tu svrhu proučiti stvaranje propagandne službe koja bi imala zadatak da moralno pripremi masu i obezbedi pomoć i saradnju masa, pobuđujući natecanje i samoinicijativu.

Već sad, putem naših veza moramo stupiti u dodir sa svim onim stručnim licima, koja momentalno žive i rade na neoslobođenoj teritoriji, a koja bi došla u obzir pri radu na obnovi ili rukovodstvu privrednih preduzeća. Takvim davati konkretne zadatke u vezi sa njihovom budućom namenom.

Prikupljati podatke o stručnim licima koja se nalaze u vojsci ili pozadini. Pripremiti pregled i voditi evidenciju o njima.

IX

ORGANIZACIJA RADNOG TELA POVERENIŠTVA ZA EKONOMSKU OBNOVU – Organizaciju radnog tela Povereništva i njegovih organa pri Zemaljskim većima ne možemo pri današnjim uslovima utvrditi u definitivnoj formi. Ona će se razvijati paralelno sa razvojem ostalih uslova rada. Zasad, Povereništvo je centralni organ koji radi preko svojih oteka pri Zemaljskim većima, te organizuje rad putem referata po važnijim pitanjima i problemima zemaljske obnove. Dok to razvoj poslova ne bude zahtevao, na ovim referatima radiće manji broj stručnih lica.

Pri Zemaljskim većima formira se Otek za Obnovu, čijim radom rukovodi načelnik oteka a koga bira predsedništvo Zemaljskog veća. Otek organizuje svoj rad, za prvo vreme, slično Povereništvu. Kako Povereništvo za ekonomsku obnovu, usled svoga zadatka ima opšte-zemaljski karakter, to neposredno rukovodi radom i ima pravo kontrole do najnižih instanca.

VII

MERE ZA OČUVANJE PRIVREDNIH PREDUZEĆA – U sporazumu sa resornim Povereništvima ili Otsecima pri Zemaljskim većima, treba odmah preduzeti potrebne mere za očuvanje preduzeća, kako onih koja rade, tako i onih koja ne rade. Pripremiti stručno onesposobljavanje preduzeća u slučaju da bi mogla da padnu u ruke neprijatelju. Treba naći načina da već u ovoj etapi stavimo pod izvesnu kontrolu što više preduzeća koja se nalaze na neoslobođenoj teritoriji. To činiti, bilo povezujući se sa pojedinim stručnim licima, bilo stvarajući borbene organizacije unutar takvih preduzeća, sa zadatkom da prema uputstvima vrše sabotazu ili dostavljaju podatke potrebne za rad ovog Povereništva. Osim toga njihova bi zadaća bila da po završetku rata ili pri povlačenju okupatora spreče uništavanje preduzeća te omoguće njegovo što brže korišćenje.

XI

ODNOSI SA MEĐUNARODNIM FAKTORIMA I INSTITUCIJAMA ZA POSLERATNU OBNOVU

Jugoslovenska izbeglička vlada stupila je u vezu sa raznim savezničkim faktorima i institucijama čiji su zadatci da rešavaju problem posleratne pomoći i obnove u zemljama postradalim u ratu. Moramo odmah naći načina da preko savezničkih vlada dobijemo podatke o sadržaju, obimu i obavezama tih odnosa.

AIRP, S., Fond ZAVNOBiH-a, original.

Uputstvo je objavljeno u knjizi »Prvo i Drugo zasjedanje AVNOJ-a«, izdanje Štvarnost, Zagreb, 1963, str. 249–259.

*) Povjereništvo za ekonomsku obnovu NKOJ dostavilo je navedeno Uputstvo Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine dopisom od 27. aprila 1944. godine, koji glasi: »U prilogu dostavljamo vam Uputstvo za rad koje treba da posluži vašim organima za rad na obnovi. Molimo vas da im ovo uputstvo uručite, te da im naredite da nam u što kraćem roku dostave rezultate dosadašnjeg rada.«

Poverenik:

Todor Vujasinović

(Pečat Predsjedništva NKOJ)

*) Joso.

*) Pogrešno napisano mjesto Despić, dr Aco.

*) Pogrešno napisano mjesto Grgašević, Jaša.

28. april 1944.

DOPIS PREDsjedništva ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA BOSANSKU
KRAJINU KOJIM TRAŽI DA SE U JEDNOM SELU KLJUČKOG SREZA
IZVRŠI ANKETA O STEPENU GLADI

Dragi drugovi,

U vezi sa dopisom Sreskog NOO Ključ od 20 aprila o. g. o broju gladnih,¹⁾ potrebno je da u ključkom srezu u jednom selu izvršite detaljnu anketu o stanju gladi. Potreba ankete ukazala se zbog suviše opštih i nedovoljnih podataka o stanju gladi na Krajini, tako da je sve poslate podatke potrebno provjeriti jednom anketom. Anketa bi dala tačnu sliku stepena gladi a ujedno bi pokazala kakav oblik pomoći bi bio najefikasniji za ublaženje ovog teškog problema.

Anketirano selo mora biti jedno oveće selo – ni takvo koje je potpuno stradalo – a ni takvo koje je više manje sačuvano.

Anketa se ima sprovesti ličnim ispitivanjem svakog domaćina u prisustvu odbora i pri tome treba strogo voditi računa da podaci budu što iscrpniji i vjerodostojniji. Naročito valja upozoriti ljude da svrha ankete nije možda neki osnov za rekviziciju – zbog čega bi ljudi tajili rezerve hrane, a isto tako treba pripaziti da ljudi, u nadi na što veću pomoć, ne prikažu stanje gorim nego što jest. Anketa će se vršiti upitnim arkom za svako domaćinstvo ponaosob. Upitni arak treba da sadrži slijedeće rubrike:

Domaćin (Ime i prezime)...

Broj čeljadi .. .

Broj stoke (specijalno krava, ovaca i koza)...

Rezerve hrane (vrste i količine)...

Dokle može izdržati sa ovom hranom? ...

Ima li sredstava za nabavku hrane i kakovih? ...

Specijalno za gladne treba ispuniti i ove rubrike:

Usljed čega je došlo do oskudice hrane? ...

Cime se hrani čeljad? (vrste hrane)...

Količina hrane po osobi dnevno ...

Odakle namiče hranu:

a) Pomoć od NOO-a

b) Pozajmljuje od

c) Kupuje i kako

d) Prosi •

Hoće li muža mlijeka poboljšati stanje ishrane? ...

Hoće li nova žetva riješiti pitanje gladi i ako ne zašto? ...

Kakvu pomoć smatra najefikasnijom? ...

Sprovođenje ove ankete trebalo bi da preduzmete sami, da prikupljeni materijal sredite i u prepisu nam što hitnije dostavite.

Sekretar:

Pretsjednik:

MRBiH, Dokumentacija, inv. br. 12039/52, original.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, V/11-12.

(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 6 od 6. IV 1944.)

) Citirani dopis nije pronađen.

27.

[Ribnik],¹⁾ 9. maj 1944.

DOPIS PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a OBLASNOM NOO ZA ISTOČNU BOSNU U KOME SE UKAZUJE NA KARAKTERISTIKE RAZVOJA NO VLASTI U BOSANSKOJ KRAJINI I ISTOČNOJ BOSNI I TRAZI IZVJEŠTAJ O POLITIČKIM, EKONOMSKIM I DRUGIM PRILIKAMA, KAO I O POSTANKU I RAZVOJU NOO NA TERITORIJI OBLASTI

Dragi drugovi,

Dosada smo primili od Vas samo jedan izvještaj, i to štur i nepotpun.²⁾ Nemamo tačnog pregleda današnjeg stanja NOO-a u Istočnoj Bosni. Razumijemo da su neprijateljske ofanzive znatno otežale njihov rad i da su, upravo u onim krajevima koji su bili naš najvažniji oslonac, omele dalji pravilan razvoj naše narodne vlasti.

Upravo ti događaji još više su nam dali povoda da se interesujemo o tome kakva je situacija na vašem teritoriju, koji su problemi postavljeni pred vas. Mi stojimo na stanovištu da je pravilan razvoj NOO-a u Istočnoj Bosni od ogromnog značaja za cijelu Bosnu i Hercegovinu.

Situacija u Krajini je u tom pogledu mnogo povoljnija nego u drugim našim oblastima. Ovdje je narodna vlast znatno uznapredovala i u svome organizacionom razvoju dostigla visoki stepen, da se već ozbiljno postavlja pitanje stvaranja novih oblika.

NOO-i u Bos. Krajini pokazali su izvanrednu sposobnost u rješavanju najraznovrsnijih pitanja narodnog života, naročito u rješavanju pitanja ishrane vojske. Veliko razumjevanje pokazuju u brizi za siromašno 1 postradalo stanovništvo oslobođene teritorije. Viši organi narodne vlasti ovdje su se po svom spoljnom obliku počeli oformljavati kao organi državne vlasti. U okviru oblasnog, okružnih, pa čak i kod većine sreskih odbora, stvoreni su začeci organa javne uprave.

NOO-i u Bos. Krajini okupivši većinu naroda oko sebe, razbili su uticaj reakcije i danas u očima naroda, koji je do toga došao svojim vla-

štitim iskustvom, pretstavljaju vlast, čiji autoritet iz dana u dan postaje sve jači. Ovakav razvoj ne ide bez teškoća. NOO-i u Bos. Krajini imaju svoje probleme, ali su oni po svojoj prirodi u mnogome drukčiji od problema pred kojima se nalaze naši NOO-i u Istočnoj Bosni, a u još višoj mjeri u Hercegovini.

Posve je razumljivo da je bilo mnogo razloga da su prilike u Istočnoj Bosni drukčije nego u Bos. Krajini i da je zbog toga razvoj narodne vlasti bio sporiji i teži.

Mi smo i preko naše štampe postavili da je danas jedan od osnovnih zadataka da se što hitnije obrazuje Oblasni Odbor za Istočnu Bosnu, koji bi objedinio i planski povezoao rad sviju odbora.

Oslobodena teritorija u Istočnoj Bosni nije jedinstvena i tamo se neće tako lako ostvariti neposredno rukovodstvo Oblasnog NOO nad svim Okružnim NOO-ima. Zato je potrebno da se upravo Okružnim NOO-ima posveti što veća pažnja i glavna briga, jer oni manje ili više djeluju na jedinstvenoj teritoriji.

U Istočnoj Bosni ima izvjesnih krajeva koji su i od ranije bili strahovito devastirani od neprijatelja, a prema našim obavještenjima posljednje ofanzive nanijele su teške udarce narodu, pa zbog toga smatramo da [je] jedan od naših neodložnih zadataka, da pomognemo te krajeve. Mi smo i u praksi osjetili od kolikog je značaja pitanje ostvarenja pitanja uzajamne saradnje pojedinih krajeva. Danas nam se nameće to snažnije nego ikada ranije. Ne samo potrebe pomoći civilnom stanovništvu već i potrebe naših jedinica nameću što širu koordinaciju u radu svih NOO-a u Istočnoj Bosni.

U vašoj štampi vidili smo da je na Romaniji stvoren neki Inicijativni NOO za pomoć familijama, koje su stradale za vrijeme prošle ofanzive. To je nepravilno. Taj posao isključivo pada na teret NOO-a, i njihova je dužnost da na tome poslu angažuju sve organizacije našeg oslobodilačkog pokreta. Uopšte praksa inicijativnih odbora nije pravilna, čak i tamo gdje se naša vlast nije u dovoljnoj mjeri razvila. Mi pristupamo stvaranju odbora i tamo gdje će oni u početku biti bez jače podrške, ali vremenom, kada se odbori ojačaju, mi ćemo putem izbora stvoriti takve odbore koji će biti odraz volje i raspoloženja naroda.

Narod danas osjeća da smo mi pretstavnici jedne nove države i s pravom traži od nas da mu, i pod današnjim uslovima, pomognemo. Narod će shvatiti tu vlast kao svoju, u praksi će osjetiti njenu temeljnu razliku od vlasti ranije, vidjeće da je ta vlast i po formi i po sadržini njegova vlast, ako naši NOO-i budu svakodnevno obuzeti brigom i staranjem o ekonomskim, zdravstvenim, prosvjetnim itd. pitanjima naroda. Po sebi se razumije, da u "rješavanju svih ovih pitanja treba obezbijediti saradnju naroda, poštivati njegovu volju. Mi se ne smijemo ni jednog časa ogriješiti o spoljni oblik naše vlasti. Njoj se ne može diktirati odozgo, a još manje može diktirati neko sa strane. Kršenje autoriteta tog spoljnog oblika,

znači sprečavanje sazrijevanja svijesti naroda da su NOO-i vlast, koja poštuje volju naroda kao njihovog nosioca.

U današnjem razvoju naše borbe tptanje stručnjaka postaje za nas od neobično velikog značaja. Uz njihovu pomoć moći ćemo lakše i pravilnije rješavati mnoga pitanja. Njihovo prisustvo ubrzaće razvoj i naših odbora. To ipitanje interesuje i nas. Zato vas molimo, da nam prvom prilikom pošaljete spisak svih stručnjaka (profesora, inženjera, ljekara, učitelja itd.) koji rade na vašoj oslobođenoj teritoriji.

Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a održaće se početkom mjeseca juna. Ono pretstavlja veliki politički događaj u našoj borbi. Učinite sve sa svoje strane da se na vrijeme prikupe svi vijećnici iz Istočne Bosne, da bi u što većem broju prisustvovali zasjedanju. Ukoliko neki od njih ne bi mogao doći onda neka opunomoći svoga zamjenika ili nekog drugog vijećnika.

Bilo je potrebno da nas izvjestite o slijedećem:

- 1) Današnje političke i ekonomske prilike u Istočnoj Bosni;
- 2) Stanje i problemi narodne vlasti;
- 3) Kako se organizovala ishrana naše vojske i civilnog stanovništva, siromašnih, nastradalih i pasivnih krajeva;
- 4) Kako je organizovana sanitetska služba i kakvo je njeno djelovanje;
- 5) Kako ste organizovali kulturno-prosvjetni rad i kakve predloge imate za njegov dalji razvoj;

Istovremeno nam je potrebno da nam izradite izvještaj o postanku narodne vlasti i njenih organa na vašoj teritoriji od početka ustanka pa do danas. Molimo vas, da oni drugovi koji budu radili na tome pvedu računa da u izvještaju budu osvjetljeni pojedini periodi razvoja narodne vlasti.

Sve statističke podatke koje je svojevremeno tražio Nacionalni Komitet šaljite nama.

Drugarski pozdrav,

Sekretar:

Pretsjednik:

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 11733/, original.

1944. (Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 32 od 9. maja godine.)

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, V/19-20.

1) Mjesto boravka Predsjedništva ZAVNOBiH-a utvrđeno je prema: Rodoljub Čolaković, »Zapisi«, knj. V, str. 322-323.

2) V. dok. br. 14.

[Ribnik],¹⁾ (9. maj 1944)

ODLUKA PREDSDJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a O SAZIVU VIJEĆA NA DRUGO ZASJEDANJE²⁾

Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, svojom odlukom od 9 maja 1944 godine, sazvalo je Vijeće na Drugo zasjedanje, Odluka glasi:

»Zemaljsko antifašističko vijeće saziva se na Drugo zasjedanje koje će se održati od 30 juna 1944 god pa dalje. Odluka o sazivu saopštiće se članovima.«

Sekretar,
Hasan Brkić, s. r.

Pretsjednik,
Dr. Vojislav Kecmanović, s. r.

AIRP, S., fond ZAVNOBiH-a, brošura, nije inventarisana. St. sign. Biblioteka IRP, S., inv. br. 2686.

*) Mjesto održavanja sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a navedeno prema: Rodoljub Čolaković, »Zapisi«, knj. V, str. 322–323.

2) Tekst Odluke objavljen na osnovu brošure »Odluke Drugog zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine«, izdanje Predsjedništva ZAVNOBiH-a, 1944, (u daljem navođenju: »Odluke II zasjedanja ZAVNOBiH-a«), str. 5–6.

3) Izostavljen prijedlog dnevnog reda Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a (51 redak).

[Ribnik],¹⁾ 11. maj 1944.

IZVJEŠTAJ PREDSDJEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a NACIONALNOM KOMITETU OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE O PROBLEMU ISHRANE NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Privredni život na cijeloj oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine karakteriše velika iscrpljenost, kao rezultat napora naše privrede u pomaganju narodno-oslobodilačke borbe, pustošenja izvjesnih područja od strane okupatora i narodnih izdajnika, kao i maleni prinos prošlogodišnje žetve.

Bosna i Hercegovina, gotovo na cijeloj svojoj teritoriji, jest operativno područje velikog broja naših jedinica, koje su najvećim dijelom upućene u pogledu ishrane na zalihe naše oslobođene teritorije. U tom

pogledu su naročito opterećeni pasivniji krajevi kao Drvar, Glamoč, Grahovo, Livno, Jajce, Mrkonjićgrad, Bileća, Gacko, Vlasenica i Rogatica.

Pustošenje privrednih dobara i rezervi u toku prošle i ove godine još više je pogoršalo stanje u pasivnim krajevima a također i u onim našim privrednim područjima koja su služila kao izvor za snabdijevanje naših jedinica u pasivnijim krajevima odnosno kat) izvor pomoći civilnom stanovništvu ostalih dijelova oslobođene teritorije. Ovo pustošenje i pljačka naročito je teško pogodilo ona područja koja su ranije bila izložena širim neprijateljskim ofanzivama (Kozara i dijelovi Posavine u Istočnoj Bosni). Prema podacima okružnog NOO-a za Kozaru neprijatelj je za vrijeme VI ofanzive opljačkao 527.000 kilograma kukuruza, 45,5 hiljada [kilograma] krompira, 7,2 hiljade kilograma pšenice, 9,8 hiljada kilograma graha, 19,2 hiljada kilograma zobi. Ove cifre na oko ne izgledaju velike ali treba imati u vidu da je ovo pustošenje došlo poslije strahovite pljačke i uništavanja privredne moći ovog kraja za vrijeme ranijih ofanziva. Prema potpuno neprovjerenim podacima neprijatelj je na ovoj teritoriji ranije opljačkao i uništio 53,6 hiljada tona kukuruza, 37,1 hiljada tona pšenice, 6,7 hiljada tona ječma, 21,2 hiljada [tona] zobi, 125 hiljada tona krompira itd.

Naši pasivni krajevi pored kroničke oskudice u životnim namirnicama, i pored velikih davanja za naše operativne jedinice koje stalno borave na tim područjima, pretrpjeli su teške udarce za vrijeme neprijateljskih upada na oslobođenu teritoriju (Glamoč, Kupres, Grahovo).

Prinos prošlogodišnje žetve, izuzev Hercegovinu, bio je i apsolutno i relativno slabiji od prethodne godine. U najvećem dijelu Bosanske Krajevine prošlogodišnja sjetva nije se mogla planski obaviti zbog posledice IV neprijateljske ofanzive, a osim toga i nepovoljne vremenske prilike uticale su na prinos po jedinici zasijane površine. U Istočnoj Bosni sjetva također nije sprovedena uz punu mobilizaciju sredstava i snaga, a prošlogodišnja suša u najvećoj mjeri je uticala na smanjeni žetveni prinos. Najbogatiji žitorodni krajevi (Semberija i Posavina) koji su redovno raspolagali sa ogromnim rezervama pšenice i kukuruza, uslijed velike suše nisu mogli u dovoljnoj mjeri da obezbjede rezerve za ishranu naših jedinica, a pogotovo sredstva za ishranu civilnog stanovništva u pasivnim i postradalim krajevima. Prinos kukuruza, prema našoj ocjeni, smanjen je za 50—70%, a bilo je pojedinih krajeva, koji uopšte nisu imali nikakvog žetvenog prinosa. U Hercegovini prošlogodišnja žetva bila je relativno povoljna, ali pasivni i brdski krajevi, koji su takođe bili opterećeni davanjima za potrebe naše vojske, uprkos toga su oskudijevali (Gacko, Bileće, Ljubinja).

Dok su se na jednoj strani smanjile privredne mogućnosti, na drugoj strani potrebe naše NOV i civilnog stanovništva, naročito stanovništva iz pasivnih i opustošenih krajeva se znatno povećale. Uslijed toga je došlo na gotovo cijeloj oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine do izvanredno velikih teškoća u rješavanju pitanja ishrane naših jedinica i civilnog stanovništva. Pojava oskudice i gladi nisu se sarmu ispoljile kod civilnog stanovništva već su se kronično ispoljavale i u snabdijevanju naših je-

dinica. Ove teškoće utoliko su se jače ispoljile što se u rješavanju ovih pitanja nije ostvarila saradnja i uzajamna pomoć privredno jačih krajeva pasivnim i opustošenim krajevima, što je još teže pogodilo pasivne krajeve i jedinice koje su operisale na toj teritoriji.

Problem ishrane civilnog stanovništva komplikovao se na našoj oslobođenoj teritoriji i time što se nije sprovedla šira razmjena dobara. Tamo gdje se donekle pružala mogućnost razmene – Sanski Most, Mrkonjićgrad, Prnjavor, Bijeljina – civilno stanovništvo pasivnijih krajeva moglo je, bar u izvjesnoj mjeri, da olakša ovaj položaj. Organizovanje šire razmjene na našoj oslobođenoj teritoriji uopšte nailazi na teškoće uslijed objektivnih nemogućnosti (slabe komunikacije, ispresjecanost naše oslobođene teritorije više ili manje ugroženim zonama, nedostatak prevoznih sredstava a u izvjesnoj mjeri [i] nedostatak platežnih sredstava).

Objektivne teškoće i ograničene privredne mogućnosti na našoj oslobođenoj teritoriji znatno su pogoršane i samim sistemom i organizacijom snabdijevanja vojske i naroda. Snabdijevanje nije sprovedeno uz neposrednu kontrolu i rukovođenje najodgovornijih organa u pojedinim oblastima što je nužno dovelo do toga da su pojedini krajevi teže osjetili teret davanja za operativne jedinice. Kao dalja posledica javilo se i to da se nije imalo pregleda o tome šta su pojedini krajevi dali, u koliko je mjeri to davanje pogodilo njihovu privrednu sposobnost. Nisu se u punoj mjeri iskoristile rezerve izvjesnih privredno jačih krajeva koji su mogli u znatno višoj mjeri da doprinesu rješavanju pitanja ishrane i vojske i naroda. Nedovoljno čvrst sistem u rješavanju pitanja ishrane ispoljio se u praksi da su se mnoge naše operativne jedinice snabdijevale neposredno na terenu, što je nužno dovelo do toga da je danas najteže ekonomsko stanje baš na onim terenima gdje naše jedinice manje više stalno borave. Takav način rješavanja ishrane odrazio se i na raspoloženje naroda koji uviđa da tereti ovoga rata nisu pravilno raspodjeljeni po pojedinim krajevima. U najvećem dijelu oslobođene teritorije rekvizicija je postala, manje više, jedinim oblikom snabdijevanja. Sam taj oblik pribavljanja sredstava po svojoj prirodi traži ispunjenje formalnosti (propisne priznanice, registraciju tih priznanica, nadležnost za izdavanje) što se nije jedinstveno sprovodilo. Oni krajevi koji su u kampanjama dobrovoljno davali danas su iscrpili gotovo posljednje raspoložive rezerve za pomoć našoj vojsci, te se i danas pitanje budućeg pribavljanja u tim krajevima postavlja kao pitanje rekvizicije.

Slabost u rješavanju pitanja ishrane ispoljila se i u nepravilnoj raspodjeli prikupljenih sredstava: prvo u tome što se nije strogo vodilo računa da jedinice koje operišu u privredno jačim krajevima prilagode svoja snabdijevanja potrebama jedinica koje isključivo operišu u pasivnim i opustošenim krajevima, drugo, što se nije strogo sprovedla racionalna potrošnja prikupljenih zaliha.

Opšte ekonomsko stanje na oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine kao i posledice slabosti u sistemu i planu prikupljanja, raspodjele i potrošnje sredstava danas se ispoljavaju u teškoćama daljeg snabdije-

vanja vojske kao i u široko rasprostranjenoj pojavi gladi kod civilnog stanovništva.

Prema podacima koje su prikupili NOO-i, u Bos. Krajini pojava gladi rasprostranjena je gotovo u čitavoj teritoriji. Ona najteže pogađa stanovništvo pasivnih i opustošenih krajeva. Na području okružnog NOO-a Drvar krajem februara bilo je 5.000 lica kojima je neophodna pomoć, a u aprilu taj se broj popeo na 5.500. U Ključkom srezu koncem februara bilo je 7.000 takvih lica a krajem marta taj se broj povećao na 8.089. Ovdje sd obuhvaćene one familije koje nemaju uopšte nikakvih sredstava, (novca, stoke itd. čime bi, bilo kupovinom ili razmjenom mogli nabaviti najosnovnija sredstva za život). Koncem februara u Glamoču je bilo oko 3.500 lica kojima je trebalo pomoći a taj se broj vjerovatno do danas povećao. U jajačkom srezu, prema izvještaju Sreskog NOO-a za Jajce, krajem februara oskudjevalo je i gladovalo 30% cjelokupnog stanovništva koje broji 30.000. Do kraja marta ovaj se procenat povećao na 40. Usljed čestih neprijateljskih ofanziva u ovome srezu glad i oskudica su najmasovnije u Janju. U kupreškom srezu danas ima preko 4.000 osoba kojima je neophodna hitna pomoć. U mrkonjičkom srezu 30% stanovništva oskudijeva u žitu. Seljaci u ovom kraju raspolažu u izvjesnoj mjeri stokom ali unovčenje stoke nailazi na teškoće. Prema izvještajima okružnih odbora kozarskog i podgrmečkog područja i tamo se javlja oskudica i glad, naročito u Podgrmeču gdje je od ranije smješteno preko 7.000 izbjeglica. U Centralnoj Bosni oskudica i glad vladaju u oslobođenom kraju travničkog sreza i u dvije opštine Kotorvaroškog sreza.

Prema izvještaju Oblasnog NOO-a za Hercegovinu naročito teško stanje u pogledu ishrane vlada u srezu gatačkom i bilečkom. Prema njihovoj približnoj ocjeni od 14.875 stanovnika ova dva sreza bez žita je ostalo 6.175 lica ili 41,5%. U ljubljanskom²⁾ srezu, naročito u onome dijelu koji je oduvijek bio pasivan, kao i u Popovom Polju koje je najvećim dijelom popaljeno i izloženo pljački takođe se postavlja problem ishrane.

Mi ne raspolazemo sa tačnim podacima o broju gladnih i oekudnih u Istočnoj Bosni. Na osnovu ranijeg stanja u vlaseničkom i rogatičkom srezu koje je znatno pogoršano za vrijeme VI neprijateljske ofanzive možemo sigurno tvrditi da se tamo nalazi veliki broj familija kojima je pomoć neophodna. Prema izvještaju lista »Front slobode« može se zaključiti da je naročito težak položaj u tom pogledu na Glasincu gdje je neprijatelj izvršio strahovita pustošenja i pljačku.

Na osnovu svih ovih podataka jasno se vidi da se pitanje civilnog stanovništva, naročito ishrane gladnih, postavlja kao jedno neobično važno pitanje našeg NO pokreta. S druge strane, ovakvo ekonomsko stanje na našoj oslobođenoj teritoriji otkriva i teškoće u rješavanju našeg osnovnog pitanja – ishrana naših jedinica do nove žetve.

Ovogodišnja sjetva koja se organizovano i sa mnogo više plana nego prošle godine provodi na čitavoj oslobođenoj teritoriji pokazuje vidne uspjehe. Prema već do sada prikupljenim podacima ima krajeva gdje će se udvbučtrčiti čak i utrostručiti zasijane površine u poređenju sa prošlom godinom. Pod uticajem široko razvijene propagande i programskog izvo-

denja poljoprivrednih radova narod sa neobično velikom požrtvovanosti vrši poslove i žrtvuje čak i iposlednje rezerve za sjeme. Mi očekujemo udvostručen ovogodišnji žetveni prinos ali ovi mjeseci do žetve koja će u nekim krajevima i zakasniti s obzirom na okašnjelu poljoprivrednu sjetvu, biće najteži u pogledu ishrane.

Program ishrane na oslobođenoj teritoriji do nove žetve nećemo moći riješiti na taj način što bi se forsirala u većoj mjeri potrošnja mesa. U glamočkom srezu na 15.527 stanovnika dolazi 1.450 volova, 1.840 krava, C09 junadi, 21.000 ovaca (4 vola na 6 domova, 6 krava na 7 domova, 10 ovaca na 1 dom). U drvarskom okrugu koji broji preko 64.000 stanovnika prema podacima iz marta mjeseca bilo je 12.664 krave, 4.490 volova i 48.181 ovca itd. U toku mjeseca februara u ovome okrugu rekvirirano je za potrebe vojske 210.000 kilograma mesa a u mjesecu martu 214.290 kila mesa, što znači da se stanje u pogledu stoke na ovom okrugu još više pogoršalo. Na području podgrmečkog okruga, na preko 78.557 stanovnika dolazi svega 4.468 volova, 13.844 krave i 32.160 ovaca i oko 9.000 manjih i većih svinja. Stanje u pogledu stoke na kozarskom području još je gore. Nemamo podataka za Istočnu Bosnu i Hercegovinu, ali je sasvim sigurno da je stanje za najveći dio tih oblasti isto kao i u Bos. Krajini. Oskudica u stočnoj hrani vladala je na teritoriji čitave Bosne i Hercegovine. To je uticalo da je stoka ove godine strahovito omršavila, da je lakše podlije-gala stočnim bolestima da je mliječnost opala (čemu je doprinijela i nesolica). S obzirom na takvo stanje stočarstva mi ne samo da ne možemo pomišljati na to da rješavamo pitanje narodne ishrane mesa,³⁾ već nam se nameću hitne mjere u cilju zaštite stočnog fonda naročito podmlatka svih vrsta.

Vodeći računa o ovakvim opštim ekonomskim prilikama na našoj oslobođenoj teritoriji moramo podesiti naš plan i iznaći najefikasnija sredstva za riješnje ishrane kako vojske tako i civilnog stanovništva do nove žetve. Osnovni preduslov za rješavanje ovoga pitanja jeste jedinstvo u radu svih organa narodne vlasti, korpusnih oblasti i intendantura operativnih jedinica, jer se danas ne postavlja samo pitanje ishrane vojske nego i ishrane velikog broja civilnog stanovništva. Kao prva mjera koja nam se sada nameće jeste organizacija prebacivanja zaliha iz krajeva koji s njima raspolazu računajući tu i krajeve gdje bi se vojničkom intervencijom mogle prihvatiti rezerve. Kao druga mjera predlaže se prebacivanje civilnog stanovništva iz pasivnih i gladnih krajeva na povremeni smještaj u plodnije krajeve. Da se i na užim područjima sprovede što šira akcija u cilju razvijanja uzajamnog pomaganja. Da se sprovede racionalizacija raspodjele i kontrola potrošnje.

Mi do sada nismo, u cilju rješavanja ekonomskih pitanja, mobilisali naše finansijske mogućnosti. S obzirom na današnje ekonomske prilike nužno nam se nameće pitanje pribavljanja većih finansijskih sredstava s kojima bi mogli da utičemo na pravilnije rješavanje ishrane kako vojnih jedinica tako i naroda. Pri tome ćemo na ovaj način, mobilizacijom finansijskih sredstava, angažovati u našem ratnom naporu i veliki dio neoslobođene teritorije. Gotova finansijska sredstva pružaju mogućnost

organizovanja nabavke izvjesnih sredstava sa poluoslobođene i neoslobođene teritorije. Mi smo mišljenja da bi trebali pristupiti raspisivanju zajma. Tim putem mi ćemo moći da pribavimo novčana sredstva koja do sada nisu mogli koristiti dosadašnjim načinom stvaranja zaliha za rat ili za povjerenje potreba civilnog stanovništva⁴). Novac, dobiven iz zajma, bio bi prvenstveno upotrebljen za pomoć pasivnim i od neprijatelja upropaštenim krajevima, što bi sa svoje strane mnogo doprinijelo oživljavanju privrede i razmjene na cjeloj našoj oslobođenoj teritoriji. Pored toga, trebalo bi se razmotriti i pitanje mogućnosti snabdjevanja naše vojske, bar jednim dijelom, putem kupovine novčanim sredstvima iz zajma.

Uzevši raspisivanje zajma kao jednu nužnu mjeru za nas se postavlja pitanje njegove što hitnije emisije. Pri tome bi trebalo da se odluči i to, da li da taj zajam raspiše Zemaljsko Vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine ili da ga raspiše Nacionalni komitet, s tim da se obveznice toga zajma u ovom drugom slučaju prodaju na čitavoj teritoriji Jugoslavije. Za ovo drugo gledište govori činjenica da se na našoj teritoriji nalaze i Hrvatske, Dalmatinske, Vojvođanske i Slavonske jedinice.

U slučaju da bi emisiju zajma na sebe preuzeo ZAVNOBiH, mi predlažemo za prvo vrijeme raspisivanje ZAJMA ZA POMOĆ PASIVNIM I POSTRADALIM KRAJEVIMA BOSNE I HERCEGOVINE u visini od 30 miliona kuna. Rok zajma iznosio bi tri godine. Kamatna stopa iznosila bi 4%. Kamatna služba vršila bi se 1 jula i 1 januara svake godine. Dalja tehnička pitanja oko izdavanja zajma raspravila bi se naknadno.

S obzirom na hitnost pribavljanja finansijskih sredstava trebalo bi što prije pristupiti raspisivanju zajma. Osim toga za prvi momenat treba ispitati mogućnost da nam Nacionalni Komitet preuzme bar pet miliona kuna obveznica raspisanog zajma ili da nam da pomenutu svotu na zajam koji bi mi isplatili sredstvima dobivenim plasiranjem obveznica.

Raspisivanje zajma i pribavljanje novčanih sredstava koja bi se upotrijebila za pomoć gladnim i pasivnim krajevima imalo bi veliki politički značaj, kako za naš oslobodilački pokret, tako i za njegovo predstavništvo. Osim toga, široko razvijena politička kampanja prilikom plasiranja zajma imala bi političkog uticaja i na one krajeve i pojedince koji nisu do sada čvršće vezani za našu oslobodilačku borbu.

U Zaključku ovog našeg razmatranja u pitanju ishrane predlažemo da se što hitnije održi konferencija predstavnika Oblasnog NOO-a, Prezidijuma ZAVNOBiH-a, Ekonomskog Otsjeka korpusne oblasti, intendantura štabova Korpusa koji operišu u Zapadnoj Bosni. Predlažemo takođe da na tu konferenciju dođe predstavnik intendanture V. Š. Ova konferencija bi imala zadatak da detaljno razmotri pitanje mjera u cilju pribavljanja sredstava za ishranu naših operativnih jedinica. Diskusije i zaključci sa ove konferencije treba da se upute u Hercegovinu i Istočnu Bosnu da bi se na taj način u praksi sprovelo jedinstvo gledanja i rada u rješavanju ovoga važnog pitanja.

MR BiH, Dokumentacija, inv. br. 12014/52, original, ćirilica.
(Spis je zaveden u Predsjedništvu ZAVNOBiH-a pod br. 43 od 11. V 1944.)
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, IV/52–57.

⁴⁾ V. dok. br. 27, nap. 1.

⁵⁾ Pogrešno napisano mjesto Ljubinskom.

³⁾ Treba da stoji ishrane mesom.

⁴⁾ Rečenica treba da glasi: »Tim putem mi ćemo moći da pribavimo novčana sredstva koja se do sada nisu mogla iskorištavati, dosadašnjim načinom stvaranja zaliha, za rat ili za podmirenje potreba civilnog stanovništva.«

30.

[Drvar], 19. maj 1944.

POVJERENIŠTVO ZA SUDSTVO NKOJ DOSTAVLJA PREDSEDNIŠTVU
ZAVNOBiH-a PRIJEDLOG ZA FORMIRANJE I RAD OPŠTINSKIH, SRESKIH
I OKRUŽNIH NARODNIH SUDOVA, KAO I SUDSKOG ODJELJENJA
ZAVNOBiH-a

I. Građanske sporove i krivične predmete (ukoliko ih nisu rješavali vojni sudovi), koji nisu trpjeli odlaganja, rješavali su do sada Narodno-oslobodilački odbori. Razumljivo je, da se razvila takva praksa, jer nije bilo nikakvog drugog autoriteta, pred koji bi se mogli iznijeti, a njihovo je bezodvlačno rješavanje zahtjevao dnevni život.

Ovakvo se rješavanje sporova nije protivilo funkciji Narodno-oslobodilačkih odbora, jer su ovi kao narodna vlast pretstavljali njeno jedinstvo, jedinstvo vlasti.

Danas su se Narodno-oslobodilački odbori afirmirali kao narodna vlast kroz čitavu našu zemlju (usprkos nestalibnosti njihovog funkcioniranja u pojedinim mjestima, pa i krajevima, zbog okupatorove aktivnosti). Oni su se i razvili do izvjesnog stupnja.

Taj razvoj narodnih civilnih organa vlasti traži, da se i u vršenju sudske vlasti ide korak dalje. Vršenje sudske (jurisdikcione) vlasti treba odvajati od izvršne vlasti (užeg izvršnog dijela NOO). To su različite funkcije, različita je i odgovornost njihovih nosilaca, pa ih valja i odvajati. Odvajanje sudske vlasti od političke može nam samo koristiti, jer jača ugled i jedne i druge.

II. Iz tih razloga predlažemo, da Zemaljska vijeća pristupe osnivanju narodnih sudova, koji će za vrijeme trajanja rata vršiti sudsku vlast kao samostalni organi sudske vlasti, gdje god za to već postoje uslovi.

Takvi će sudovi suditi u svim građanskim sporovima, rješenja kojih zainteresovane stranke traže; u svim vanparničnim stvarima, koje ne trpe odlaganja; i u svim krivičnim predmetima, koji ne potpadaju pod kompetenciju vojnih ratnih sudova, a također ne trpe odlaganja.

Formirati treba narodne sudove za općinu, srez (kotar) i okrug.

Općinski narodni sudovi sude u predmetima sasvim male vrijednosti da se izbjegne neekspeditivnost, dok granice kompetencije sreskih (kotarskih) i okružnih narodnih sudova treba odrediti prema lokalnim prilikama.

Sudove više od okružnih ne treba formirati, jer ni u jednoj zemlji ne postoje sada uslovi za takav sud (ni po teritoriju, ni po sporovima). U eventualnom slučaju izvanredne takve potrebe mogao bi se formirati izvanredni sud za taj slučaj.

Svi sudovi trebaju biti izborni. Držimo, da općinski sud treba birati sam narod direktno, a sreski (kotarski) i okružni odgovarajuća skupština narodnih predstavnika (plenium NOO-a). Na koje se vrijeme biraju sudovi treba da ocijene Zemaljska vijeća.

Sudovi za svoje odluke ne odgovaraju Narodno-oslobodilačkom odboru pa ni skupštini (plenumu). Dužni su suditi zakonito. Protiv njihovih odluka treba dopustiti pravni lijek. No za prvo vrijeme, a zbog kontrole naroda nad sudovanjem, ne treba kruto postaviti vrijeme, na koje se sudovi biraju. (Time se, naravno, ne isključuje odgovornost sudaca u slučaju malae fidei).

Dužnost je svakog građanina, da se primi funkcije suca, ako bude izabran. Jednako je dužnost svakoga, da svjedoči, vještači i t. d.

Suđenje treba biti porotno, gdje god to prilike dopuštaju (osim možda kod sitnih predmeta).

Za kazneno (krivično) sudovanje treba postaviti javne tužioce kod svakog suda i okrivljenom dopustiti ili postaviti branioca, te se držati akuzatornog načela.

Sve rasprave trebaju u pravilu biti javne.

Kako se sudovi vjerojatno neće sastojati od stručnih lica, trebalo bi, da svaki sud ima sekretara pravnika (suca, advokata i t.d.), koji će proučiti predmet, tehnički pripremiti raspravu, referirati, kod glasanja imati savjetodavni glas i izrađivati nacрте sudskih odluka. No kod okružnih i sreskih sudova trebalo bi težiti, da bar jedan član suda bude stručno lice.

Sve bi civilne vlasti trebalo pozvati, da pomažu izvršavanje sudskih odluka.

III. Radi što veće jednoobraznosti u radu sudova predlažemo, da Vijeće postavi Privremeni sudski savjet (pri Vijeću) od stručnih lica (barem većina), koji bi Savjet rješavao žalbe protiv odluka okružnih narodnih sudova (t.j. potvrđivao ili ukidao njihove odluke, bez prava donošenja odluke u samoj stvari) i tumačio kako treba da se danas, u toku rata, ostvaruje pravni poredak (možda nekim plenarnim rješidbama). Sve to strogo u granicama onoga što je najnužnije i što ne trpi odlaganja.

Predlažemo nadalje, da Zemaljska vijeća osnuju svoja sudska odjeljenja, koja će pomagati sudove, pratiti njihov rad, a mogu i postavljati javne tužioce i sekretare sudova (konzultirajući Privremeni sudski savjet).

Ova bi se odjeljenja trebala brinuti, da sudovi pravilno tumače odluke Zemaljskih vijeća kao zakonodavnih tijela (u koliko takvih bude)

i po potrebi tražiti autentična tumačenja Pretsjedništva. Ona bi trebala kontrolirati rad javnih tužilaca i sekretara sudova.

IV. Molimo, da nas izvještavate o vašim odlukama u pogledu organizacije sudstva i o njegovom razvoju.

Za povjerenika sudstva
potpretsjednik
Edo Kardelj, s. r.

ABiH, ZAVNOBiH, neovjereni prepis.
AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, VI/57–58.

U gornjem desnom uglu prve i na poleđini zadnje strane dokumenta do-
pisano rukom: »Br. 64/44« (što vjerovatno predstavlja broj zavođenja u Pred-
sjedništvu ZAVNOBiH-a).

Dokument je objavljen u knjizi »Prvo i Drugo zasjedanje AVNOJ-a«, iz-
danje Stvarnost, Zagreb, 1963, str. 266.

31.

[Majkić Japra]¹⁾ 17. juni 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSEDNIŠTVA ZAVNOBiH-a

x -

DNEVNI RED:

1. Odluka o zasjedanju²⁾
2. Diskusija o projektima Deklaracije i odluka.
3. Razno

PRISUTNI: Đuro Pucar, Avdo Humo, Osman Karabegović, Toša Vujasi-
nović, Sudžuka Muhamed, Ročko Čolaković, Vaso Butozan i
Filiipović³⁾ Dr Kecmanović i H. Brkić.

Đuro Pucar: Mi smo na vrijeme uputili poziv svim oblastima. Dele-
gacija iz Istočne Bosne prema obavještenju neće doći. Delegati Hercego-
vine stigli su do X. Divizije. Mi smo ponovno preduzeli [mjere] da delega-
ti iz Istočne Bosne dođu, ali /nišljenja sam da postoje takve poteškoće,
da oni neće moći doći. Mi imamo već do 15 delegata iz Istočne Bosne i
moći ćemo obezbijediti većinu koja je potrebna za odlučivanje.

Predsjed.[nik]: Mišljenja sam da bi bilo najbolje da se sve pre-
duzme da budu zastupljeni delegati iz I.[istočne] Bosne, pa radi toga bi tre-
balo čekati sa odlukom.

Ročko: slažem se sa izlaganjem druga Đure Pucara. Bio bi veliki
politički propust ako bi se odlagalo. Predlažem da se pozove nekoliko mla-
dih ljudi koji bi primili instrukcije.

Filip.[ović]: Nezgodno je odlagati zbog Hercegovačkih delegata. Mo-
glo bi zasjedanje biti u Centralnoj Bosni.

Pucar: Mi se moramo odlučiti za termin prema mogućnostima, da
delegati stignu sa najudaljenijih mjesta. To bi po prilici bilo za 13 dana.
Zasjedanje bi se trebalo održati između 27–30. juna.

Ročko: Mogla bi se poslati depeša i tražiti izjava.

Predsjed.[nik]. Predlaže da se poslije zasjedanja uputi nekoliko drugova koji bi prenijeli sve odluke i potpomogli NOO-e.

ODLUČUJE SE: Zasjedanje će se održati između 27–30 juna s tim da se kasnije odluči o odlaganju ako bi postojala mogućnost da prisustvuju delegati iz Istočne Bosne. Uputiće se pozivi svim delegatima. Predlažem da se raspravi pitanje popunjavanja. U Kozari ima ljudi koji bi trebalo da uđu u Vijeće. Vrijeme je kratko i nema mogućnosti da se izvrše izbori.

Preds.[jednik]: Moramo biti oprezni u pogledu izbora. Morao bi oblasni NOO preko SNOO-a odlučiti o ovom predlogu. Kooptiranje,

Tošo: Predlažem da se izbor izvrši u saradnji NOO-a i ostalih anti-fašističkih organizacija ako je to tehnički sprovodivo.

Pucar: Sekretar neka uzme u zadatak da napravi predlog i izvještaj o tome koliko će vijećnika prisustvovati, kao i izvještaj o tome koliko je vijećnika umrlo i nestalo.

2. TACKA:

Odluke trebaju biti gotove.

Predlaže se da se projekti umnože i da se prouče da bi se iskristalizirala mišljenja (treba 4 primjerka).

Predlog se prima. Sastanak se ima održati 21. juna 1944. Treba pozvati Antu Babića i Ivezića⁴⁾ za referate.

Odlučuje se 24. juna.

Avdo: Predlaže se da se štampaju odluke. Treba da se pripremi materijal i raspored za štampanje.

Predlaže da se izda »Oslobođenje«.

Projekat Proglasa.

Uzimaju to na sebe drugovi Avdo, Osman.

Filipović: Trebalo bi da se prodiskutuje pitanje ulaska naše vojske u gradove. Trebalo bi u tom pogledu obavjestiti i delegate.

Pucar: Mi ne možemo tu stvar riješiti nekom odlukom.

Fil.[ipović]: Ne mislim da se to riješava odlukom. Mi smo do sada činili greške. To se ne bi smjelo događati više.

Pucar: Mi imamo iskustva o organizaciji vlasti u gradovima.

Sudžuka: Izlaže također mišljenje da je potrebno unaprijed izraditi plan.

O tome se može govoriti sa vijećnicima poslije zasjedanja.

ABiH, ZAVNOBiH, kopija.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/432–433.

¹⁾ Mjesto održavanja sjednice Predsjedništva ZAVNOBiH-a utvrđeno je prema: Rodoljub Čolaković, »Zapisi«, knj. V, str. 360–363.

²⁾ V. dok. br. 28.

³⁾ Sulejman.

⁴⁾ Dušan.

[Majkić Japra],¹⁾ 21–23. juni 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA

Sjednici prisustvuje 9 članova Pretsjedništva.

Pretsjednik otvara sjednicu u 9 časova.

Pristupa se pretresu projekta Deklaracije.²⁾

Drug Huimo³⁾ otvara diskusiju s time što primjećuje da bi stilizaciju u Deklaraciji u tački o obrazovanju širokih narodnih slojeva trebalo biti preformulisana⁴⁾ Tokom diskusije po toj tački usvaja se predlog druga Colakovića da tekst te tačke glasi: da planski izgrađuje mrežu škola...

Drug Humo ističe da bi tekst Deklaracije trebalo izmjeniti i u onoj tački koja govori o obrazovanju djece boraca da se ne bi izuzetnim isticanjem te djece pojavilo shvatanje da mi pravimo razliku između onih boraca koji su od ranije stupili u borbu i boraca koji će u daljem toku narodno-oslobodilačke borbe pristupiti u našu vojsku.

Nakon učešća svih članova u diskusiji usvaja se tekst te tačke koja glasi: da pomognu... tako da se daljnji dio briše.

Stavlja se veznik i između riječi »ratu i da .. .« u posljednjoj rečenici.

Naknadno u li časova dolaze na sjednicu članovi predsjedništva drugovi Ivezić, Kurt⁵⁾ i Babić.⁶⁾

Konačno se rješava da se briše čitav odsjek koji ipočinje riječima: »da bi odali...« jedino protiv toga ustaje drug Sudžuka¹⁾ tražeći da se u Deklaraciji mora dotaknuti pitanje boraca i invalida i žrtava fašističkog terora.

Usvaja se predlog druga Hume da se riječ vjera zamjeni riječju vjeroispovjest, a riječ propaganda sa riječju djelatnost, u zadnjem dijelu Deklaracije. Usvaja se predlog druga Đure Pucara, da se u tekstu Deklaracije briše riječ »opravdani«.

Poslije diskusije, usvaja se predlog druga Colakovića da se potpuno izbací iz Deklaracije onaj stav koji govori o pravu građana na rad. Ovaj se predlog usvaja s tim, da se pitanje konačne formulacije tog dijela Deklaracije ostavi za kasnije.

Usvaja se predlog druga Colakovića da se u uvodnom dijelu Deklaracije između riječi »Hercegovina« i »zajamčuje« umetnu riječi »oličena u NOB-i i ZAVNOBiH-u«.

Usvaja se predlog druga Brkića da se u Deklaraciji između riječi »Hercegovina« i »stigli« umejnu riječi »ujedinjenih u N.O.P.«

Nadalje se usvaja njegov predlog da se u otsjeku koji govori o ličnoj i imovnoj sigurnosti građana stavi umjesto riječi oblasti.⁸⁾

Usvaja se također predlog druga Brkića sa stilizacijom druga Colakovića da se stavi drugi tekst u izbornom pravu kao i odstupanje od usvojenog principa u toku n.o. rata.

Usvaja se predlog druga pretsjednika da se u završnom dijelu Deklaracije između riječi »naroda« i »Jugoslavije« umetnu riječi »B.[osne] i H.[ercegovine].« kao i svih naroda.

Usvaja se predlog druga Brkića da se unesu odredbe o uređaju i pravu žalbe.

Usvaja se predlog druga Starog da se u uvodu Deklaracije umjesto riječi »iskovano je« stave riječi »iskiva se«.

Usvaja se predlog druga Colakovića da se u otsjeku o izbornom pravu stavi umjesto riječi »ta« riječ »to«. Tako izmjenjena odluka se usvaja.

Pretsjednik prekida sjednicu u 12^h 40', a zakazuje sastanak u 2^h p.[oslije] p.[odne].

NASTAVAK SJEDNICE [PRETSJEDNIŠTVA] ZAVNOBiH-a

Potpretsjednik drug Duro Pucar otvara sjednicu u 2^h p.[oslije] plodne]. Prisutni kao gore.

Sekretar drug Brkić čita projekat odluke o odobravanju rada b.[osansko] h.[ercegovnačke] delegacije na drugom zasjedanju AVNOJ-a⁹⁾ održane u noći između 29–30 novembra 1943.

Odluka se načelno usvaja.

Usvaja se predlog druga Hume da se briše zadnja rečenica posljednjeg odjela.

Usvaja se predlog druga Brkića da se u drugom pasusu doda »kao i druge odluke AVNOJ-a« zatim u četvrtom pasusu da se u početku riječ »jednoj« zamjeni riječju »svakoj«.

Usvaja se predlog druga Colakovića da se predzadnji pasus prestilizuje, to će izvršiti drug Čolaković.

Pretsjedavajući proglašava odluku s istaknutim primjedbama primljenju.

Pristupa se pretresu odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo federalne jedinice Bosne i Hercegovine.¹⁰⁾

Sekretar drug Brkić čita projekat odluke.

Usvaja se predlog druga Brkića da se u čl. 7. odnosno 6. zamjene riječi »s osnovnim pravima građana« riječima »zakonima federalne Bosne i Hercegovine u federativnoj Jugoslaviji.«¹¹⁾

Na predlog druga Hume usvaja se tekst čl. 2. kako je stilizovao drug Čolaković u izvorniku teksta odluke.

Dodaje se novi čl. 7. o potpisu i objavi odluka ZAVNOBiH-a kako je stilizovao drug Čolaković u izvorniku teksta odluke.

Usvaja se zatim odluka u cjelosti kako je gore izneseno.

Prilazi se pretresu odluke ZAVNOBiH-a o stvaranju Zakonodavnog odbora pri Pretsjedništvu ZAVNOBiH-a.¹²⁾

Sekretar drug Brkić čita projekat odluke.

Usvaja se odluka u načelu.

Usvaja se naziv i tekst čl. 2. kako je u odluci izvornika navedeno.

U čl. 1. mijenja se tekst koji glasi: ZAVNOBiH ustanovljuje pri Pretsjedništvu Zakonodavni odbor.

U čl. 3. u početku se iza riječi »pomoćni« dodaju riječi »i savjetodavni« na predlog druga Colakovića.

U čl. 3. t.[ačka] a počinje riječima: da proučava i izrađuje projekte ...

Zatim se u čl. 3. t.[ačka] b mijenja tekst kako je u izvorniku navedeno.

U čl. 3. t.[ačka] c se briše u cjelosti.

Čl. 4. se mijenja kako je u tekstu izvornika navedeno.

Naknadno se usvaja predlog da pored 5 članova užeg Pretsjedništva bude još 20 članova Pretsjedništva.¹³⁾

Pretsjedavajući zaključuje sjednicu u 7^h 45' i zakazuje novu sjednicu za sutra u 9^h ujutro.

ZAPISNIK SJEDNICE PRETSJEDNIŠTVA OD 22. VI 1944

Prisutno 12 članova Pretsjedništva, kao jučer.

Pretsjednik otvara sjednicu u 9^h.

Sekretar čita tekst odluke ZAVNOBiH-a o ustrojstvu i radu narodno-oslobodilačkih odbora i narodno-oslobodilačkih skupština u federalnoj Bosni i Hercegovini.¹⁴⁾- Nakon prijema odluke u načelu, pristupa se pretresu odluke u pojedinostima.

Obzirom na činjenicu da predmetna odluka nije u dovoljnoj mjeri kopirana,¹⁵⁾ prekida se diskusija o istoj a uzima u pretres odluka ZAVNOBiH-a o uspostavljanju Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.¹⁶⁾

Sekretar čita tekst odluke.

Odluka se usvaja u načelu.

Mijenja se stilistički čl. 1. odluke kako je u izvorniku navedeno.

Mijenja se stilistički čl. 2. odluke kako je u izvorniku navedeno.
Zatim se odluka prima u pojedinostima kao i u cjelini.

Pristupa se pretresu odluke ZAVNOBiH-a o Poslovniku za rad ZAVNOBiH-a.¹⁷⁾

Sekretar čita tekst odluke.

Odluka se prima u načelu.

Mijenja se u čl. 4. tekst kako je u izvorniku navedeno.

U čl. 6. 'mijenja se djelomično tekst s ispravkom kako je u izvorniku teksta navedeno. Mijenja se tekst čl. 5.

Mijenja se tekst u čl. 10. kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Mijenja se tekst u čl. 12. kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Mijenja se tekst u čl. 13. kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Mijenja se tekst u čl. 14. kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Mijenja se tekst u čl. 15. kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Mijenja se tekst u čl. 16. kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Pretsjednik prekida sjednicu u 1^h 10' i zakazuje nastavak u 2^h.

Potpretsjednik drug Đuro Pucar otvara sjednicu u 3^h pos.flije[p.fodne].

Pristupa se pretresu odluke ZAVNOBiH-a o uspostavi vjerske komisije.¹⁸⁾

Sekretar čita tekst odluke.

Pretsjedavajući otvara diskusiju.

Odluka se prima u načelu.

Spajaju se čl. 2. i 3. i usvaja novi tekst kako je u izvorniku teksta odluke navedeno.

Potpretsjednik Humo čita odluku ZAVNOBiH-a o odobrenju rada Pretsjedništva ZAVNOBiH-a.¹⁹⁾

Odluka se usvaja u načelu i u pojedinostima odbacivši čl. 2. u cjelini.

Zatim potpretsjednik Humo čita odluku ZAVNOBiH-a o raspisu izbora za sreske, opštinske [i] gradske NOO-e, sreske, okružne i oblasne N.O. skupštine.²⁰⁾

Odluka se prima u načelu.

Nakon pretresa u pojedinostima odluka se prima u cjelosti s promjenama u tekstu kako je u izvorniku odluke navedeno.

Prelazi se na pretres odluke ZAVNOBiH-a o ustrojstvu i radu narodno oslobodilačkih odbora i narodno oslobodilačkih skupština u federalnoj Bosni i Hercegovini.²¹⁾

Odluka*se usvaja u načelu a zatim se pretresa u pojedinostima.

Pretsjedavajući zaključuje sjednicu u 7^h 45' a zakazuje novu za dan petak 23. VI 1944.

ZAPISNIK SJEDNICE OD 23. VI 1944.

Pretsjednik otvara sjednicu.

Nastavlja se ponovno pretres odluke od prethodnog dana.

Po pitanju čl. 14. rešava se većinom glasova, da drugovi Humo, Brkić i Sudžuka donesu novu redakciju.

Nakon toga se odluka predaje drugovima s tim da se čl. 14 ima izmijeniti i naknadno podnijeti.

Zatim se iznosi na pretres odluka ZAVNOBiH-a o uspostavi komisije za napuštenu imovinu.

Sekretar čita tekst projekta odluke.

Otvara se diskusija u načelu.

Drug Čolaković predlaže da se ova odluka uopšte ne donosi jer postoji opasnost da se donošenjem ove odluke ne izazovu nepoželjni sporovi. Ovo bi spadalo u dužnost jednog odjeljenja.

Drug Humo se pridružuje predlogu druga Colakovića.

Drug Butozan se također pridružuje predlozima prethodnih govornika.

Drug Filipović predlaže također da se ova odluka ne donosi iz razloga istaknutih u govorima predgovornika.

Pretsjednik konstatuje da se više nitko ne javlja za riječ i da su svi saglasni, da se ova odluka sad ne donosi, pošto se ustanovilo da narodno oslobodilački odbori već vode brigu o tim napuštenim imanjima, s tim da će Predsjedništvo tom pitanju posvetiti naročitu pažnju.

Pristupa se pretresu odluke ZAVNOBiH-a o raspisu zajma za pomoć krajevima postradalim od okupatora i invalidima i porodicama poginulih boraca NOVJ.²²⁾

Drug Humo čita projekat teksta odluke.

Odluka se prima u načelu.

U diskusiji drug Filipović izjavljuje da namjena zajma ovakva kakva je ne bi bila pravilna, već da bi taj zajam trebao biti upotrebljen u državne potrebe uopšte.

Drug Čolaković smatra također da bi namjena zajma trebala biti za podmirenje redovnih državnih potreba. Naime da sredstva iz ovog zajma ne bi trebalo upotrebiti u svrhu u nazivu projekta odluke navedenu.

Drug Filipović predlaže da se ovaj zajam nazove zajmom narodno oslobodilačke borbe.

Drug Čolaković predlaže da se ovo nazove: prvi zajam federalne Bosne i Hercegovine.

Drug Butozan se priključuje predlogu druga Colakovića.

Drug Humo predlaže da ovaj zajam bude upotrebljen za opšte državne potrebe, da to ne bude odmah, smatra da se na sad oslobođenoj teritoriji ne bi mogao postići pun efekat, u pogledu iznosa smatra da bi trebalo staviti iznos od 500,000.000 din., isto tako da se prva transa zajma *« označi.

Pretsjednik primjećuje da je nesreća ovoga zajma u trajnom opadanju vrijednosti valute kune odnosno dinara i da se radi toga mora pri raspisu ovog zajma voditi strogo računa o promjenjivosti vrijednosti novčanice tako da se može država ili pojedinac naći u teškom položaju pri vraćanju odnosno pri isplati obveznica zajma.

Drug Đuro Pucar smatra da se obzirom na promjenjivost vrijednosti u opticaju kao i iz razloga navedenih od druga Hume zajam odmah ne raspisuje, već da se dobije ovlaštenje za raspis zajma, a da Pretsjedništvo tome pristupi u času kad to bude pogodno.

Drug Brkić se slaže s promjenom naziva zajma a mišljenja je da se zajam odmah raspiše i to u iznosu od 500,000.000 kuna, zatim da taj zajam raspiše ZAVNOBiH, zatim da taj zajam bude jednoobrazan sa zajmom AVNOJ-a i drugih državnih jedinica. Inače smatra da ćemo mi morati snositi zle posljedice valutnog haosa, koji je izazvan finansijskom politikom Pavelićeva režima. Misli da se zajam u stranoj valuti ne bi mogao realizovati.

Drug Humo ostaje kod svog predloga uopće a naročito da se odmah zajam ne raspisuje.

Drug Brkić smatra da se ne mora zajam odmah raspisivati.

Drug Đuro Pucar konstatuje da se od AVNOJ-a raspisan zajam pred dvije godine za Bosnu i Hercegovinu nije mogao realizovati ni približno zamišljenoj osnovi. Smatra da je vrijeme za "raspis zajma vrlo nepovoljno i da Pretsjedništvo treba dobiti samo ovlaštenje za raspis, i da se tome odmah ne pristupa.

Pretsjednik smatra da bi trebalo ipak odrediti visinu iznosa zajma i vrstu valute zajma.

Drug Filipović predlaže tekst odluke kako je u prilogu navedeno. Taj se projekat prima jednoglasno.

Ponovo se uzima u pretres odluka ZAVNOBiH-a o uspostavi vjerske komisije.²³⁾ Drug Đuro Pucar pretsjedava na zamolbu pretsjednika.

Prima se predlog druga Colakovića da bude 7 članova laika i duhovnih lica.

Drug Humo predlaže da se u čl. 5 uzmu samo t.jačke] a i c i to izmijenjene.

Drug Čolaković predlaže da se dosljedno odluci u Deklaraciji unese i dužnost vjerske komisije da bdije nad slobodom vjeroispovjedanja.

Drug Filipović se pridružuje predlogu druga Colakovića.

Drug Butozan se protivi unošenju te tačke, jer bi tim vjerska komisija dobila kontrolni karakter.

Drug Brkić se slaže s mišljenjem druga Colakovića, a pored toga da se unese i tačka koja će staviti u dužnost izučavanja i pripremu materijala za zakonsko regulisanje odnosa između n.o. vlasti i pojedinih vjerskih zajednica.

Drug Humo smatra da se izostavi tačka o bdijenju nad slobodnim izvršenjem vjeroispovjedanja, a da se može staviti tačka o pripremi materijala za regulisanje odnosa između države i pojedinih vjerskih zajednica.

Drug Đuro Pucar je protivan predlogu za unošenje ovih dviju tačaka. Drug Brkić obrazlaže opravdanje unošenja ovih tačaka.

Drug Čolaković smatra da se mora voditi računa o vjerskoj osjetljivosti naših naroda, a i o stavu neprijatelja prema nama.

Drug Đuro Pucar je protivan tome da vjerska komisija uzima na se dužnosti koje su u sukobu s ustanovljenom praksom naših NOO-a.

Pretsjednik smatra da se ovakovom diskusijom zalazi u suviše pojedinih te predlaže da se diskusija prekati.

Drug Filipović smatra da bi postojanje vjerske komisije bez širih zadataka bilo bespredmetno.

Drug Sudžuka predlaže da se ova odluka uopšte ne donosi, već da Pretsjedništvo dadne opšte upute n.o. odborima.

Drug Brkić se ne slaže s mišljenjem druga Sudžuke, smatra pak da se tačka o napuštenim imanjima može odbaciti jer da postoje vjerske ustanove koje se brinu već o tim imanjima te da ostane t.[acka] a. u čl. 5. projekta odluke.

ABiH, ZAVNOBiH, original rukopis i kopija – pisaaća mašina.

AIRP, S., mf. ZAVNOBiH-a, 1/436–448.

V. nap. 1 uz dok. br. 31.

2) Tekst usvojene Deklaracije vidi pod br. 34, str. 233.

3) Avdo.

4) Rečenica treba da glasi: »...da bi stilizaciju u Deiklaraciji u tački o obrazovanju širokih narodnih slojeva trebalo preformulisati«.

5) Husnija.

6) Anto.

7) Muhamed.

8) Na kopiji zapisnika rečenica nedovršena.

9) Tekst usvojene Odluke vidi pod br. 34, str. 231.

10) Tekst usvojene odluke vidi pod br. 34, str. 232.

11) Rečenica treba da glasi: »zamijene riječi 's osnovnim pravima građana', riječima: 'zakonima Federalne Bosne i Hercegovine i Demokratske Federativne Jugoslavije'«.

12) Tekst usvojene odluke vidi pod br. 34, str. 236

13) Odnosi se na prijedlog odluke o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine (v. dok. br. 34, str. 232).

14) Tekst usvojene odluke v. pod br. 34, str. 237.

15) Odnosi se na to da citirana odluka nije umnožena u dovoljnom broju primjeraka.

16) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 249.

17) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 175

18) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 241.

19) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 276.

20) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 241.

21) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 237.

22) Tekst usvojene Odluke v. pod br. 34, str. 252.

a3) V. nap. 18.

Vlasenica 25. juni 1944.

PROGLAS KONFERENCIJE ČLANOVA AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a IZ ISTOČNE BOSNE KOJIM SE NAROD ISTOČNE BOSNE POZIVA NA ODLUČNU BORBU PROTIV OKUPATORA I NARODNIH IZDAJNIKA

Moćne snage Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike zadaju posljednji smrtonosni udarac njemačkom fašizmu. Otvoren je drugi front u Evropi. Razbuktava se plamen oslobodilačkog rata ugnjetenih naroda Evrope po ugledu slavne i junačke borbe naših naroda.

Naša hrabra Narodno-oslobodilačka vojska, uz svestranu pomoć naših velikih Saveznika, razbila je i sedmu neprijateljsku ofanzivu na našu oslobođenu teritoriju. Pobjeda koju željno očekuju naši narodi blizu je.

Istoriske su odluke Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije o stvaranju Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, o federativnom uređenju naše zemlje i stvaranju zemaljskih antifašističkih vijeća.

ZAVNOBiH – Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, u kome su pretstavljeni svi Srbi, Hrvati i Muslimani Bosne i Hercegovine, garancija je da će narodi Bosne i Hercegovine biti ravnopravni i slobodni. Uskoro će da osvanu sretniji dani Bosne i Hercegovine, u slobodnoj Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji.

Okupator u Istočnoj Bosni ponovo je aktivirao svoje sluge zlikovce SS divizije, četnike, ustaše i zelenokadrovce koji ponovo čine zvjerstva nad narodom. Ali neprijatelju neće poći za rukom da razjedini narod Istočne Bosne. *Odgovor Naroda Istočne Bosne na zvjerstva i podle namjere okupatora treba da bude još čvršće bratstvo i jedinstvo, jačanje ledova naše hrabre Narodno-oslobodilačke vojske i aktivno učešće u narodno-oslobodilačkom pokretu.*

SRBI!

Srpski narod je dao velike žrtve u pravednoj narodno-oslobodilačkoj borbi protiv njemačkih osvajača koji su htjeli da unište srpski narod. Srbi čine polovinu čitave narodno-oslobodilačke vojske. Krvnik i izdajnik srpskog naroda Draža Mihailović i njegove četničke bande, koji su sistematski pomagale njemačke okupatore i borile se protiv Narodno-oslobodilačke vojske, konačno su odbačeni i raskrinkani. Nema više Purićeve vlade u Kairu. Draža Mihailović nije više ničiji »ministar«, nego u čitavom svijetu proglašen izrodnom svoga naroda, koga ima da stigne narodna kazna. Preko hiljadu četnika sa oficirima, pod komandom, majora Durića već je prešlo u Srbiji na stranu narodno-oslobodilačke vojske.

Srbi Istočne Bosne! Zavedene četnike šalžite u redove Narodno-oslobodilačke vojske, dok još nije dockan, jer teško svakom onom koga kraj rata zatekne pod sramnom četničkom kokardom. Uništavajte čet-

ničke bandite, koji i dalje služe okupatoru, nastavljaju bratoubilačku borbu i sprečavaju slogu srpskog naroda. *Slijedite primjeru najboljih sinova srpskog naroda koji se bore za slobodu svoje zemlje u redovima herojske NOB-e.*

HRVATI!

Napuštajte Hitlera i Pavelića! Pođite primjerom najboljih Hrvata Istočne Bosne, hrabrih boraca Hrvatske brigade, primjerom brigada, divizija i korpusa iz Hrvatske! Razbijajte ustaške bande! Jačajte Narodno-oslobodilačku vojsku!

MUSLIMANI!

Napuštajte one koji su vam nanijeli toliko patnji i sramote! Ne dozvolite da i dalje Hitler trguje vašom krvlju! Razbijajte SS divizije, ustaške i zelenokadrovske bande! One vas hoće da ponovo uvuku u bratoubilačko klanje protiv Vaše braće Srba za Hitlerov račun. Ne oklijevajte! Dižite se u redove Narodno-oslobodilačke vojske, jer je to jedina garancija za spas i bolju budućnost Muslimana. Pođite primjerom najboljih sinova koji se bore u redovima muslimanskih brigada!

Srbi, Hrvati i Muslimani Istočne Bosne! Sa prve konferencije članova AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a iz Istočne Bosne, mi vas bratski pozdravljamo i pozivamo: Stupajte u redove Narodno-oslobodilačke vojske! Okupite se oko AVNOJ-a i Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije na čelu sa prvoborcem naših naroda, maršalom TITOM! Udružimo sve naše snage protiv omraženog fašističkog okupatora i njegovih slugu! Okupimo se oko ZAVNOBiH-a! Pomažimo i jačajmo narodnu vlast – narodno-oslobodilačke odbore. Krenimo na poslednji odlučni juriš protiv okupatora i njegovih slugu! Dočekajmo sutrašnji dan slobode zbratimljeni i ujedinjeni!

Živjelo Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije!

Živio Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije i njegov predsjednik maršal TITO!

Živjelo Zemaljsko antifašističkog vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine!

Živjela Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije!

Živjelo bratstvo i jedinstvo naroda Istočne Bosne!

AIRP, s., Zbirka NOR, inv. br. 224/6, štampani proglaš, ćirilica.